

WYDZIAŁ
ARCHITEKTURY

Imię i nazwisko studenta: Adrianna Gasiul
Nr albumu:
Poziom kształcenia: studia drugiego stopnia
Forma studiów: stacjonarne
Kierunek studiów: Architektura
Specjalność/profil: -

PRACA DYPLOMOWA MAGISTERSKA

Tytuł pracy w języku polskim: Architektura empatii: projektowanie przestrzeni sprzyjających budowaniu społecznych relacji i integracji.

Tytuł pracy w języku angielskim: Architecture of empathy: designing spaces fostering social relationships and integration.

Opiekun pracy: dr inż. arch. Małgorzata Kostrzevska

**OŚWIADCZENIE dotyczące pracy dyplomowej zatytułowanej:
Architektura empatii: projektowanie przestrzeni sprzyjających budowaniu
społecznych relacji i integracji.**

Imię i nazwisko studenta:

Data i miejsce urodzenia:

Nr albumu:

Wydział: Wydział Architektury

Kierunek: Architektura

Poziom kształcenia: studia drugiego stopnia

Forma studiów: stacjonarne

Typ pracy: praca dyplomowa magisterska

1. Oświadczenie dotyczące samodzielności pracy

Świadoma(y) odpowiedzialności karnej z tytułu naruszenia przepisów ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2509, z późn. zm.) i konsekwencji dyscyplinarnych określonych w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1571, z późn. zm.),¹ a także odpowiedzialności cywilnoprawnej oświadczam, że przedkładana praca dyplomowa została opracowana przeze mnie samodzielnie.

Niniejsza praca dyplomowa nie była wcześniej podstawą żadnej innej urzędowej procedury związanej z nadaniem tytułu zawodowego.

Wszystkie informacje umieszczone w ww. pracy dyplomowej, uzyskane ze źródeł pisanych i elektronicznych, zostały udokumentowane w wykazie literatury odpowiednimi odnośnikami zgodnie z art. 34 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

2. Oświadczenie o stosowaniu narzędzi GenAI

wykorzystywałam/wykorzystywałem narzędzia o potencjalnie niskim stopniu ingerencji

Oświadczam, że treści wygenerowane przy pomocy GenAI poddałam / poddałem krytycznej analizie i zweryfikowałam / zweryfikowałem.

24.05.2025,

Data i podpis lub uwierzytelnienie w portalu uczelnianym Moja PG

**) Dokument został sporządzony w systemie teleinformatycznym, na podstawie §15 ust. 3b Rozporządzenia MNiSW z dnia 12 maja 2020 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie studiów (Dz.U. z 2020 r. poz. 853). Nie wymaga podpisu ani stempla.*

¹ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce:

Art. 312. ust. 3. W przypadku podejrzenia popełnienia przez studenta czynu, o którym mowa w art. 287 ust. 2 pkt 1–5, rektor niezwłocznie poleca przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego.

Art. 312. ust. 4. Jeżeli w wyniku postępowania wyjaśniającego zebrany materiał potwierdza popełnienie czynu, o którym mowa w ust. 5, rektor wstrzymuje postępowanie o nadanie tytułu zawodowego do czasu wydania orzeczenia przez komisję dyscyplinarną oraz składa zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa.

STRESZCZENIE

W pracy przedstawiono kompleksową analizę teoretycznych podstaw "architektury empatii", koncentrując się na jej definicji oraz kontekście społecznym. Omówione zostały wyzwania współczesnych przestrzeni miejskich w kontekście ich roli w wspieraniu interakcji i relacji społecznych. Następnie prześledzono historię rozwoju przestrzeni publicznych od starożytności po czasy współczesne, uwzględniając zmiany w ich planowaniu i organizacji. Rozdziały poświęcone współczesnym przestrzeniom publicznym zawierają szczegółową analizę ich jakości, dostępności, bezpieczeństwa oraz wpływu na użytkowników. Praca bada również, jak współczesne przestrzenie publiczne stają się przedmiotem komercjalizacji, co wiąże się z różnymi zagrożeniami. Szczegółne miejsce w pracy zajmuje temat architektury sprzyjającej empatii, poprzez integrację elementów zieleni miejskiej, biofilii oraz naturalnych komponentów przestrzeni. Praca analizuje także koncepcję proksemiki w architekturze, czyli wpływ odległości przestrzennych na interakcje społeczne oraz parametry architektoniczne, takie jak typ zabudowy, wysokość budynków, oświetlenie i kolorystyka, które wpływają na komfort i samopoczucie. Omówiono współczesne strategie tworzenia przestrzeni publicznych sprzyjających kontaktom międzyludzkim, przywołując przykłady inicjatyw takich jak Project for Public Spaces oraz projekty realizowane przez Gehl Architects, które promują integrację społeczną poprzez odpowiednie projektowanie przestrzeni miejskich.

Słowa kluczowe: architektura empatii, przestrzeń publiczna, biofilia, zdrowie, relacje międzyludzkie.

ABSTRACT

The paper provides a thorough analysis of the theoretical foundations of "empathic architecture," focusing on its definition and social context. It discusses the challenges of modern urban spaces, especially in their role of supporting social interactions and relationships. The study traces the history of public spaces from ancient times to the present, highlighting changes in their planning and organization. The chapters on modern public spaces offer a detailed look at their quality, accessibility, safety, and impact on users. The paper also explores how these spaces are increasingly commercialized, which can lead to various risks. A key part of the work is dedicated to architecture that promotes empathy by incorporating urban greenery, biophilia, and natural elements into spaces. The study also examines the concept of proxemics in architecture, which is about how spatial distances affect social interactions, and how architectural features like building types, height, lighting, and color schemes influence comfort and well-being. Finally, the paper discusses current strategies for designing public spaces that encourage social connections, with examples like Project for Public Spaces and projects by Gehl Architects, which promote social integration through thoughtful urban design.

Keywords: empathy architecture, public space, biophilia, health, human relationships.

SPIS TREŚCI

STRESZCZENIE	3
ABSTRACT	4
CZĘŚĆ I - STUDIUM PROBLEMU	7
1. WSTĘP I CEL PRACY	8
2. TEORETYCZNE PODSTAWY ARCHITEKTURY EMPATII	8
2.1 DEFINICJA ARCHITEKTURY EMPATII W KONTEKŚCIE SPOŁECZNYM	8
2.2 ROLA ARCHITEKTURY W KSZTAŁTOWANIU WIĘZI SPOŁECZNYCH	9
3. HISTORIA I ROZWÓJ PRZESTRZENI PUBLICZNYCH	11
4. DEFINICJE PRZESTRZENI PUBLICZNEJ	19
5. NATURA W ARCHITEKTURZE JAKO ELEMENT INTEGRUJĄCY SPOŁECZEŃSTWO	24
7. ARCHITEKTURA I JEJ PARAMETRY WPŁYWAJĄCE NA DOBRE SAMOPOCZUCIE	35
8. WSPÓŁCZESNY SPOSÓB TWORZENIA PRZESTRZENI SPRZYJAJĄCYM KONTAKTOM- STUDIA PRZYPADKÓW	40
CZĘŚĆ II – PROJEKT	50
1. WYBÓR LOKALIZACJI	51
2. RYS HISTORYCZNY DZIELNICY GDAŃSK PRZYMORZE	52
3. DEMOGRAFIA DZIELNICY PRZYMORZE	52
4. STAN OBECNY OKOLICY ZIELONEGO RYNKU I JEGO SZANSE NA ROZWÓJ	55
5. ANALIZY PRZEDPROJEKTOWE	57
5.1 LOKALIZACJA RYNKÓW MIEJSKICH W GDAŃSKU	57
5.2 ANALIZA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW W GDAŃSKU	59
5.3 STRUKTURA PRZESTRZENI PUBLICZNYCH W GDAŃSKU	61
5.4 ANALIZA TKANKI MIEJSKIEJ DZIELNICY PRZYMORZE MAŁE I PRZYMORZE WIELKIE 63	
5.5 ANALIZA TYPÓW ZABUDOWY I UŻYTKOWANIA TERENU	63
5.6 DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACJI Z ROZRÓŻNIENIEM ŚRODKÓW TRANSPORTU	64
5.7 OCENA BEZPIECZEŃSTWA PRZESTRZENI DLA UŻYTKOWNIKÓW	66
5.8 ROZMIESZCZENIE I ROLA DRÓG W UKŁADZIE PRZESTRZENNYM	67
5.9 ANALIZA WYSOKOŚCI ZABUDOWY	68
5.10 CHARAKTERYSTYKA ZIELENI I DOSTĘPNOŚCI DLA MIESZKAŃCÓW	69

5.11 ANALIZA W ODNIESIENIU DO METODY ŚCIEŻKI WRAŻEŃ K. WEJCHERTA ORAZ ELEMENTÓW KOMPOZYCJI PRZESTRZENI MIEJSKIEJ WG K. LYNCHA	70
5.12 ANALIZA USŁUG ORAZ ICH ROZMIESZCZENIE	73
5.13 ANALIZA SWOT	73
6. WYTYCZNE PROJEKTOWE	75
7. WIZJA OSI KOMPOZYCYJNEJ PROWADZĄCEJ WZDŁUŻ UL. BOLESŁAWA KRZYWOUSTEGO OD STACJI OLIVA PKP DO PARKU REGANA- UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE.....	78
8. KONCEPCJA NOWEGO ZIELONEGO RYNKU - PLAN ZAGOSPODAROWANIA W SKALI MIKRO Stan obecny	80
9. MASTERPLAN - UKŁAD URBANISTYCZNY W SKALI MAKRO	83
10. UKŁAD FUNKCJONALNO PRZESTRZENNY ZESPOŁU BUDYNKÓW	84
11. ROZWIĄZANIA KONSTRUKCYJNE, DOBÓR MATERIAŁÓW I ESTETYKA OBIEKTU....	85
12. ASPEKTY EKOLOGICZNE I ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU	87
13. OCHRONA PRZECIWPOŻAROWA BUDYNKU	88
14. DOSTĘPNOŚĆ OBIEKTU DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI.....	89
15. SYSTEMY INSTALACYJNE I INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.....	89
16. PODSUMOWANIE	90
BIBLIOGRAFIA	91
Strony internetowe.....	94
SPIS ILUSTRACJI.....	95

CZĘŚĆ I - STUDIUM PROBLEMU

1. WSTĘP I CEL PRACY

Współczesne miasta stoją przed wyzwaniem połączenia dynamicznego rozwoju urbanistycznego z potrzebami społecznymi ich mieszkańców. Coraz częściej zauważamy, że przestrzenie publiczne, które dawniej służyły integracji społecznej, tracą swoją funkcję lub stają się niedostępne dla różnych grup użytkowników. W rezultacie osłabiają się więzi międzyludzkie i wzrasta poczucie izolacji wśród mieszkańców. W dzisiejszych czasach komunikacja przenosi się do świata wirtualnego, co prowadzi do zanikania bezpośrednich relacji między ludźmi. Coraz większe znaczenie mają interakcje poprzez komunikatory internetowe, co dodatkowo pogłębia problem izolowania się społeczeństwa. Wiele przestrzeni miejskich cechuje niską jakością, co czyni je nieatrakcyjnymi do spędzenia w nich wolnego czasu i budowaniu relacji społecznych. Przestrzenie bywają niedostępne, zaniedbane i niebezpieczne. W obliczu tych wyzwań, celem niniejszej pracy jest zbadanie, w jaki sposób architektura i urbanistyka może odegrać kluczową rolę w kształtowaniu przestrzeni publicznych, które sprzyjają empatii i integracji społecznej. Praca analizuje, jak elementy projektowe mogą wspierać tworzenie miejsc, które nie tylko zaspokajają podstawowe potrzeby użytkowników, ale również zachęcają do spędzania wolnego czasu w sposób sprzyjający nawiązywaniu i podtrzymywaniu bezpośrednich relacji międzyludzkich. Szczególną uwagę poświęcono rolom architektury i urbanistyki w tworzeniu przestrzeni bezpiecznych, atrakcyjnych i dostępnych dla wszystkich użytkowników przestrzeni. Ponadto, praca ocenia współczesne strategie i inicjatywy projektowe, które skutecznie realizują te założenia, oraz przedstawia przykłady takich działań, mając na celu wskazanie możliwości odwrócenia negatywnych trendów i wspierania zrównoważonego rozwoju miast.

2. TEORETYCZNE PODSTAWY ARCHITEKTURY EMPATII

2.1 DEFINICJA ARCHITEKTURY EMPATII W KONTEKŚCIE SPOŁECZNYM

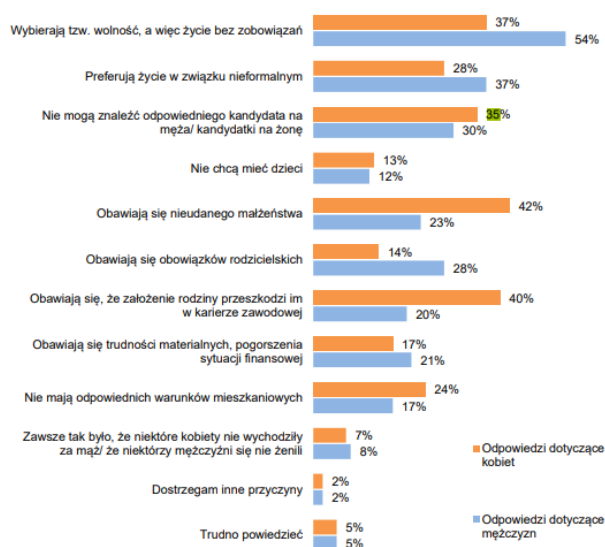
Słowo „empatia” wg. słownika języka polskiego to: „Umiejętność wczuwania się w stan wewnętrzny drugiej osoby”. Empatia jest to nieodłączny element naszego życia, który pozwala nam odczuwać dobre emocje względem drugiej osoby i otaczającego nas środowiska. Otaczająca nas przestrzeń zmaga się z wieloma problemami na tle społecznym, kulturowym, środowiskowym. Jako architekci i urbaniści posiadamy ogromną odpowiedzialność za kreację przyjaznego otoczenia i tworzenia miejsc, które pomogą zmierzyć się z aktualnymi problemami miejsc, w których żyjemy. Termin „*Architektura empatyczna*” to sytuacja, gdy architekt decyduje na najlepsze rozwiązanie problemu projektowego, uczynniając projektanta i użytkownika praktycznie tą samą osobą” Definicję określił Sim Van der Ryn w książce *Design for an empathic world* (2013). Architekt i pionier w dziedzinie projektowania ekologicznego zintegrowanego z jakością życia, badacz oraz wykładowca na Wydziale Architektury Uniwersytetu Kalifornijskiego w Berkeley. Jego podejście do projektowania opierało się na skupieniu się na człowieku i naturze, które są nieodłącznymi elementami podczas procesu projektowania empatycznego. Prawdą jest to, że *Natura może żyć bez człowieka, ale człowiek nie może istnieć bez natury*. W ten sposób J.F Rayport i D. Leonard-

Burton (1997) określili innowacyjne podejście do projektowania początkowo w dziedzinie marketingu jak i kolejno w projektowaniu przestrzeni empatycznych. Zasady w projektowaniu empatycznym składają się z: obserwacji, zbierania danych, refleksji, burzy mózgów nad najlepszymi rozwiązaniami projektowymi, opracowywaniem prototypów i modeli projektowych. Głównymi celami projektowania empatycznego jest podkreślenie wartości natury i zrozumieniu problemów danego miejsca i społeczności. Empatia jest kluczową umiejętnością dla projektantów, która polega na zdolności do określania i rozumienia kogoś perspektywy oraz stanu emocjonalnego innych osób. Ta umiejętność jest niezwykle istotna nie tylko w kontekście spełniania potrzeb przestrzennych, ale także przy stosowaniu uniwersalnych zasad projektowania. Te zasady są wymagane we wszystkich obszarach projektowych, od projektowania produktów po urbanistykę, architekturę i krajobraz. Dzięki empatii projektowanie staje się bardziej wrażliwe na potrzeby użytkowników (Van Der Ryn, 2013). Ze względu na szybko zmieniające się środowisko, które oddziałuje na wszystkie sfery ludzkiego życia, pojawia się pytanie, w jaki sposób można zachować tożsamość kulturową? Jak polepszyć jakość przestrzeni publicznych, aby sprzyjały w nawiązywaniu relacji międzyludzkich? Jak polepszyć otaczającą przestrzeń, aby polepszyć kondycję zdrowia psychicznego i fizycznego społeczeństwa? W dobie przestrzeni internetowych i przestrzeni skomercjalizowanych skupionych głównie na zysku, być może wykorzystanie projektowania empatycznego miałoby racjonalny wpływ na istniejące problemy i dałoby szansę na poprawę jakości przestrzeni, zdrowia i poprawy relacji międzyludzkich.

2.2 ROLA ARCHITEKTURY W KSZTAŁTOWANIU WIĘZI SPOŁECZNYCH

Architektura odgrywa istotną rolę w kształtowaniu więzi społecznych poprzez tworzenie przestrzeni, w których ludzie mieszkają, pracują, spotykają się i wzajemnie wymieniają się dobrami. Jednym z problemów współczesnego świata jest problem w nawiązywaniu tradycyjnych relacji tj. przyjacielskie, sąsiedzkie czy rodzinne, ale przede wszystkim relacji opierających się na stałych związkach partnerskich czy małżeńskich. Analizy wykonane przez CBOS wskazują, że w Polsce ludzie mają problem w znalezieniu odpowiedniego partnera lub odpowiedniej partnerki do życia. Według ankietowych aż 30% mężczyzn uważa, że nie może znaleźć odpowiedniej kandydatki, natomiast aż 35% kobiet uważa, że nie może znaleźć odpowiedniego kandydata. Badania z 2019 roku wykazują, że *wzrasta liczba rozwodów i separacji. Ludzie częściej decydują się na życie w pojedynkę*. (Boguszewski, 2019, s.5). Warto też zwrócić uwagę na istniejące problemy mieszkaniowe w Polsce, które mają wpływ na warunki sprzyjające bliższym relacjom Polaków. Wykazano, że aż 24% badanych kobiet i 17% mężczyzn martwi się nieodpowiednimi warunkami mieszkaniowymi, pod którymi kryją się takie problemy jak: brak poczucia komfortu i prywatności, brak możliwości samodzielnego zamieszkania we własnym lub wynajmowanym mieszkaniu/domu, dokuczliwi sąsiedzi, brak możliwości zamiany mieszkania/domu na lepsze, bardziej odpowiednie do potrzeb. (Habitat for Humanity, 2023)

RYS. 1. Obecnie w Polsce część młodych ludzi, którzy są w wieku odpowiednim do założenia rodziny, nie wstępuje w związek małżeński. Jak Pan(i) sądzi, dlaczego kobiety nie wychodzą za mąż, a mężczyźni się nie żenią?

* Procenty nie sumują się do 100, ponieważ ankietowani mogli wskazać kilka powodów

Rysunek 1 Wykres przedstawiający opinię publiczną na temat problemów zawarcia związków między kobietami i mężczyznami. (CBOS, Boguszewski, 2019)

Innym czynnikiem, który zaburza prawidłową komunikację między ludźmi jest Internet, który sprawia, że unikamy bezpośredniego kontaktu z drugim człowiekiem. Mimo, że komunikacja w Internecie przyczynia się do szybszego nawiązywania znajomości, jest pozbawiona przekazów komunikatów niewerbalnych tj. emocji, gestów, mimiki, umiejętności uważnego słuchania czy wzajemnego szacunku i empatii, tracąc na swojej drodze elementy, które są kluczowe dla budowania głębszych więzi międzyludzkich (Kurkowski, 2018). Według koncepcji komunikacji za pośrednictwem komputera autorstwa Walthera (1996) relacje internetowe są postrzegane jako "bezpieczniejsze" niż te, które rozwijają się poza siecią. Daje nam to możliwość łatwego wycofania się z niepożądanego interakcji lub odroczenia odpowiedzi, szczególnie w przypadku komunikacji asynchronicznej. Brak możliwości wyrażania i odczytywania niewerbalnych sygnałów komunikacyjnych, komunikacja internetowa staje się być mniej atrakcyjna i może prowadzić do powierzchownych relacji. Szybkość i wygoda komunikacji przez internetowe komunikatory skutkują brakiem głębi i autentyczności relacji, które są istotne dla budowania trwałych więzi. Ponadto, skupienie się głównie na interakcjach wirtualnych może prowadzić do utraty chęci do przebywania w urozmaiconych przestrzeniach, gdzie występują ludzie, co może doprowadzić do izolacji i z rezygnacji z życia społecznego. Internet ogranicza możliwość budowania tożsamości z miejscem i z ludźmi, co może wpływać negatywnie na nasze poczucie przynależności do danej przestrzeni. Codziennie mamy do czynienia z różnymi rodzajami przestrzeni, które mają swój racjonalny wpływ na zmianę istniejących problemów dotyczących długotrwałych związków czy przyjaźni. Otaczające nas przestrzenie mają swój kształt, charakter i są w stanie wzbudzać w nas emocje w wymiarze pozytywnym lub negatywnym. Projektowane przestrzenie powinny być miejscem, które nie tylko

spełnia funkcje praktyczne, ale także stymuluje pozytywne emocje i skojarzenia. Tworząc przestrzeń, architekci mają szansę wpływać na nasze codzienne doświadczenia, oferując nam miejsca relaksu, poczucia satysfakcji z życia oraz więzi z miejscem, w którym żyjemy. Fizyczne elementy architektury, takie jak kształt, skala, faktura i światło, mają za zadanie wywoływać w nas pozytywne emocje, wspierając nas w procesach życiowych, takich jak edukacja czy wychowanie. Architektura, rozumiana jako filozoficzny wymiar środowiska, powinna nie tylko dostarczać funkcjonalnych rozwiązań, lecz także pełnić rolę w kształtowaniu postaw społecznych, przyczyniać się do socjalizacji, wspierać proces wychowania, działać jako środek uzdrawiania oraz sprzyjać rozwojowi osobistemu (Flor, 2010). Otaczające nas budowle, mogą nas szokować lub przynębiać do podejmowania nowych działań w kierunku nawiązania kontaktu z drugim człowiekiem. Natomiast architektura jako sztuka i nauka tworzenia przestrzeni, ma niezwykle wpływ w budowaniu i wzmacnianiu więzi społecznych. Poprzez projektowanie budynków, ulic, parków i miejsc publicznych, architekci i urbaniści nie tylko tworzą fizyczną formę budowli, ale również przestrzeń, które sprzyjające relacjom, umożliwiając ludziom interakcję, współpracę i wspólne doświadczenia. Ich praca sięga głębiej niż tylko struktura i forma; wpływa na sposób, w jaki ludzie się ze sobą angażują, komunikują i współdziałają.

Wśród projektów transformacji przestrzeni publicznej z przełomu XX i XXI wieku znajduje się wiele inicjatyw, które mają na celu stworzenie miejsc sprzyjających spotkaniom i rozmowom między ludźmi. Każdy rodzaj kontaktu z innymi, nawet bierny, ma wartość w kontekście relacji międzyludzkich. Obserwacja zachowań innych dostarcza ogromne ilości informacji o naszym otoczeniu i środowisku, w którym żyjemy. Spotkania te mają wymiar rzeczywisty i związany z konkretnym miejscem, w przeciwieństwie do kontaktów online. Im bardziej mamy korzystne warunki i okoliczności spotkania, tym większa jest szansa na wzmożenie aktywności społecznej. (Wantuch-Matla, 2016). Aktualne zmiany w przestrzeni publicznej nie powinny być postrzegane jedynie jako wynik zabudowy czy miejsce podporządkowane architekturze. Przestrzeń jest nie tylko tłem dla budowli, ale również wskazuje na jej istotną rolę jako środowiska sprzyjającego interakcji społecznej. Odwołując się do myśli Richarda Sennetta, współczesne społeczeństwo doświadcza "upadku człowieka publicznego" (Sennet, w: Wantluch-Matla, 2016), gdzie portale społecznościowe zastępują bezpośrednie kontakty międzyludzkie. Autor tej myśli krytycznie podchodzi do tego zjawiska, sugerując, że rozwój przestrzeni publicznej powinien uwzględniać potrzebę realnych, osobistych interakcji międzyludzkich, a nie tylko zależeć od wirtualnych platform społecznościowych (tamże).

3. HISTORIA I ROZWÓJ PRZESTRZENI PUBLICZNYCH

Kluczową rolę w naszym życiu ogrywają miejsca spotkań, czyli przestrzenie tj. dom, place, parki, kawiarnie, restauracje, szkoły czy ośrodki pracy. To właśnie te miejsca stanowią integralny element struktury społecznej, w których wzajemnie się kształtujemy wymieniając się dobrami kulturowymi, społecznymi, emocjonalnymi czy materialnymi. Przestrzeń stale ewoluując dostosowując się do potrzeb ludzi i środowiska, tworząc zróżnicowane przestrzenie, które mają odmienny układ ulic i placów, układ funkcjonalny. Na przestrzeni wieków miejsca spotkań miały

swoje narodziny w czasach starożytności, gdzie pierwsze osady miejskie miały swój początek w Mezopotamii czy w Egipcie (Wantuch-Matla, 2016).

Ewolucja przestrzeni miejskich w starożytności.

Znaczącym momentem w dziejach historii był rozwój przestrzeni publicznych starożytnej Grecji, gdzie wykształciło się miejsce służące wszystkim obywatelom- *agora- miejsce rozpraw sądowych, dyskusji politycznych, zgromadzeń, wymiany myśli, informacji, a w późniejszym czasie- między VIII a V wiekiem p.n.e. – rozwinęła się na jej terenie również działalność handlowa. Na przestrzeni stuleci, wraz z potrzebą kolejnych funkcji publicznych, zaczęto tworzyć w jej sąsiedztwie nowe place pomocnicze, służące jako miejsca kultu czy też działalności handlowej lub kulturalnej. Sercem agory był plac otoczony portykiem– piętrową zadaszoną konstrukcją, chroniącą przed deszczem lub słońcem, przeznaczoną najczęściej do celów handlowych, bankowych. Tu koncentrowała się aktywność publiczna – znajdowały się urzędy, świątynie, ołtarze – a także obywatelska (miejsce spotkań rady miasta), podczas gdy pozostała przestrzeń miejska była domeną prywatną* (Dymnicka, 2009a, s. 18). Kolumnady stanowiły przejście między wnętrzami budynków, a przestrzenią otwartą, gdzie ludzie chętnie handlowali, spotykali się i bawili. Strefa publiczna greckich mieszkańców opierała się na rozrywce i rekreacji, gdzie uzupełniano przestrzeń pomiędzy akroplem, agorą i dzielnicami mieszkaniowymi. Funkcją tych budowli miało być realizowanie społecznych aktywności tj. wydarzeń kulturalnych, sportowych. Ważnymi obiektami dla Greckich mieszkańców były obiekty o funkcji sportowej. Były to teatry, gimnazjony i stadiony. Warto też zwrócić uwagę na to, że Grecy zapoczątkowali po raz pierwszy idee zieleni publicznej, która miała sprzyjać ludności w codziennych aktywnościach. Tworzono gaje oliwne w okolicy świątyń lub akademii, które miały tworzyć zielone przestrzenie publiczne, a w późniejszym okresie hellenistycznym ogrody publiczne. Warto zwrócić uwagę, że idea przestrzeni zielonych miała miejsce już w okresie starożytności, co udowadnia, ciągłą potrzebę społeczeństwa obcowania z naturą i pragnienie upiększania otaczającej nas przestrzeni (Wantuch-Matla, 2016). Pomysł agory jako przestrzeni publicznej przejawiał się w forum Rzymskim *castrum romanum*. Co prawda Rzymskie przestrzenie różniły się od Greckich, ale również posiadały miejsca zgromadzeń. *Forum typowego lokacyjnego miasta rzymskiego umiejscawiano na skrzyżowaniu głównych osi ulicznych: cardo- północ-południe (zgodnie z osią ziemi) i decumanus- wschód-zachód (wedle wędrówki słońca). Jego przeznaczeniem podobnie jak w przypadku greckiej agory, były zgromadzenia i funkcje szczególne, takie jak celebrowanie rytuałów religijnych czy wieńców politycznych* (tamże, s.24). Była to centralna lokalizacja, w pobliżu której rozmieszczano najważniejsze, obiekty użyteczności publicznej: bazyliki, termy, teatry, amfiteatry, które czyniły, że życie mieszkańców stawało się bogatsze o kulturę i relacje. Podobnie jak w Grecji zieleń w mieście występowała w okolicach rezydencji, gajów, które reprezentowały strefę duchową- sacrum (tamże, s.25). Do dziś parki, lasy są częstym miejscem medytacji i rozważań. Naukowcy z University of Illinois zbadali jedno z osiedli mieszkaniowych w Chicago, w którym wykazali, że zieleń występująca obok budynków powodowała trwałe i silniejsze więzi z sąsiadami. Natura powodowała poczucie silniejszej przynależności do zamieszkania a jednocześnie do sąsiedzkiej społeczności. W

miejskach z bardziej urodzajną zielenią wykazano mniejszą przestępczość, poprawiała kontakty między domownikami i przyczyniała się lepszemu radzeniu sobie ze stresem i trudnościami życiowymi. Mieszkańcy, którzy nie mieli zielonego otoczenia wykazywali się większą izolacją (Mental Health Foundation, 2021).

Średniowieczne i nowożytne przekształcenia

Kolejną epoką, która nastąpiła tuż po upadku Cesarstwa Rzymskiego było średniowiecze, które głównie skupiało się na obronności miasta. Podobną cechą do wcześniejszej epoki było rozrastanie się miasta tuż obok obiektów sakralnych, które jednocześnie były siedzibami władców feudalnych. Budynki biskupstw, katedr, klasztorów pełniły ważną rolę w strukturze społecznej i funkcjonalnej miasta, gdzie zaczęły powstawać place, które były centrum układu miejskiego. Było to główne miejsce handlu, natomiast życie publiczne w średniowiecznym mieście również toczyło się na ulicach, traktach i podwórkach kamienic. Średniowieczne miasto zaczęło się rozwijać pod względem gospodarczym, społecznym, a przede wszystkim w dziedzinie architektury i budownictwa. Przełomowym momentem w projektowaniu miast było nadawanie statusu prawnego, które wpłynęło na przyszłe uformowanie nowych zasad ściśle określonych zasad budowania średniowiecznych miast. Prawo lokacyjne formowało układ ortogonalnej siatki i ulic, gdzie w centrum był plac o funkcji handlowej, a wokół niego znajdowały się obiekty użytku publicznego tj. ratusz, budynki sakralne, handlowe np. sukiennice. Mimo, że średniowieczny układ miast głównie skupiał się na obronności i obiektach sakralnych, natomiast zdarzały się wyjątki. Przykładem, który odchodził od odstępstwa układu lokacyjnego było Piazza del Campo w Sienie, który jest jednym z piękniejszych średniowiecznych placów europejskich. Plac jest położony nie bezpośrednio przy katedrze, a tuż przy miejskim ratuszu, gdzie łączy się wąską uliczką z miejskim ratuszem. Życie w średniowiecznym mieście skupiało się głównie wokół jego centrum, natomiast mieszkańcy również czuli potrzebę, aby tworzyć nowe obszary zielone poza murami obronnymi, służące do rekreacji i wypoczynku. W XII wieku we włoskich wpisach pojawiały się opisy na temat terenów przedmiejskich, jak parki i lasy, a w XIII wieku władze miasta Florencji zdecydowały się na stworzenie specjalnego obszaru przeznaczonego do rekreacji, zwanej *pratum commune* - czyli wspólny obszar, gdzie mieszkańcy mogli się bawić i odpoczywać. Podobne obszary istniały również na obrzeżach polskich miast średniowiecznych, służąc nie tylko rolnictwu i hodowli, ale także jako miejsca rozrywki dla mieszkańców. Na terenach otwartych przy murach miejskich organizowano różne wydarzenia, jak zawody strzeleckie czy spotkania, a ludzie korzystali z nich, aby odpocząć i cieszyć się naturą, która była dostępna poza murami miast (Wantuch-Matla, 2016).

Okres nowożytny oznaczał znaczące zmiany społeczne, polityczne i gospodarcze. Obok odkryć geograficznych, rozwoju myśli technicznej, rozkwitu sztuk i kultury plastycznej, pojawiło się także nowe spojrzenie na architekturę i strukturę przestrzenną miasta. *Renesans stał się początkiem nowej ery świadomego artystycznego kreowania przestrzeni miejskiej* (Kosiński W., 2010, s.142-148). Po raz pierwszy rozpoczęto bardziej kompleksową analizę projektu funkcjonalnego istniejących miast, uwzględniającą estetykę i kompozycję miast istniejących, a także ideę miasta idealnego. Koncepcję teoretyczną stworzyli m.in. Antonio di Pietro Averlino,

znany również jako Filarete, Francesco di Giorgio Martini, Pietro Cattaneo i Albrecht Dürer. Koncepcję miasta dwupoziomowego ze zintegrowaną siecią dróg i połączeń wprowadził Leonardo da Vinci wiele wieków przed swoimi czasami. W jego pomysle parter przeznaczony był do transportu i rezygnacji z pojazdów, natomiast górne piętra miały służyć komunikacji pieszym w przestrzeni mieszkalnej (Szpakowska, 2012, s. 171). Plany miasta opracowane w tym okresie opierały się przede wszystkim na średniowiecznych koncepcjach, które traktowały priorytetowo alternatywy ochrony miasta. W okresie renesansu głównie spotyka się koncentryczne miasta budowane w ten sposób z budynkami wewnętrznymi, które są co najmniej ortogonalne, jak na przykład La Valletta na Malcie czy Zamość (Wantuch-Matla, 2016). W istniejących miastach chętnie wdrażano nowatorskie pomysły, ulepszając nie tylko systemy fortyfikacyjne, ale także poprawiając wygląd ulic i placów.

Renesansowe planowanie miast

W epoce renesansu w dużej mierze narodziło się zainteresowanie przestrzenią miejską i jej estetyką. Przestrzeń publiczna stała się świadomie i celowo kreowanym obiektem artystycznym, mającym na celu wzbudzanie przeżyć estetycznych, które wiążą się z odczuwaniem piękna. Rzeźby stały się ważnym elementem urbanistyki. W średniowieczu były one ściśle powiązane z budynkami, jednak w okresie renesansu zaczęły uzyskiwać niezależność, zachowując jednocześnie zauważalny z nimi związek (tamże). Od starożytności wykreowała się potrzeba na temat poczucia estetyki i pojęcia na temat piękna ludzi, rzeczy, otoczenia. Jednym z najpopularniejszych i najstarszych teorii był *złoty podział* -podział odcinka na dwie części tak, by stosunek długości dłuższej z nich do krótszej był taki sam, jak całego odcinka do części dłuższej (Encyklopedia PWN, *złoty podział*). Rozwój perspektywy stworzył nowe zasady przedstawiania świata w sztuce. Ustalono nowe wytyczne dotyczące kompozycji wszystkich obiektów stworzonych przez człowieka, w tym pojedynczych obrazów, rzeźb, budynków, a także całych krajobrazów miejskich. Okres renesansu podkreśla ten ważny element stosując rozmaite dekoracje detalu architektonicznego oraz szacunek do otaczającej przestrzeni publicznej (Wantuch-Matla, 2016). Pokazuje nam jak bardzo jest ważna estetyka i dbałość o otaczająca nas przestrzeń, która ma realny wpływ na nasze codzienne funkcjonowanie.

Barokowe przemiany w strukturze miejskiej

Przestrzeń barokowa wprowadziła nowe wartości a propos walorów reprezentacyjnych. Dotychczasowe rozważania na temat struktury idealnego miasta stały się podstawą przemian na niespotykaną do tej pory skalę. We wcześniejszych ideach urbanistycznych, w których najważniejszym elementem były budynki. W XVII wieku zaczęto w większym stopniu interesować się przestrzenią publiczną, rozszerzając ją o szerokie place, długie ulice, bulwary i ogrody. Zmiany miejskie rozpoczęły się w oparciu o koncepcję ciągłości poziomów, integracji zewnętrznej i wewnętrznej oraz poczucia przestrzeni. Budynki stały się elementem łączącym wnętrze z otoczeniem, tracąc jednak status odrębnych obiektów. W przestrzeni miejskiej powstały osiowe bulwary i ulice (trójosiowe - *trivium* lub wieloosiowe -*polivium*) (Kostof, 2009, s. 235) nowe place i

tereny zielone połączone z zespołami pałacowymi i rezydencjami. Malowniczy koniec długiej perspektywy osiowej zaakcentowany został efektowną budowlą i centralnym planem, wskazującym na wagę punktu odniesienia na planie urbanistycznym. W XVII i XVIII w. jeszcze bardziej podkreślono jego walory reprezentacyjne i zaczęto go umieszczać place obok wybitnych budowli. Powstały nowe place, odnowiono istniejące, a ich znaczenie podniesiono poprzez ustawienie pomników, fontann, kolumnad i obelisków. Jednocześnie dostrzeżono znaczenie przestrzeni otwartych w organizacji przestrzennej miast. Barokowym kwadratom nadano różnorodne kształty geometryczne. Okrągły (Place Etoile w Paryżu, obecnie Place Charles de Gaulle), owalny (Place St. Peter w Rzymie) lub trójkątny (Place Dauphine w Paryżu). W tym momencie narodziły się place Paryża: Place Royale (obecnie znany jako Place des Vosges), Place Victoire i Place Vendôme (Wantuch-Matla, 2016). W miastach barokowych przestrzenie publiczne miały charakter wysoce teatralny. Dzieje się tak za sprawą przepychu i zdobnictwa zarówno detali architektonicznych budynków, jak i kształtów ich otoczenia, które w tamtym czasie postrzegane były jako tło życia miejskiego. Wzdłuż drogi znajdowały się chodniki. Wzdłuż ulicy utworzono typowy zielony bulwar. Miejskość zaczęła kojarzyć się z ruchem i mobilnością. W XVII wieku zaczęto stosować tzw. deptaki architektoniczne jako ciągłe ciągi biegnące wzdłuż wykuszy zamków, ściśle powiązane z tkanką miejską i nadające przestrzeniom miejskim płynny charakter. Popularnością cieszyła się także budowa ciągów pieszych z arkadami idącymi wzdłuż budynków. W okresie baroku powstały także pierwsze mapy badające funkcję przestrzeni miejskiej, jej dostępność i design w kontekście zachodzącej w niej aktywności miejskiej. Przykładem tego typu badań jest kompleksowa analiza przestrzeni miejskiej autorstwa Giovanniego Battisty Noli na temat planowania rzymskiego. W Rzymie zaproponowano i wdrożono pierwsze istotne zmiany w strukturze miasta oraz przebudowano układ komunikacyjny. Nowa sieć dróg i placów miasta połączyła siedem najważniejszych budynków sakralnych Rzymu. Budowle sakralne epoki baroku ochrona miasta straciła na znaczeniu, a zwrócono uwagę na ich walory estetyczne i wartość symboliczną. Opracowano nowe koncepcje przestrzenne obszarów mieszkalnych. Projekt Wersalu był jednym z wielu przykładów, który rozwinął się w postaci samodzielnego „miasta dworskiego”, a jego trójosiowe założenie z centralnym placem stała się inspiracją dla wielu innych europejskich planów urbanistycznych i rozwiązań przestrzennych (tamże). Do teraz place są istotnym elementem, gdzie ludzie gromadzą się na zorganizowanych wydarzeniach kulturalnych czy społecznych. Plac stanowi ważny punkt w teraźniejszej miejskości, często spotykamy na nim różny rodzaj małej architektury np. fontanny, które nie tylko dekorują czy podkreślają plac, ale są miejscem, przy którym możemy się schłodzić w gorący dzień.

Urbanistyka w epoce oświecenia

Okres oświecenia rozwijał się w kierunku pragmatyzmu i nauk ścisłych. W architekturze i urbanistyce na nowo odkryto wartość „podstawowych geometrii, takich jak linie proste, okręgi i rytm równomiernie powtarzających się elementów, w czystym białym kolorze, w celu przywołania śródziemnomorskiej starożytności”. Nadmiar przesytu i niekonwencyjnych norm spowodował szersze poszukiwania ku bardziej rozsądnych i stałych środków wyrazu oraz powrotu do

starożytnych koncepcji. Badania archeologiczne dotyczące ruin miast greckich, rzymskich i egipskich stały się źródłem informacji o wartościach i istocie myśli starożytnej. Dało to szansę na skorygowanie nieścisłości wiedzy zdobytej w okresie renesansu na temat proporcji dawnej zabudowy i sposobu projektowania przestrzeni miejskich w tamtym czasie.

Klasycyzm

Okres klasycyzmu wywarł ogromny wpływ na architekturę i urbanistykę w wielu krajach europejskich. Przestrzenie publiczne w klasycznych miastach XVIII wieku przyjęły bardziej organizacyjny charakter niż w miastach, gdzie dominował styl barokowy. Granica pomiędzy budynkiem a otoczeniem stała się wyraźniejsza, a „wewnętrzna” forma przestrzenna, jaką jest podcień, stała się mniej powszechna. Przyczyniło się to do powstania unikalnego środowiska miejskiego w postaci placów, bulwarów, skwerów zielonych itp. Wiek Oświecenia był świadkiem rozwoju cywilizacji poprzez rewolucję przemysłową, napływ ludności ze wsi do miast, rozwój przedmieść i przeludnienie osiedli miejskich. Realizowane w XIX wieku programy przebudowy i rozbudowy miast zasadniczo zmieniły istniejącą strukturę i charakter przestrzeni miejskiej. Początki tego, co obecnie nazywamy rozrostem miast- *urban sprawl* (Wantuch-Matla, 2016). Epoka przemysłowej realizowała zakrojone na szeroką skalę projekty przebudowy miast, z których najbardziej znane to plany regulacyjne w Wiedniu, Paryżu i Barcelonie. Wąska zabudowa i przeludnienie obszarów mieszkalnych wymagały nie tylko budowy i modernizacji starych obszarów mieszkalnych, ale także tworzenia nowych układów komunikacyjnych, placów i sieci przestrzeni publicznych. Odważne i kontrowersyjne decyzje polegające na wyburzeniu całych istniejących budynków przyczynił się do poprawy jakości życia i warunków sanitarnych w apartamentowcach i dużych miastach. Budowa osiowego układu przestrzeni ulicznej, miała na celu usprawnienie coraz bardziej popularnej komunikacji kołowej. Zbudowano także towarzyszącą mu sieć przestrzeni publicznych, takich jak bulwary, parki i place. Wiedeń był miastem w latach 1857-1890 zniszczono mury obronne, co przekształciło koncentryczne i monocentryczne struktury miejskie, tworząc w ich obrębie zielone bulwary i umożliwiając dalszy rozwój miasta. Poprzez te zabiegi przestrzeń publiczna zyskała reprezentacyjny charakter i wokół niej umieszczono wiele ważnych budynków i obiektów. Podobne zmiany nastąpiły znacznie wcześniej na krakowskich Plantach, zbudowanych w latach 1820-1830.

Przestrzeń publiczna w XIX wieku

XIX wiek przyniósł duże zmiany w publicznej przestrzeni miejskiej, wprowadzając nowe koncepcje projektowe, które wpłynęły na podejście do architektury i urbanistyki. W XIX i XX wieku przestrzeń publiczna zaczęła prezentować nowe typy budynków użyteczności publicznej, takie jak dworce kolejowe, domy towarowe, hotele, muzea, sale wystawowe, giełdy, banki i biblioteki. Dworce kolejowe i pierwsze linie metra są prototypami ważnych współczesnych „przestrzeni podróży”. Nowe techniki i materiały umożliwiły zastosowanie w tych obiektach dużych przeszkleń i świetlików, a także budowę pasaży, galerii i sklepów oświetlonych światłem naturalnym. Świadomość wzrastała z powodu różnych skutków niekontrolowanego rozwoju obszarów

miejskich, w tym niehumanitarnych i niehigienicznych warunków życia i pracy mieszkańców. W tym momencie zaczęto poważnie rozważać transformację miast w oparciu o systemy terenów zielonych na skalę miejską. Jej pionierem był Robert Owen, który spopularyzował ideę tworzenia utopijnych osiedli na wsi i starał się ją urzeczywistnić. Jego wizję kontynuował w Ameryce Alexander Turney Stewart, który założył taką osadę o nazwie Garden City na Long Island w stanie Nowy Jork (1869) i który jako pierwszy ukuł termin „miasto-ogród”. Pojawiła się także wizja idealnego miasta przemysłowego, w którym klasa robotnicza mieszkała na osiedlach sąsiadujących z terenami zielonymi i kurortami, w pobliżu fabryk i przedsiębiorstw zapewniających miejsca pracy. (Tony Garnier i jego przemysł miejski). W obliczu wyludniania się wiejskiej Anglii i masowych migracji do ośrodków miejskich Ebenezer Howard zaproponował wizję miasta-ogrodu. Choć tak się nie stało, jest to obecnie synonimem idei zielonego miasta o zrównoważonym rozwoju. Wraz ze wzrostem świadomości higieny osobistej i zdrowego stylu życia w miastach pojawiły się rozległe parki rozrywki z boiskami i placami zabaw (Howard, 2015).

Koniec XIX wieku to zmiany w architekturze i urbanistyce, a także zmiany cywilizacyjne, kulturowe i społeczne. Rewolucyjne odkrycia mające na celu usprawnienie transportu publicznego będą miały wpływ na sposób, w jaki ludzie myślą o miastach, ich przestrzeniach, ich skali, dzielnicach i ostatecznie samej przestrzeni publicznej. W swojej książce *O amerykańskiej demokracji* Alexis de Tocqueville nazwał XIX wiek „wiekiem indywidualizmu”, kiedy ludzie przeszli od całkowitej obojętności do skupienia się na sobie i innych.

Współczesne planowanie miast

W XX wieku miasta zmieniały się bardzo szybko, co sprawiło, że dzisiejsze przestrzenie publiczne prezentują istotne przekształcenia, które wpłynęły na dzisiejszy sposób funkcjonowania miasta, społeczeństwa i ukształtowania życia publicznego. Na początku XX wieku modernizm stał się najpopularniejszym stylem architektonicznym, który poszerzył się o kolejne kierunki z dziedziny sztuki. Były to między innymi style tj. holenderski *De Stijl*, rosyjski konstruktywizm, niemiecki Bauhaus, francuski puryzm. Moderniści poszukiwali nowych sposobów projektowania, które zapewniało standaryzację budownictwa. Nowy sposób projektowania miał się skupiać na funkcjonalności, użyteczności i w tworzeniu nowych środków transportu. W krótkie idee funkcjonalności spotkały się z krytyką na temat tradycyjnego wyglądu i struktury miasta. Doprowadziło to do nowej myśli, w której zaczęto przywiązywać większą uwagę do uczuć i potrzeb ludzi projektując przyjazne ludziom osiedla i dzielnice na peryferiach miast. Podejmowano radykalne decyzje, w których istniejące centra miast były usuwane i przecinane szerokimi drogami szybkiego ruchu. Modernizm stworzył swoje, konkretne wytyczne, które zostały zatwierdzone podczas IV kongresu CIAM w 1933 roku. Dokumentem była *Karta ateńska*, w której zawarto wszystkie najważniejsze postulaty dotyczące *funkcjonalnej segregacji przestrzeni miejskiej*, *tworzenia terenów zielonych czy uwalniania miejskiej przestrzeni poprzez budowanie wysokich, wolnostojących budynków*. (Wantuch-Matla, 2016). Priorytetem dla twórców dokumentu było doprowadzenie do polepszenia warunków życia mieszkańców miast. Jedną z główną z myśli modernistycznych stały się nowe osiedla i dzielnice mieszkaniowe. Początek architektury

modernistycznej i rozwój jej idei sprawiały wrażenie, że służą poprawie jakości życia mieszkańcom miast. Niestety w kolejnym etapie okresu modernistycznego zaistniało zjawisko betonowych osiedli mieszkaniowych. Co wkrótce w szybkim tempie rozpowszechniło się w Europie po II wojnie światowej. Wojna spowodowała budowę uprzemysłowionych, podmiejskich osiedli mieszkaniowych, aby zapewnić mieszkańcom utracone mieszkania. Położono mocny nacisk na kompozycję graficzną i podział funkcjonalny, zapominając o dostosowanej skali przestrzeni publicznych dla ludzi. W rezultacie przestrzeń publiczna stała się jednorodna, nieciekawa, pozbawiono mieszkańców łatwo dostępnych usług i atrakcji charakterystycznych dla miasta. Przestrzenie nie były przyjazne i powodowały pogorszenie więzi i relacji międzyludzkich. Ulice stały zbyt szerokie i dostosowane głównie do komunikacji kołowej, zapominając o ruchu pieszym. Przestrzeń stała się ciasna, oszczędna w swoim wyglądzie zapominając o tym jak bardzo ważne jest zachowanie estetyki wyglądu miasta. Działania modernizmu spotkały się z ogromną krytyką, odpowiedzią na to było powstanie w drugiej połowie XX wieku kolejnych kierunków określanych postmodernizmem. Odwrót od postulatów ruchu nowoczesnego nie spowodował całkowitego odejścia od założeń modernistycznych przez kolejne lata szczególnie w krajach wschodnich. Również w Polsce do końca lat 70 projektowano prefabrykowane blokowiska na peryferiach miast. Było to złudne przedstawienie myślenia komunistycznej partii, która w ten sposób uważała, że przedstawia to dynamiczny rozwój gospodarczy, co następnie to skutkowało w dalszej kolejności licznymi dysfunkcjami i patologią w budownictwie, problemach społecznych i przestrzennych. Wraz z odejściem od przemysłu ciężkiego podjęto działania w kierunku odnowy obszarów poprzemysłowych, co spowodowało nowy sposób naprawy jakości przestrzeni. Do tego rodzaju działań zaliczamy rewitalizację, która stała się dobrym narzędziem do przekształcania istniejących tkanek miejskich, przemian przestrzeni miejskich na tle społecznym i estetycznym.

W dzisiejszych czasach zmagamy się z wieloma transformacjami społecznymi, które dotyczą przestrzeni wspólnej naszego kraju. *Planowanie miast na całym świecie jest poddane presji rynku i krótkoterminowym imperatywom finansowym (...), w tym szczególne poszukiwania zysku ignorowane są potrzeby społeczności lokalne jako całość* (Mumford, 1996, tłum. własne). Nieład przestrzenny, z którym musimy sobie radzić na co dzień, jest efektem niekompetencji samorządów, którym obojętne jest dobro wspólne. Priorytetem całego społeczeństwa jest zdrowe środowisko i estetyka otaczających nas przestrzeni. Coraz wyraźniej widać, brak edukacji społeczeństwie na temat zasad etycznych i estetycznych. Istniejący system, pozwala gospodarce osiągać szybkie zyski kosztem celów społecznych i środowiskowych. Stojąc przed wyzwaniem zerwania z systemem, który umożliwia sferze biznesowej osiągnięcie szybkich zysków kosztem celów społecznych i środowiskowych, istotne jest uwzględnienie wartości kulturalnych, których skutkiem jest dobra jakość publicznej przestrzeni miasta. Publiczna przestrzeń jest dobrem wspólnym, miejscem codziennego życia miejskich społeczności, dlatego istotnym czynnikiem kształtującym współczesną publiczną przestrzeń są potrzeby społeczności. Wśród tych potrzeb znajdują się m.in.: łatwa orientacja w przestrzeni, poczucie bezpieczeństwa, potrzeba identyfikacji oraz możliwość korzystania z estetycznego otoczenia. Przestrzeń publiczna jest dobrem publicznym i miejscem codziennego życia społeczności miejskich. Zatem potrzeby społeczności są

ważnym czynnikiem w projektowaniu nowoczesnych przestrzeni publicznych. Potrzeby te obejmują łatwą orientację w przestrzeni, poczucie bezpieczeństwa, potrzebę identyfikacji i umiejętność korzystania z estetycznego otoczenia (Porębska, 2010).

4. DEFINICJE PRZESTRZENI PUBLICZNEJ

Pojęcie przestrzeni publicznej dotyczy wielu dyscyplin naukowych, które wpływają na różne sfery ludzkiego życia. Połączenie dziedzin naukowych tj. geografia, architektura i urbanistyka, socjologia, psychologia środowiskowa tworzą kompleksowe podejście do analizy i projektowania przestrzeni publicznej. Przestrzeń publiczna ewoluowała na przestrzeni wieków pod względem historycznym, społecznym, kulturalnym. Początek pojęcia przestrzeni publicznej określa się na czasy starożytności, w których po raz pierwszy utworzono miejsce zwane *agorą*, miejsce które miało służyć obywatelom w codziennych spotkaniach (Dymnicka 2009). Przestrzeń publiczna towarzyszyła ludziom od dawna, a przekształcanie przestrzeni publicznych było i jest ciągłym procesem, który poprzez zmieniające się stale się dostosowuje, zmieniając swój wygląd, funkcję czy dostępność. Określenie znaczenia pojęcia przestrzeni publicznej w urbanistyce miało miejsce w latach 70. XX wieku, gdzie miasta były w dobie kryzysu związanego z przekształcaniami miast przemysłowych w miasta poprzemysłowe, a także napotkały się z ideą modernizmu. Te procesy spowodowały problemy związane z zanikaniem więzi społecznych, poczucia wyobcowania, rozdzielenie funkcji miejskich co następnie spowodowało uzależnienie ludzi od transportu kołowego. Współczesnym tendencje do radzenia sobie z problemami przestrzeni publicznych znacząco się różnią od sposobów modernistycznych. Podejmowane są próby ożywienia miast i przekształcaniu ich w atrakcyjne miejsca do spędzenia wolnego czasu i poszerzania kontaktów międzyludzkich.

Definicja przestrzeni publicznej jest szerokim pojęciem, które zostało opisane przez wielu autorów. W podanych teoriach w tabeli (rys.2) można zauważyć wiele cech wspólnych, które opisali autorzy.

AUTOR	DEFINICJA
K. Wejchert	<i>Przestrzeń dostępna dla całej społeczności i przybyszy z zewnątrz, gdzie toczy się intensywne życie miasta. Przy niej znajdują się najważniejsze obiekty o znaczeniu społecznym, kulturalnym, obiekty-symbole. (Wejchert, 1993).</i>
M. Dymnicka	<i>Przestrzeń, do której powinni mieć zagwarantowane prawo dostępu wszyscy obywatele. Jego istotą jest swoboda wyrażania poglądów, ekspresja różnorodnych zachowań (ograniczonych jedynie ogólnymi zasadami</i>

	<i>współżycia społecznego), bezpośrednio kontaktów (Dymnicka, 2009, s. 21).</i>
P. Lorens	<i>Ten fragment przestrzeni miejskiej, który – przez sposób swojego urządzenia oraz lokalizację w strukturze urbanistycznej – jest przeznaczony na potrzeby realizacji bezpośrednich kontaktów pomiędzy uczestnikami życia społecznego oraz inne potrzeby społeczne korzystających z niego zbiorowości, pozostając jednocześnie fizycznie dostępny dla wszystkich zainteresowanych osób. Fizyczna dostępność przestrzeni może być ograniczana czasowo ze względu na kwestie bezpieczeństwa lub sposób organizacji jej wykorzystania. (Lorens, Martyniuk-Pęczek, 2010, s.10).</i>
<i>Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym</i>	<i>Obszar o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na jego położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne, określony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. (Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, 2003)</i>

Tabela 1 Definicje przestrzeni publicznej (Rogowska, 2016)

Podane definicje zwracają uwagę, że przestrzeń publiczna powinna być dostępna i dostosowana dla wszystkich ludzi. Ma być miejscem, które umożliwia nawiązywanie relacji międzyludzkich i zachęca do interakcji społecznych. Należy planować przestrzenie publiczne w odpowiedniej lokalizacji struktury miasta przy ważnych i atrakcyjnych obiektach społecznych i kulturalnych. Przestrzenie publiczne mają za zadanie zaspokajać potrzeby mieszkańców, poprawiać jakość ich życia i dawać możliwość wyrażania siebie.

Przestrzeń publiczna składa się z uniwersalnych form, czyli tradycyjnie ukształtowanej ulicy trakt komunikacyjny połączony zazwyczaj z funkcją handlową (Lorens, Martyniuk-Pęczek 2010, s. 21). Ważnym elementem jest plac miejski, z którym wiąże się tradycja, otwarta przestrzeń i zmienne elementy takie jak wydarzenia kulturalne, występy czy sezonowe targi. Zmienność placu warunkuje zwiększenie atrakcyjności placu czyniąc go atrakcyjnym dla mieszkańców. W skrypcie *Problemy kształtowania przestrzeni publicznych* Lorens i Martyniuk-Pęczek (2010) opisali szeroką gamę problemów ze współczesnym sposobem projektowania przestrzeni publicznych. Zauważono, że przestrzeń publiczna zaczęła się nabierać specyficzne cechy i funkcje dzieląc się na domenę

publiczną (fizycznie dostępną przestrzeń dla wszystkich) oraz sferę publiczną (przestrzeń medialną, wirtualną, w której społeczeństwo integruje i wymienia poglądami). Przykładami domeny publicznej są dostępne dla wszystkich parki, skwery, place, opozycyjnymi miejscami domeny publicznej stały się miejsca dostępne tylko dla poszczególnych grup. Do takich miejsc należą parki przemysłowe, zespoły mieszkaniowe, centra biznesowe. A więc domena publiczna charakteryzuje się otwartością i łatwością dostępu do danej przestrzeni, bez kontroli danej grupy lub osoby. Najważniejszym aspektem zrozumienia domeny przestrzeni publicznej jest to, że obecność właściciela danej przestrzeni nie ma znaczenia, lecz najważniejszą rzeczą jest, aby dana przestrzeń umożliwiała dostępność wszystkim użytkownikom, stając się miejscem, w które będzie sprzyjać kontaktom międzyludzkim. Współcześnie funkcjonalność przestrzeni ma większe znaczenie niż od jej formalnego statusu nadanego przez władze publiczne. Przestrzeń publiczna jest jednym z podstawowych czynników, który przyczynia się, a wręcz pomaga nawiązywać interakcje międzyludzkie. Takie interakcje dzielimy na codzienne, czyli przypadkowe spotkania na ulicy, w parku czy placu zabaw. Interakcje zorganizowane takie jak różne imprezy społeczne jak festyny, pikniki czy uliczne festiwale (Lorens, Martyniuk-Pęczek 2010). Biorąc po uwagę istniejące problemy w alienacji społeczeństwa i trudności w wchodzeniu w związki partnerskie lub małżeńskie, przestrzeń publiczna ma ogromny wpływ na to czy w swojej codzienności wejdziemy w spontaniczną, nieformalną interakcję z drugim człowiekiem, które mogą być bazą do poważniejszej relacji. A więc zadajmy sobie pytanie co w tej kwestii możemy zrobić jako projektanci naszych przestrzeni? Co czyni przestrzeń publiczną atrakcyjną i odpowiednią do nawiązywania kontaktów i wyjścia z izolacji?

Przestrzeń publiczna jako produkt i związane z tym ryzyka

Przestrzeń publiczna wymaga nowych, świeżych rozwiązań projektowych, które uczynią realne miejsce ciekawszym od przestrzeni wirtualnych, łatwiejszym i dostępnym dla każdego z nas. Współczesna jakość przestrzeni wskazuje na kulturę i ambicje rządzących miastem i mieszkańców. Przestrzeń publiczna miast stała się tzw. *Produktem i przynętą* [przestrzeń 2.0]. Takie działania są pobudzające, ale i niosą za sobą niebezpieczeństwo. Przestrzeń miejska uzależniona głównie od działań rynkowych i skierowana na zysk może skutkować rozpadem przestrzeni oraz utrudniać ludziom korzystanie z jej zasobów. Brak odpowiednich działań i zasad może doprowadzić do pogorszenia jej stanu i stworzyć niesprzyjające warunki relacjom społecznym. *Tego rodzaju procesy jedynie pogłębiają kryzys sfery publicznej, której naturalnym środowiskiem od wieków była przestrzeń ulic i placów miejskich, gdzie następowała i nadal następuje wymiana wrażeń, konfrontacja z innością oraz najogólniej rzecz ujmując, spotkanie z drugim człowiekiem.* (Wantuch-Matla, 2016).

Dostępność przestrzeni publicznej

Jednym z czynników którym czyni przestrzeń atrakcyjną jest dostępność dla zróżnicowanych użytkowników. Grupa osób starszych, osoby z niepełnosprawnościami, osoby z różnymi innymi dysfunkcjami codziennie musi się mierzyć z różnymi barierami architektonicznymi,

polegających na zbyt dużych odległościach, złej jakości nawierzchni chodników, brakiem małej architektury miejskiej w postaci ławek, brakiem odpowiedniej infrastruktury oświetleniowej, brakiem zieleni miejskiej, co wpływa na brak chęci z korzystania danej przestrzeni lub ograniczaniu użytkowników. Urbanistki Elizabeth Burton i Lynne Mitchell wskazują na kluczowe elementy, które mają znaczenie przy projektowaniu atrakcyjnych i dostępnych przestrzeni publicznych. Kompozycja obejmująca swojskość *familiarity*, czytelność *legibility*, odrębność *distinctiveness*, brak barier architektonicznych *accessibility*, komfort *comfort* i bezpieczeństwo użytkowania *safety*. Według urbanistek, przestrzeń publiczna powinna być powszechnie znajoma użytkownikom, zapewniać zrozumiałość układu przestrzennego, mieć wyjątkowe cechy, które wyróżnią ją spośród innych miejsc, usuwać wszelkie fizyczne przeszkody ograniczające dostęp dla osób o ograniczonych możliwościach ruchowych, zapewniać komfortowe warunki korzystania z przestrzeni oraz zagwarantować bezpieczeństwo użytkowników poprzez odpowiednie środki zapobiegawcze i monitorowanie. Wymienione elementy są istotne przy tworzeniu miejsc, które są nie tylko estetyczne, ale także funkcjonalne i przyjazne dla wszystkich grup społecznych (Wantuch-Matla, 2016).

Bezpieczeństwo i inkluzyjność

Zastosowanie odpowiedniego odseparowania ruchu samochodowego i rowerowego od pieszego zmniejszyłoby liczne kolizje i wypadki. Przestrzeń publiczna staje się atrakcyjna, gdy jest połączona z otoczeniem ulic i placów oraz dostosowaną dogodną i bezpieczną komunikacją miejską, rozwiniętą infrastrukturą ścieżek rowerowych niezależnie od ich położenia czy statusu społecznego. Co jeszcze może czynić przestrzeń atrakcyjną i dostosowaną dla każdego z nas? Projektowanie empatyczne i projektowanie uniwersalne mogłoby się przyczynić do polepszenia warunków i jakości przestrzeni publicznej. Dopełnieniem tych sposobów projektowania jest również projektowanie inkluzyjne, które kształtuje przestrzeń tak, aby włączała różnorodne grupy społeczne, różniące się narodowością, statusem ekonomicznym, płcią czy przynależnością etniczną bądź religijną (Mantey, 2010). Również ważnym aspektem projektowym jest wzięcie pod uwagę bezpieczeństwa przestrzeni. Brak infrastruktury oświetleniowej przyczynia się do unikania danej ulicy lub przestrzeni. Zaniedbanie takich podstawowych elementów powoduje, wzrost szansy na to, że przestrzeń doświadczy większego wandalizmu bądź innych przestępstw. Stosowanie rozmaitych rozwiązań techniki tj. monitoring, alarmy, które w pewnym stopniu chronią nas przed różnego rodzaju złymi zachowaniami ludzi, jednak najważniejszym aspektem, który czyni przestrzeń bezpieczną jest tożsamość społeczności z miejscem i dobre relacje międzyludzkie.

Estetyka i kompozycja przestrzeni

Kolejnym ważnymi walorami jest kompozycja przestrzeni, która ma wpływ na orientację użytkowników. Współczesne projektowanie miejskich przestrzeni publicznych opiera się na wiedzy Kazimierza Wejcherta oraz Kevina Lyncha, którzy określili ważne zasady w projektowaniu wnętrza urbanistycznych i w planowaniu kompozycji miast. Według Kazimierza Wejcherta, podstawą przestrzeni miejskiej są jej elementy oraz granice określone przez proporcje i wymiary wnętrza

urbanistycznych. Odpowiednie kąty między budynkami są odbierane w odmienny sposób przez użytkowników. Mogą być przytłaczające lub odpowiednie dla naszego odbioru przestrzeni. Kevin Lynch identyfikuje pięć fizycznych składników przestrzennych, które kształtują miejski obraz środowiskowy. Są to drogi, rejony, węzły, krawędzie i punkty orientacyjne. Lynch podkreśla również istotę rozwiązań formalnych, takich jak osobliwość, prostota formy, ciągłość, klarowność i dominacja, które pomagają w orientacji i tworzą dramaturgię miejskiej sylwety. Kevin Lynch i Kazimierz Wejchert określili istotne metody projektowe, które w odpowiedni sposób kształtują przestrzeń miejską, zapewniają lepszą jakość projektowanej przestrzeni i pozytywnego odbioru przez użytkowników (Wantuch-Matla, 2016).

Atrakcyjne miejsce publiczne to miejsce wielofunkcyjne i estetyczne. Jest to miejsce, które realizuje różnorodne funkcje i dostosowuje się do aktualnej sytuacji i potrzeb otoczenia miejskiego. Może przyjmować funkcję handlu, miejsca spotkań czy być miejscem rekreacyjnym. Różnorodność funkcji zapewnia zainteresowanie społeczności i stymuluje do przebywania w takim otoczeniu. Jest to działanie wielkoskalowe, które obejmuje szeroki kontekst miasta tworząc jeden wspólny zespół. [przestrzeń 2.0] Estetyka oraz jego funkcjonalność mają duży wpływ na jakość życia publicznego. Zadbana przestrzeń może wzbudzać większy szacunek w użytkownikach i budować większe chęci do szczerzej odpowiedzialności za estetykę miejsca. Przestrzeń publiczna pełni rolę tła dla budynków i wpływa na sposób, w jaki są one postrzegane. Estetyka miejsca odgrywa istotną rolę w relacjach międzyludzkich, wpływając na sposób, w jaki ludzie postrzegają siebie i otaczającą ich rzeczywistość. Wygląd danej przestrzeni wpływa to na ich samopoczucie i bezpieczeństwo.

Symbolika i jakość przestrzeni

Działania podkreślające symbolikę miejsca również czynią przestrzeń bardziej atrakcyjną. Historia danego miejsca czyni je wyjątkowym. Tożsamość miejsca i charakterystyczny historyczny wygląd silniej oddziałują na ludzkie emocje wywołując w nich sentyment i przywiązanie. Wartości kulturowe i historyczne w ostatnim czasie nabierają na znaczeniu. Liczne rewitalizacje historycznych miejsc czy obiektów na nowo ożywiają przestrzeń miejską. Do udanych rewitalizacji należy High Line Park, który jest przykładem rewitalizacji napowietrznej linii kolejowej, która pierwotnie obsługiwała magazyny, fabryki na Manhattanie. Ta rewitalizacja przyczyniła się do poprawy jakości przestrzeni poprawiając estetykę i funkcjonalność przestrzeni wypełniając ją odpowiednią roślinnością. Nowa zielona przestrzeń przyczyniła się do poprawy jakości powietrza i stworzenia nowych siedlisk dla miejskiej fauny i flory. Park stał się miejscem spotkań mieszkańców z różnych części miasta, powodując wzrost integracji społecznej i aktywizacji lokalnej społeczności. Jest to miejsce atrakcyjne, które przyciąga licznych turystów, którzy doprowadzają do ożywienia gospodarczego okolicy. Projekt High Line Park został stworzony wedle przemyślanych działań urbanistycznych, architektonicznych, które przyniosły liczne korzyści społeczne, ekologiczne i ekonomiczne (Gadomska 2014). Współczesne przestrzenie publiczne, charakteryzujące się unikalnymi cechami przestrzennymi, krajobrazowymi oraz symboliką, cieszą się rosnącym zainteresowaniem. Takie miejsca stają się ikonami w świadomości społecznej, pobudzając wyobraźnię i tworząc wyjątkowy klimat. Ze względu na ich indywidualność i nieodnawialność,

szczególna troska powinna być skierowana na ich właściwe użytkowanie i zagospodarowanie, aby mogły służyć przyszłym pokoleniom (Stangel, 2013).

Jakość przestrzeni publicznej jest kluczowym czynnikiem wpływającym na to, czy ludzie chętnie w niej przebywają i czy czują się z nią związani. W dużej mierze zależy to od sposobu jej zagospodarowania. Źle zaplanowana przestrzeń nie sprzyja interakcjom ani identyfikacji z miejscem, co prowadzi do ograniczenia czasu spędzanego w takim otoczeniu. Przykładem są ciągi komunikacyjne, w których przebywamy tylko z konieczności, a kontakty międzyludzkie są tam przypadkowe i krótkotrwałe (Gzell, 2013). Proces tworzenia atrakcyjnych przestrzeni publicznych jest długotrwały i wymaga zaangażowania wielu podmiotów, z których najważniejszym jest samorząd terytorialny. Atrakcyjne i dostępne dla wszystkich przestrzenie publiczne są coraz częściej postrzegane jako kluczowy czynnik wpływający na wybór miejsca do życia i pracy. Rewitalizacja przestrzeni przemysłowych może przybierać różne formy, ale zawsze powinna dążyć do stworzenia miejsc, które nie tylko wyrażają myśli, ale także kształtują sposób myślenia i percepcję otoczenia (Stangel, 2013). Zmieniające się funkcje i narracja przestrzeni publicznej

W dzisiejszych czasach przestrzenie publiczne przechodzą gwałtowne zmiany związane z globalnymi procesami ekonomicznymi, socjologicznymi i antropologicznymi. Tradycyjna rola agory ulega przemianom, a przestrzeń publiczna staje się miejscem spotkań, wydarzeń kulturalnych i manifestacji. Pomimo tych zmian, przestrzenie te pozostają niezbędne, umożliwiając realne kontakty międzyludzkie. W poszukiwaniu unikalnego charakteru przestrzeni coraz większy nacisk kładzie się na narrację, czyli wyrażanie lokalnej tożsamości poprzez formy przestrzenne. Zainteresowanie głównymi wartościami prowadzi do nowej praktyki projektowania miast, która łączy interpretację treści kulturowych z formami przestrzennymi. Jest to odpowiedź na komercjalizację przestrzeni oraz rosnącą potrzebę nowych doświadczeń i identyfikacji z miejscem (Hall, 2023).

5. NATURA W ARCHITEKTURZE JAKO ELEMENT INTEGRUJĄCY SPOŁECZEŃSTWO

Znaczenie zieleni w przestrzeni miejskiej i w architekturze

Przestrzenie zielone towarzyszyły ludziom od narodzin świata. Wszystkie poprzednie epoki przeplatały pomysły na temat wyglądu i funkcji przestrzeni zielonych, występowały w każdym okresie historycznym, planując gaje oliwne, ogrody, parki, skwery, zielone place, które sprzyjały relacjom międzyludzkim. Związku z aktualnymi problemami dotyczącymi zdrowia psychicznego i fizycznego mieszkańców, zmianami klimatycznymi oraz dynamiczną degradacją naturalnego środowiska na rzecz powstających nowych budynków, projektowanie stref zielonych zaczyna nabierać ogromnego znaczenia w naszej otaczającej nas przestrzeni. Problemy na tle globalnym spowodowały rozwój świadomości ludzi na temat zrównoważonego rozwoju i wyzwań przed którymi stoi współczesny świat.

Wyzwania związane z integracją zieleni w miastach

Wciąż istnieją trudności w prowadzeniu strategii, które przeciwdziałają metodom nie zrównoważonym nastawionym na konsumpcjonizm, braku myślenia jako o dobru wspólnym naszej przestrzeni. Szczególny brak empatii wobec siebie samych można zauważyć na powstających nowych osiedlach, gdzie deweloperom nie zależy na dobrze zaprojektowanych osiedlach z prawidłową ilością przestrzeni zielonych, dobrze naświetlonych mieszkaniach i przestrzeniach wspólnych, w których mieszkańcy mogą rozwijać swoje kontakty sąsiedzkie. Liczy się tylko zysk deweloperów. W związku z złą sytuacją na rynku i drogimi nieruchomościami, przeciętna rodzina nie posiada środków finansowych na mieszkanie w prestiżowym osiedlu, które posiada te wszystkie udogodnienia, które powinny zawierać wszystkie nowoprojektowane osiedla. Zrównoważony rozwój i nowe metody projektowe zapoczątkowały wzrost świadomości na temat poprawy zdrowia ludzkiego i ogólnych warunków życia. Natomiast skupiały się głównie na minimalizowaniu negatywnego wpływu na środowisko i społeczeństwo, pomijając potencjał otaczającej nas natury, której wpływ ma ogromne znaczenie na poprawę zdrowia i dobrostan społeczności. (Wolf, 2015). Według S. R. Kellerta, jednego z osób, który promuje projektowanie z podkreśleniem roli natury w naszym życiu jest *Biophilic Design: Założenie, że postęp ludzkości i cywilizacji mierzy się naszym oddzieleniem od transcendencji w naturze, jest błędnym i niebezpiecznym złudzeniem. Dobre samopoczucie fizyczne jak i psychiczne jest silnie uzależnione od kontaktu ze środowiskiem naturalnym. Kontakt z naturalnym środowiskiem jest koniecznością, a nie luksusem prowadzącym do osiągnięcia satysfakcji i dobrego stanu fizycznego nawet w nowoczesnym środowisku miejskim* (Kellert, 2013, tłum. własne). Badania wykazały, że przebywanie w naturalnych środowiskach powoduje większą regenerację emocjonalną z ograniczoną ilością oznak lęku, zmęczenia i innych zaburzeń na tle psychicznym niż przebywanie w środowisku miejskim, które jest ograniczone o naturalne środowisko (Barton, 2010). Wpływ zieleni na zdrowie w ujęciu historycznym

Od starożytności zieleń miejska stanowiła ważny element integrujący społeczeństwo i wprowadzający nas w stan relaksu i polepszenia nastroju powodując większą kreatywność i otwartość w działaniach społecznych, kulturalnych, sportowych czy edukacyjnych. Podejście do projektowania zieleni miejskiej wielokrotnie ewoluowało, stawiając większy lub mniejszy nacisk na obecność zieleni w przestrzeniach miejskich. Jedną z pierwszych i kluczowych ról w XIX wieku, które stanowiły punkt wyjścia na temat rozważań dbania o zdrowie populacji, odegrała teoria projektowania miast ogrodów zapoczątkowana przez Ebenezera Howarda. Idea zapoczątkowała pierwsze kroki ku tworzeniu zdrowej przestrzeni miejskiej opartej o próbę opisania powiązań pomiędzy zdrowiem środowiskowym a rolą czynników społecznych w zachowaniu dobrostanu.). Do wspólnych cech miast zaprojektowanych wedle idei miast ogrodów należały takie cechy jak: *dążenie do koncentrycznego planu, centralnie ulokowany park miejski otoczony budynkami użyteczności publicznej, takimi jak ratusz, biblioteka, muzeum, szpital, teatr, sala koncertowa, galeria sztuki, ale także targ* (Kostrzewska, 2013, s. 148). Poza najważniejszym aspektem na temat zdrowych warunków mieszkaniowych i wprowadzaniu stref wiejskości- czyli obszarów zielonych,

posługiwano się charakterystycznymi parametrami powierzchni, które miały sprzyjać w tworzeniu relacji między sąsiadami i przeciwdziałać nadmiernemu powiększaniu miast. *Idea miasta ogrodu charakteryzowała się również konkretnymi liczbami, np. maksymalna jego powierzchnia to 400 ha, a tereny, które będą je otaczać – 2000 ha. Liczba mieszkańców natomiast nie powinna przekraczać 32 tys.* (Erenkfeit, 2015, s. 416). Powstało kilka miast opartych na teorii Howarda: (Hellerau koło Drezna, Margarethenhöhe koło Essen). Budowa miast od nowa wiązała się z ogromnymi kosztami, brakowało w założeniu miejsca na ośrodki pracy, które zastopowałyby napływ ludności do dużych ośrodków miejskich, a wkrótce największą przeszkodą okazały się dwie wojny światowe (Małgorzata Kostrzevska, 2013).

Biofilia w projektowaniu

Nowe strategie projektowe odwołują się do rozwiązywania istniejących problemów jako do zintegrowanej całości, w której człowiek jest ściśle powiązany z otaczającą nas przyrodą. Najnowsze badania naukowe potwierdzają fizjologiczną i psychologiczną potrzebę obcowania człowieka z naturą. Korzyści z naturalnego otoczenia i obecności żywych organizmów, polepszają nasze zdrowie, wydajność pracy i warunki życia. Przez spostrzeżenia i badania w tym kierunku stworzono nowe podejście do projektowania, które nazwano projektowaniem biofilnym.

Pojęcie biofilii można definiować jako: *wrodzone poczucie związku z naturą i innymi formami życia, wytworzone w procesie ewolucji inteligentnych gatunków, których przetrwanie zależy od bliskiego kontaktu ze środowiskiem naturalnym. W dosłownym tłumaczeniu termin ten oznacza „umiłowanie życia i form życia”. Biofilia jest nieodłącznym elementem ludzkiej natury, skłonnością do uczestniczenia w naturalnych procesach i systemach, a zwłaszcza życia w żywym otoczeniu* (Modrzewski, 2014, s. 181). Pojęcie biofilii po raz pierwszy zostało wprowadzone przez Ericha Fromma. Zauważył, że istnieje psychologiczna tendencja pomiędzy ludźmi a rzeczami żywymi. Kolejnym badaczem, który rozwinął pojęcie biofilii był Edward O. Wilson, biolog i zoolog z USA. W przeciwieństwie do Fromma, który szukał zależności socjologicznej i biologicznej, Pan E. Wilson w swoich badaniach zbadał pierwotne źródło tego zjawiska i powiązał naturalną chęć kontaktu z naturą z czystą genetyką. Jego przekonania dotyczyły, tego, że ludzie preferują miejsca, w których czują się bezpiecznie i byli w stanie przetrwać trudne czasy prehistoryczne, w których na każdym kroku kryło się niebezpieczeństwo przed drapieżnikami (tamże).

Starożytne podejście natury na zdrowia

W czasach starożytnych Rzymianie i Grecy opisywali oddziaływanie środowiska na ludność poprzez elementy flory, fauny i pory roku, które polegały na mierzeniu ruchów słońca i innych planet. W ten sposób powstał horoskop, który do dziś w archaiczny sposób opisuje naszą osobowość i zachowanie. Warto wspomnieć o definicji słowa: natura, które pochodzi od łacińskiego *natura*, oznaczającego zarówno *narodziny, jak i charakter: podstawowe lub wrodzone cechy człowieka. I chociaż dzisiaj wiemy, że istnieje 118 pierwiastków na tablicy Mendelejewa, starożytni Grecy i Rzymianie wierzyli, że są tylko cztery: ziemia, powietrze, woda i ogień* (Berheimer, 2018, s. 128) Wg starożytnych te elementy były bazą do nauki i rozwoju filozofii czy medycyny. Te wszystkie naturalne

czynniki były elementami, które wpływają na nasze zdrowie fizyczne i psychiczne. Poprzez dynamiczne powiększanie miast i ośrodków zdrowia przestano brać pod uwagę.

Powietrze i wyzwania klimatyczne

Powietrze składa się z mieszaniny niewidzialnych gazów, które są niezbędne nam do przetrwania. W naszym środowisku. Ocieplenie klimatu powoduje wzrost zapotrzebowania na systemy wentylacyjne i klimatyzacyjne. Nowoczesne budynki a między innymi przeszklone biurowce są wyposażone w te systemy. Większość z nas pracuje w takich warunkach, gdzie mamy styczność z nienaturalnym i przetworzonym powietrzem pochodzącym z systemów ogrzewania, wentylacji i klimatyzacji. Badania wykazują, że człowiek mimo wszystko preferuje naturalną wentylację, gdzie odczuwa zmienność przepływu i temperatury powietrza, która przypomina mu naturalne warunki. Ma to ogromny wpływ na jakość naszej pracy, samopoczucia, koncentracji i wiąże się z komfortem psychicznym (Kaplan, 1989). Woda jako źródło życia i jej znaczenie w rozwoju cywilizacji

Nasz organizm składa się w 70% z wody. Woda sprawia, że każda komórka naszego ciała funkcjonuje prawidłowo. (Narodowy Fundusz Zdrowia, 2022) Od czasów naszych przodków dostęp do wody wiązał się z źródłem pożywienia i zaspokojenia pragnienia. Do dziś prawie połowa ludzkości podświadomie mieszka na wybrzeżach lub w ich otoczeniu, co odróżnia nas od większości rodziny naczelnych, która mieszka bliżej stałego lądu (Hinrichsen, 1998). Możliwość mieszkania z pięknym widokiem na morze lub jezioro czyni to miejsce fascynującym i jest dowodem na to, że prądowe instynkty sprawiają w nas poczucie konieczności obcowania z naturą i jej pięknymi walorami krajobrazowymi. Badania udowadniają, że ludzie, którzy spędzają czas na różnych aktywnościach w pobliżu zielonych obszarów i wody poprawia ich nastrój oraz poczucie własnej wartości (Barton, 2010). Zauważono również, że ilość zieleni występującej na terenach mieszkalnych ma bezpośredni związek z poziomem aktywności społeczeństwa. Wykazano, że osoby, które mieszkają wśród zielonych terenów, wykazują większe chęci do aktywności fizycznej i zmniejsza się aż o 40% szanse na nadwagę lub otyłość (Ellaway, 2005).

Naturalne oświetlenie

Ogień to bardzo niebezpieczny żywioł, który paradoksalnie pomógł nam w codziennym życiu. Dzięki niemu uzyskujemy ciepło, energię, pożywienie, oświetlił nam ciemność nocy, rozwinął umiejętność tworzenia kultury. Historia odkrycia ognia była opisywana w mitach i legendach, gdzie Prometeusz ukradł Zeusowi święty ogień. Jesteśmy przystosowani głównie do dziennego trybu życia, w którym czujemy się bezpiecznie i jesteśmy sprawniejsi. Światło naturalne jest bardzo ważnym czynnikiem w procesie projektowym, ma szczególny wpływ przy rozpatrywaniu obszaru, który ma być przeznaczony na budynki o funkcji zdrowotnej tj. szpitale, sanatoria, domy opieki. Głównym źródłem witaminy D jest słońce, które ma za zadanie wspierać nasz układ mięśniowo-szkieletowy i chronić przed chorobami takimi jak cukrzyca, osteoporoza czy przed reumatoidalnym zapaleniem stawów. Brak światła słonecznego naraża nas na zaburzenia snu, co sprawia, że jesteśmy depresyjni i cierpimy na sezonowe zaburzenia afektywne. Istota projektowania budynków

i ich oświetlenia zostały określone w rozporządzeniu przez Ministra Infrastruktury w *sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowania*. Rozporządzenie opisuje normy dotyczące dostępu do światła dziennego, specyfice światła sztucznego, ukierunkowania budynków, wielkości i usytuowania otworów okiennych. Jako projektanci decydujemy o jakości i samopoczuciu użytkowników budynków wybierając odpowiednie systemy oświetleniowe dostosowane do trybu ich życia.

Regeneracyjny wpływ natury

Ziemia jest symbolem płodności i życia, słowo „*Matka Natura*” wywodzi się również z mitologii o Gai, która urodziła wzgórza, morza oraz Uranosa, z którym stworzyła kolejne bóstwa. Po tej sytuacji wróciła do roli matki ofiarując nam pożywienie z owoców i schronienie w postaci drzew. Mitologiczne historie opisują początki pojęcia na omawianego nas krajobrazu (Bernheimer, 2018). Świat roślin, piękne krajobrazy i zwierzęta poprzez sensoryczny kontakt działają na nas kojąco i regenerująco. Próbę zbadania tego zjawiska podjął Roger Ulrich, opisując, uzdrawiający wpływ drzewa na pacjentów po operacji. Stwierdzono, że pacjenci znajdujący się w sali, w której mieli za oknem drzewo, przyjmowali znacznie mniej leków przeciwbólowych i szybciej dochodzili do zdrowia. Pacjenci w sali, w której za oknem mieli zabudowaną scenę cegłą, mieli gorsze wyniki, od tych co mieli za oknem drzewo (Ulrich 1984). Ekspozycja na naturalny krajobraz jest pożądana przez społeczeństwo, być może wynika to z oddziaływania geometrii przestrzeni. Struktura nowoczesnych krajobrazów miejskich jest oparta na ostrych i łamanych liniach z geometrycznymi bryłami. Natomiast kształty takie jak zaokrąglenia kojarzą się z naturalnymi formami występującymi w naturze. Linie brzegowe czy pasmo zieleni ma wyjątkową i niepowtarzalną budowę. Różnorodność strukturalna lasów, plaż, łąk i innych naturalnych krajobrazów stanowi ukojenie i pobudza naszą percepcję (Joye, 2007). Ludzie preferują naturalne krajobrazy zawierające roślinność niż widok na zabudowane środowisko. Elementy wegetacji i wody posiadają moc regeneracyjną, ich dostępność jest równoznaczna z czystym powietrzem, estetyką otoczenia i ochroną przed upałami.

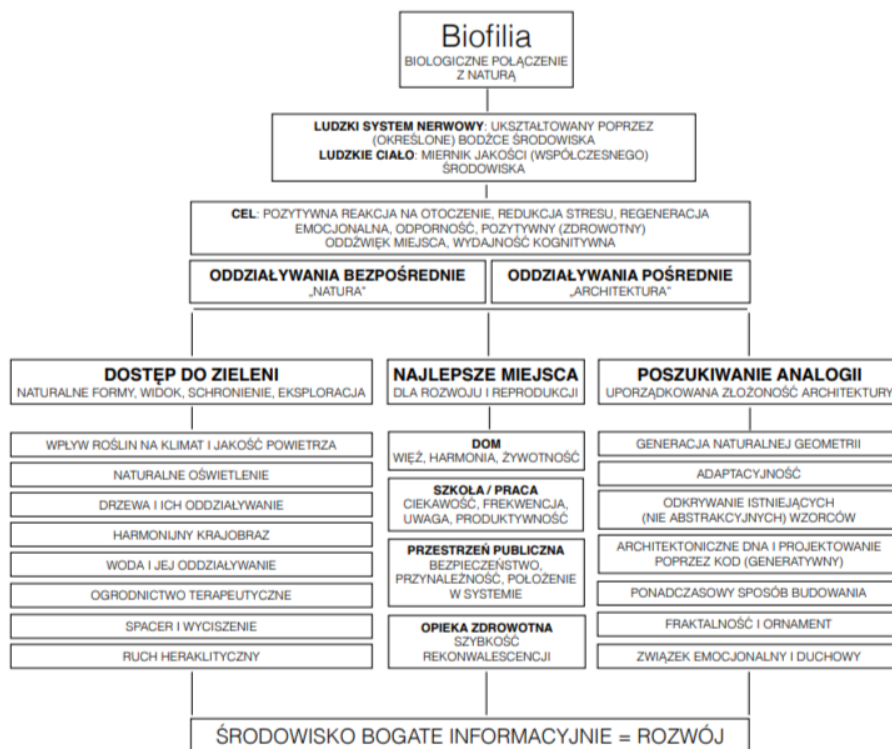
Zasady projektowania biofilijnego

Odpowiedzią na wszystkie podjęte próby badania zjawiska biofilii stało się projektowanie biofilijne, które stanowi propagowanie integracji natury z istniejącą strukturą i zabudową miast, gdzie celem jest przywrócenie silnego związku między człowiekiem, a środowiskiem naturalnym z braniem pod uwagę dobrostanu i zdrowia społeczeństwa. Współpraca między naturą i człowiekiem ma polegać na zdrowym podejściu do eksploatacji systemów i zasobów naturalnych, gdzie korzyści czerpią obie strony-społeczeństwo i przyroda (Kellert, 2015). Zasady projektowania biofilijnego to:

- *Projektowanie biofilijne wymaga powtarzającego się i trwałego kontaktu z naturą.*
- *Projektowanie biofilijne koncentruje się na ludzkich adaptacjach do świata naturalnego, które w ciągu ewolucyjnego czasu przyczyniły się do poprawy zdrowia, kondycji fizycznej i dobrostanu ludzi*

- *Projektowanie biofilijne zachęca do emocjonalnej przywiązania do konkretnych ustawień i miejsc.*
- *Projektowanie biofilijne promuje pozytywne interakcje między ludźmi a naturą, które zachęcają do poszerzenia poczucia relacji i odpowiedzialności wobec społeczności ludzkiej i naturalnej.*
- *Projektowanie biofilijne zachęca do wzajemnego wzmacniania, powiązania oraz zintegrowanych rozwiązań architektonicznych.* (tamże, s. 6-8, tłum, własne)

Diagram przedstawia podstawowe założenia koncepcji biofilii. Główny podział diagramu ukazuje dwa typy oddziaływań natury na człowieka: oddziaływania bezpośrednie oraz oddziaływania pośrednie. Oddziaływania bezpośrednie, oznaczone jako "natura", odnoszą się do kontaktu człowieka z przyrodą w jej pierwotnej formie. Wskazano rolę dostępu do zieleni, która wpływa na nas poprzez naturalne formy, widoki oraz możliwość schronienia i eksploracji. Wpływ roślin na klimat i jakość powietrza, dostęp do naturalnego oświetlenia, czy oddziaływanie wody i jej właściwości regeneracyjnych. Oddziaływania pośrednie, oznaczone jako "architektura", dotyczą wykorzystania naturalnych elementów w projektowaniu przestrzeni, w której żyjemy. Istotna jest rola miejsc naszego najbliższego otoczenia, które mogą wspierać zdrowie i dobre samopoczucie poprzez odpowiednie projektowanie. Ważne jest także poszukiwanie analogii między naturą a architekturą, na przykład poprzez adaptację naturalnych form i geometrii, które wpływają na nasze pozytywne reakcje. W końcowej części diagramu podkreślono, że środowisko, które dostarcza różnorodnych bodźców zmysłowych związanych z naturą, sprzyja rozwojowi człowieka. Diagram również przedstawia powiązania człowieka z naturą, która nie tylko regeneruje i redukuje stres, ale również wspiera zdolności kognitywne i zdrowie psychiczne (rys. 3).

Rysunek 2 Biofilia i jej podstawowe założenia (Modrzewski, 2014)

Projektowanie biofilijne daje szerokie możliwości w polepszeniu jakości przestrzeni budynków oraz ich otoczenia. Przeprowadzono wiele badań laboratoryjnych i terenowych, w których udowodniono wpływ środowiska na zdrowie i dobre samopoczucie. Badania byłyby prowadzone na tle poznawczym, psychologicznym i fizjologicznym i ekonomicznym. Szczególne funkcje spełnia w sektorach edukacji, miejsc pracy, hotelarstwie, służbie zdrowia czy mieszkalnictwa. Ta metoda projektowania zapewnia większe poczucie zdrowia i samopoczucia personelu, mieszkańców lub gości hotelowych. Poprawie ulegają również zasoby ekonomiczne, gdzie każdy sposób zwiększenia efektywności pracowników przekłada się na zyski finansowe i gospodarcze. Zauważono, że 10% nieobecności pracowników wynikają z braku chęci przebywania w środowisku pozbawionym kontaktu z naturą. W 2013 roku w Europie koszty związane z leczeniem chorób psychicznych pracowników a w tym depresji wyniosły 617 miliardów euro rocznie. Wprowadzenie zmian i innowacyjnego podejścia do projektowania miejsc pracy, zwiększenie funduszy na etapie projektowym mogłoby znacząco wpłynąć na te drastyczne wyniki. Zawarcie technik projektowych opartych na biofilii mogłoby zapobiec zmęczeniu pracowników przy wykonywaniu zadań wymagających dużego skupienia, zwiększyłaby się wydajność pracowników od 10 do 25% w co skutkuje większymi chęciami poszerzania wiedzy i polepszania pamięci, ale również zwiększenie kreatywności o 15%. Frekwencja pracowników również miałaby szansę na wzrost o 15% (Heath, 2018).

Ośrodki edukacyjne mają realny wpływ na nasze ukształtowanie nie tylko pod względem edukacji, ale również w aspekcie emocjonalnym. W szkołach przeżywamy różne doświadczenia,

nawiażujemy nowe znajomości, poznajemy swoje zamiłowania do pasji, ale jednocześnie środowisko szkolne wiąże się z dużym stresem, prześladowaniem rówieśników, kompleksami. W szkole przeżywamy większość naszego życia. Empatyczne projektowanie, czyli wzięcie pod uwagę wszystkich czynników tworzących przyjazne ośrodki edukacyjne z zastosowaniem zielonego projektowania daje nowe możliwości dla nowych pokoleń. Przestrzenie z elementami zieleni mogą zwiększyć koncentrację uczniów i pracowników. Dzieci mające zaburzenia na tle neurologicznym, mogą w znacząc sposób doświadczyć zmniejszenia nadpobudliwości i dekoncentracji. Zieleń zwiększa aktywność i kreatywność dzieci, zmniejsza stres i poprawia wyniki testów od 5-14%. Każdy rodzaj działań zwiększający aktywność dzieci przeciwdziała istniejącym problemom otyłości i braku ruchu we wczesnym etapie ich rozwoju (tamże).

Obiekty usługowe tj. hotele, restauracje zwiększają swoją atrakcyjność poprzez zielone zagospodarowanie terenu. Pracownicy i goście hotelowi mogą odreagować stres z życia codziennego poprzez otaczającą naturę. Widoki na lasy, parki czy wodę podnosi wartość miejsca. Koszt pokoi na naturalny widok zwiększa jego cenę i zapewnia lepsze zyski finansowe hotelów i większą ilość klientów, którzy również dostają w zamian korzyści na tle psychicznym i fizycznym. Przykładem hotelu, który jest wyposażony w udogodnienia biofilne jest Hotel Opryland w Nashville, który cieszy się 85% obłożeniem gości w skali roku. Jest to wynik znacznie wyższy powyżej krajowej średniej stanu Tennessee w USA, która wynosi 68 (tamże). Wiele badań potwierdza silne powiązanie między człowiekiem a wartością środowiska naturalnego. Wprowadzanie metod projektowych w dziedzinie architektury, urbanistyki opartych na biofilicznym projektowaniu służy ludziom i środowisku. Wybór narzędzia projektowego jakim jest projektowanie biofiliczne jest w stanie pomóc naprawić istniejące problemy środowiskowe, społeczne i ekonomiczne. Wprowadzanie wzorców biofilicznych ma szansę na dalszy rozwój w różnych dyscyplinach architektonicznych i urbanistycznych. Stopniowe przywracanie, ale również uszanowanie naturalnego krajobrazu daje nadzieje na polepszenie jakości życia mieszkańców i innych organizmów występujących w środowisku. Korzystając z wiedzy zdobywanej przez setki tysięcy lat ewolucji, możemy tworzyć środowiska, które wspierają nasze zdrowie, dobre samopoczucie i rozwój. Miejsca pracy mogą pobudzać kreatywność, zwiększać efektywność i kreatywność pracy i obniżać stres. Miejsca zamieszkania mogą stać, sprzyjającymi relaksowi i wygodzie. Przestrzenie publiczne mogą budować poczucie wspólnoty, bezpieczeństwa i wzmacniać relacje międzyludzkie (Modrzewski, 2014). Poniżej przedstawiono podsumowanie korzyści płynących z projektowania biofilijnego opracowanego na podstawie artykułu, *4 Patterns of Biophilic Design* (Kostof, 2009). Diagramy (rys.4 i rys. 5) pokazuje złożoną relację między naturą a przestrzenią, ukazując, jak naturalne elementy mogą być rozumiane jako analogie do struktur przestrzennych oraz jak te elementy wpływają na charakter przestrzeni.

NATURA W PRZESTRZENI	14 WZORÓW		REDUKCJA STRESU	FUNKCJE POZNAWCZE	EMOCJE, NASTRÓJ I PREFERENCJE
	Wizualne połączenie z naturą	* * *	Obniżone ciśnienie krwi i tętno (Brown, Barton i Gladwell, 2013; van den Berg, Hartig i Staats, 2007; Tsunetsugu i Miyazaki, 2005)	Lepsze zaangażowanie/uważność umysłowa (Biederman i Vessel, 2006)	Pozytywny wpływ na nastawienie i ogólne szczęście (Barton i Pretty, 2010)
	Niewizualne połączenie z naturą	* *	Zmniejszone skurczowe ciśnienie krwi i hormony stresu (Park i in., 2009; Hartig, Evans, Jamner i in., 2003; Orsega-Smith i in., 2004; Ulrich i in., 1991)	Pozytywnie wpływ na funkcje poznawcze-pamięć, zdolność do uczenia się nowych informacji, mowy, czytania ze zrozumieniem i komunikacji (Mehta, Zhu i Cheema, 2012; Ljungberg, Neely i Lundström, 2004)	Postrzegana poprawa zdrowia psychicznego i spokoju (Li i in., 2012; Jahncke i in., 2011; Tsunetsugu, Park i Miyazaki, 2010; Kim, Ren i Fielding, 2007; Stigsdotter i Grahn, 2003)
	Nierytmiczne bodźce sensoryczne	* *	Pozytywny wpływ na częstość akcji serca, skurczowe ciśnienie krwi i aktywność współczulnego układu nerwowego (Li, 2010; Park i in., 2008; Kahn i in., 2008; Beauchamp i in., 2003; Ulrich i in., 1991)	Zaobserwowane i określone ilościowo behawioralne miary uwagi i eksploracji (Windhager i in., 2011)	
	Termika i przepływ powietrza	* *	Pozytywny wpływ na komfort, dobre samopoczucie i produktywność (Heerwagen, 2006; Tham i Willem, 2005; Wigö, 2005)	Pozytywnie wpływa na koncentrację (Hartig i in., 2003; Hartig i in., 1991; R. Kaplan i Kaplan, 1989)	Poprawa percepcji przyjemności czasowej i przestrzennej (aliestezja) (Parkinson, de Dear i Candido, 2012; Zhang, Arens, Huizenga i Han, 2010; Arens, Zhang i Huizenga, 2006; Zhang, 2003; de Dear i Brager, 2002; Heschong, 1979)
	Obecność wody	* *	Zmniejszony stres, zwiększone poczucie spokoju, niższe tętno i ciśnienie krwi (Alvarsson, Wiens i Nilsson, 2010; Pheasant i in., 2010; Biederman i Vessel, 2006)	Poprawa koncentracji i przywrócenie pamięci (Alvarsson i in., 2010; Biederman i Vessel, 2006) Poprawiona percepcja i reakcja psychologiczna (Alvarsson i in., 2010; Hunter i in., 2010)	Zaobserwowane preferencje i pozytywne reakcje emocjonalne (Windhager, 2011; Barton i Pretty, 2010; White i in., 2010; Karmanov i Hamel, 2008; Biederman i Vessel, 2006; Heerwagen i Orians, 1993; Russo i Atzwanger, 2003; Ulrich, 1983)
	Dynamiczne i rozproszone światło	* *	Pozytywnie wpływa na funkcjonowanie układu okołodobowego (Figueiro i in., 2011; Beckett i Roden, 2009) Zwiększony komfort wizualny (Elyezadi, 2012; Kim i Kim, 2007)		
	Połączenie z systemami naturalnymi				Wzmocnione pozytywne reakcje zdrowotne; Zmienione postrzeganie otoczenia (Kellert i in., 2008)

Rysunek 3 Natura w przestrzeni, opracowane na podstawie artykułu (Kostof, 2009, tłum. własne)

NATURALNE ANALOGIE	14 WZORÓW		REDUKCJA STRESU	FUNKCJE POZNAWCZE	EMOCJE, NASTRÓJ I PREFERENCJE
		*			Preferencje dotyczące obserwowanego widoku (Statek, 2012; Joye, 2007)
				Obniżone rozkurczowe ciśnienie krwi (Tsunetsugu, Miyazaki i Sato, 2007) Poprawiona kreatywność (Lichtenfeld i in., 2012)	Poprawiony komfort (Tsunetsugu, Miyazaki i Sato 2007)
	Złożoność i porządek	* *	Pozytywnie wpłynął na percepcyjne i fizjologiczne reakcje na stres (Salingaros, 2012; Joye, 2007; Taylor, 2006; S. Kaplan, 1988)		Preferencje dotyczące obserwowanego widoku (Statek, 2012; Joye, 2007)
CHARAKTER PRZESTRZENI	Widoki	* * *	Zmniejszony stres (Grahni i Stigsdotter, 2010)	Zmniejszona nuda, irytacja, zmęczenie (Clearwater i Coss, 1991)	Poprawiony komfort i poczucie bezpieczeństwa (Herzog i Bryce, 2007; Wang i Taylora, 2006; Petherick, 2000)
	Schronienie	* * *		Poprawa koncentracji, uwagi i postrzegania bezpieczeństwa (Grahni i Stigsdotter, 2010; Ulrich i in., 1991; Wang i Taylor, 2006; Petherick, 2000)	
	Tajemnica	* *			Wywołano silną reakcję przyjemności (Biederman, 2011; Salimpoor i in., 2011; Ikemi, 2005; Blood & Zatorre, 2001)
	Ryzyko niebezpieczeństwa	*			Skutkowało silną reakcją dopaminy lub przyjemności (Kohno i in., 2013; Wang i Tsien, 2011; Zald i in., 2008)

Rysunek 4 Naturalne analogie, charakter przestrzeni, opracowane na podstawie artykułu (Kostof, 2009, tłum. własne)

PROKSEMIKA W ARCHITEKTURZE I JEJ ODZIAŁYWANIE NA INTERAKCJE MIĘDZYLUDZKIE

Proksemika, termin wprowadzony przez Edwarda T. Halla, odnosi się do przestrzennych aspektów komunikacji międzyludzkiej oraz relacji między jednostkami a otaczającym je fizycznym środowiskiem. W kontekście architektury, proksemika odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu przestrzeni publicznych i prywatnych, wpływając na dobrostan społeczności, zachowania oraz interakcje międzyludzkie. Zasady proksemiki mogą być zastosowane w architekturze w celu poprawy jakości życia społecznego oraz jakie mechanizmy psychologiczne i społeczne są z tym związane.

Proksemika i przestrzeń publiczna

Proksemika jest istotnym aspektem organizacji przestrzeni publicznej, której funkcjonowanie opiera się na złożonych relacjach między ludźmi a otoczeniem. Jak zauważają Zasuń i Kuś (2022), przestrzeń publiczna pełni funkcję amfiteatru ludzkich działań, gdzie typ więzi między jednostką a terytorium wpływa na charakter i specyfikę tej przestrzeni (tamże, s. 108). Dlatego odpowiednie kształtowanie przestrzeni publicznej, uwzględniające zasady proksemiki, może znacząco wpływać na jakość interakcji społecznych oraz dobrostan psychiczny jednostek.

Dystanse proksemiczne

Hall wyodrębnił cztery kategorie dystansu personalnego: intymny, indywidualny, społeczny i publiczny. Każda z tych kategorii charakteryzuje się odmiennymi cechami i wpływa na jakość interakcji międzyludzkich. Dystans intymny jest najkrótszy i zarezerwowany dla bliskich relacji, natomiast dystans publiczny obejmuje przestrzeń, gdzie interakcje są mniej osobiste i bardziej formalne (Hall, 1966). W architekturze przestrzeni publicznych, takie jak place, parki czy ulice, zrozumienie i zastosowanie tych dystansów może pomóc w tworzeniu środowisk sprzyjających różnorodnym formom kontaktów społecznych.

Przestrzeń i zachowania społeczne

Zasuń i Kuś (2022) podkreślają, że sposób organizacji i wykorzystania przestrzeni działa jak komunikat przesyłany społecznościom o ponadczasowym charakterze (tamże, s. 109). Dobrze zaprojektowane przestrzenie publiczne mogą promować poczucie wspólnoty i bezpieczeństwa, co z kolei sprzyja pozytywnym zachowaniom społecznym. Jednak, nieodpowiednie zagospodarowanie przestrzeni może prowadzić do alienacji i wykluczenia społecznego.

Fragmentacja przestrzeni publicznej

Współczesne miasta często borykają się z problemem fragmentacji przestrzeni publicznej, co prowadzi do specyficznych problemów społecznych i morfologicznych. Fragmentacja ta może wynikać z deindustrializacji i degradacji materialnej substancji miasta (tamże s. 108). W kontekście proksemiki, fragmentacja przestrzeni może utrudniać naturalne formowanie się więzi międzyludzkich oraz sprzyjać izolacji jednostek.

Proksemika a rewitalizacja przestrzeni

Rewitalizacja przestrzeni publicznej w celu poprawy ładu socjoprzestrzennego jest istotnym wyzwaniem współczesnej urbanistyki. Zasuń i Kuś (2022) wskazują na potrzebę restrukturyzacji i rewitalizacji przestrzeni publicznych, aby zapewnić rozwój społeczności miejskich. Zastosowanie zasad proksemiki w procesie rewitalizacji może pomóc w tworzeniu przestrzeni, które nie tylko odpowiadają na potrzeby techniczne i funkcjonalne, ale także wspierają zdrowe relacje społeczne i poprawiają jakość życia mieszkańców. Proksemika, jako narzędzie analizy przestrzennych aspektów relacji międzyludzkich, pełni bardzo ważną rolę w architekturze i planowaniu

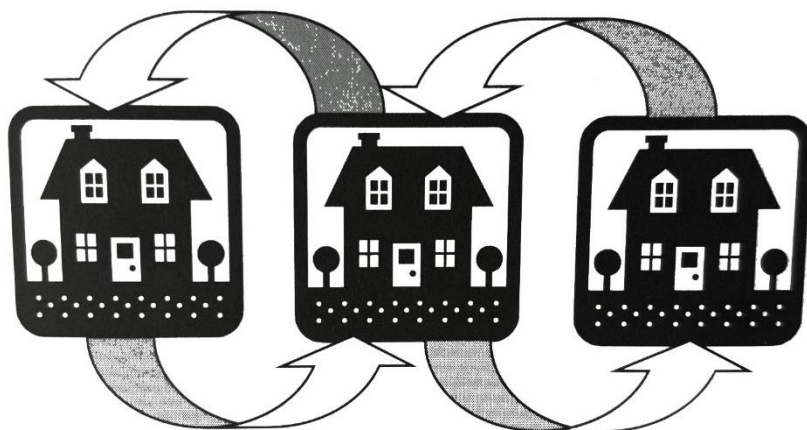
przestrzennym. Zrozumienie i zastosowanie zasad proksemiki może prowadzić do tworzenia przestrzeni, które sprzyjają pozytywnym interakcjom społecznym, wspierają dobrostan psychiczny jednostek oraz poprawiają ogólną jakość życia w społecznościach miejskich. Jak pokazują badania efektywne zarządzanie przestrzenią publiczną wymaga integracji podejść psychologicznych, społecznych i kulturowych w procesie projektowania i rewitalizacji przestrzeni miejskich.

7. ARCHITEKTURA I JEJ PARAMETRY WPŁYWAJĄCE NA DOBRE SAMOPOCZUCIE

Architektura otacza nas każdego dnia. To ona kształtuje naszą przestrzeń, w której przebywamy wpływając na nasze samopoczucie, zdrowie czy efektywność naszej pracy i sprzyjając kontaktom międzyludzkim. Projektowanie przestrzeni składa się z wielu elementów, które budują nasze miasta, wnętrza czy parki. Parametry architektoniczne pełnią kluczową rolę w kształtowaniu doświadczeń związanych z odbiorem przestrzeni. Elementy architektoniczne takie jak układ przestrzenny i komunikacyjny, wysokość budynków czy pomieszczeń, dostęp do naturalnego światła, skala, kolorystyka wnętrz urbanistycznych i architektonicznych mogą znacząco wpłynąć na nasz nastrój i jakość naszego życia.

Typ zabudowy

W książce pt., *Przestrzeń w kształtowaniu relacji międzyludzkich*” Wiesław Sikorski opisuje szereg różnych sytuacji, które wskazują na wpływ architektury na nasze codzienne życie. Nasza przestrzeń posiada wiele barier, z którymi zmagamy się każdego dnia. Wiesław Sikorski na przykładzie trzech domów jednorodzinnych opisuje sytuację, w której udowadnia, że kolejność, usytuowanie domu oraz typ zabudowy ma znaczenie w przypadku nawiązywaniu relacji sąsiedzkich. Według Sikorskiego (2023) *Miejsca, w których żyjemy, pracujemy i przebywamy w wolnym czasie, w naturalny sposób oddziałują na nasze zachowania i samopoczucie. Wielkość zagęszczenia i wynikająca z niej mniejsza lub większa częstość kontaktów z innymi może mieć duże znaczenie dla charakteru interakcji, lecz prawdopodobnie istotniejsza jest ilość różnych skupisk ludzkich, z którymi musimy umieć znaleźć wspólny język.* Domy jednorodzinne znajdujące się pośrodku mają o wiele więcej okazji do spotkań z sąsiadami niż domy znajdujące się dalej od centrum. Domy w typie zabudowy szeregowej mają znacząco lepsze warunki do interakcji międzyludzkich, gdzie po obu stronach posiadają sąsiadów. W zależności od upodobań mieszkańców, boczne domy zapewniają ciszę i spokój, ale ograniczą kontakt między sąsiadami. *Dwa domy mające wspólny podjazd robią wrażenie strukturalnego monolitu, przyczyniając się do powstania specyficznej więzi sąsiedzkiej i częstszych przypadkowych spotkań.* (Sikorski, 2023, s. 135).

Rysunek 5 Częstość kontaktów w zależności od usytuowanie domu jednorodzinnego, (Sikorski, 2023)

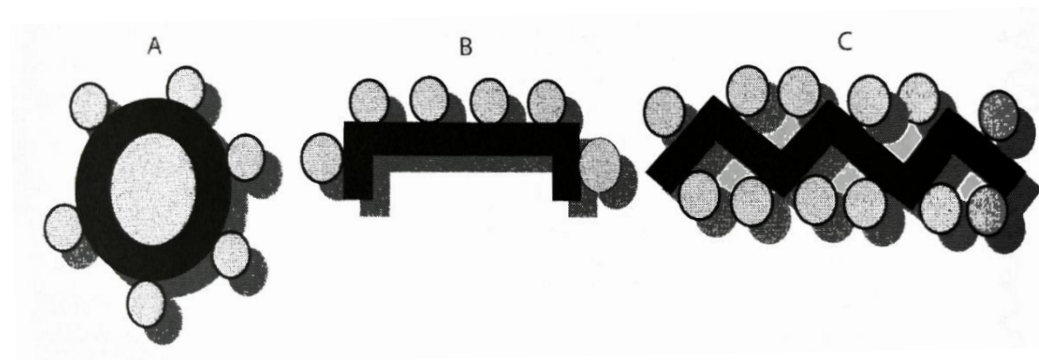
Wysokość budynków

Wysokie budynki zapropagował szwajcarsko-francuski architekt Le Corbusier, który twierdził, że „dom jest maszyną do mieszkania”. Według Le Corbusiera domy powinny być wydajne, zadbane i użytkowe. Nie brał pod uwagę aspektów estetyki i uważał, że zdobienia nie są potrzebne do funkcjonowania budynków. Le Corbusier stworzył projekt nowego miasta z zielonymi prostokątnymi parkami i ulicami. Widział w nich liczące 60 pięter drapacze chmur, ustawione na planie krzyża, wznoszące się okazywały w centrum i służące jako mieszkania dla klasy średniej oraz biura. Dla niższych warstw społecznych przewidział stawianie mniejszych wieżowców na peryferiach, usytuowanych na mniejszych kwadratach zieleni. Pomyślał też o naziemnych i podziemnych autostradach, umożliwiających ruch prywatnych samochodów i transport publiczny, a także z miejscami pracy i terenami rekreacyjnymi, do których można dojechać ekonomicznymi samochodami (Sikorski, 2023, s.51). Niestety idea Le Corbusiera przyniosła negatywne skutki swoich założeń. Przykładem jest projekt Pruitt-Igoe, który składał się z jedenastu, które miały mieć średni współczynnik zaludnienia oraz przestrzenie ogólnodostępne, które miały służyć relacjom sąsiedzkim. Natomiast złudny sukces osiedla wkrótce zamienił się w porażkę. Wzrosła przestępczość, części wspólne takie jak klatki schodowe, śmietniki, tereny zielone były zaśmiecanie, a budynki zamieniły się w ruinę. Według Oskara Newmana (1973) wymienione powyżej części wspólne nie przyczyniają się do utożsamiania się z tymi miejscami powodując brak poczucia obowiązku o daną przestrzeń wspólną. Brak przestrzeni półprywatnych doprowadził do takiego stanu rzeczy. Badania na temat wpływu wysokości na nasze życie zostały opisane w książce Lily Bernheimerna pt. *Potęga przestrzeni wokół nas, w rozdziale, Dlaczego marzymy o domu i nie lubimy generatorów wiatrowych?* w których opisuje badania Calhouna na temat zachowań prospołecznych i eksperymencie na szczurach mieszkających warunkach wysokiej zabudowy, które nawiązują do symulacji zachowań ludzkich. Badania potwierdzają, że większa anonimowość tyczy się wysokich budynków, gdzie zaczyna brakować ogólnego poczucia wspólnoty. (Bernheimer, 2018). W dużych budynkach z wieloma korytarzami i miejscami, które nie są nadzorowane, ludzie często pozostają anonimowi. W takich warunkach istnieje mała szansa rozpoczęcia interakcji międzyludzkiej. Brak znajomości prowadzi do braku poczucia obowiązku

wzajemnej pomocy. Środowiska, w której zachodzą procesy społeczne w formie pomocy stanowi nieformalny rodzaj kontroli nad utrzymaniem porządku i bezpieczeństwa społecznego. Poczucie wspólnoty daje szansę na skuteczne kroki w kierunku polepszenia dobrostanu mieszkańców (Gifford, 2007).

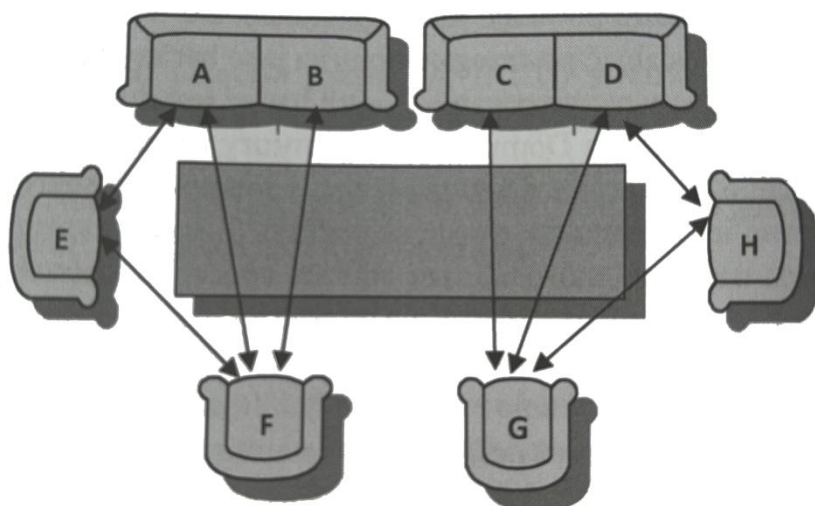
Funkcjonalne i dobrze zaprojektowane wnętrza

Czynnikiem, który ułatwia interakcje z drugim człowiekiem jest dobrze zaprojektowane wnętrze. W miejscach spotkań takich jak bary, restauracje czy kawiarnie jest to szczególnie istotny warunek, który pozwala komfortowo się czuć w towarzystwie innych osób. Projektując umiejscowienie stolików i krzeseł trzeba pamiętać o zapewnieniu prywatności poprzez zachowanie odpowiedniego dystansu między nimi. Według Sikorskiego, który opracował na podstawie M. Knappa i J. Halla (1997) schemat opisujący interakcję ludzi względem rodzaju kontuaru w barach.

Rysunek 6 Schemat interakcji ludzi względem kontuaru w barach. (Sikorski, 2023)

Schemat pokazuje różne możliwości nawiązywania kontaktu wzrokowego i utrzymywania dystansu. Odległością, która umożliwi rozpoczęcie rozmowy z nieznanym jest to dystans długości trzech stołów barowych. Zauważono również, że przełamywanie barier komunikacyjnych jest zależne od płci. Gdy dwóch mężczyzn jest odseparowanych stołem, niechętnie zmienia swoje miejsce na bliższe, aby zachować komfortową odległość i prywatność. Kolejnym przypadkiem może być sytuacja, w której mężczyzna zaczyna rozmowę z kobietą siedzącą o dwa stoliki dalej stara się jak najszybciej usiąść obok niej, przez obawą rozdzielnia. Sikorski zwraca uwagę, na układ (B), w który jest najmniej korzystny interakcjom. Na ten typ decyduje się wiele właścicieli lokali. Niestety, w projektowaniu wnętrz często zapomina się o aspekcie, który ma służyć relacjom międzyludzkim, większość właścicieli lokali nie ma świadomości na ten temat. Często wystarczy dokonać niewielu zmian w układzie mebli, aby ułatwić wzajemny kontakt i spowodować, że ludzie będą poświęcali więcej czasu na rozmowy. Tak było w przypadku pacjentów oddziału geriatrycznego, która unikała kontaktów z innymi. Zauważyli to R. Sommer i H. Ross (1958) Dokonanie niewielkich zmian podwoiło ich interakcję i pacjenci więcej czasu poświęcali na rozmowy. Schemat pokazany poniżej (rys.8) pokazuje zależności przepływu informacji w zależności pomiędzy aranżacją miejsc. (Sikorski 2023).

Rysunek 7 Kierunki przepływu informacji, a aranżacja foteli. (Sikorski, 2023)

Różne niekorzystane modyfikacje mebli miejskich w naszej przestrzeni czy wnętrza obiektów, z których na co dzień korzystamy powodują wiele ograniczeń w nawiązywaniu kontaktów. Liczne restauracje, bary szybkiej obsługi są wyposażone w niewygodne meble, które mają specjalnie spowodować szybsze zwolnienie miejsca przy danym stoliku. Meble takie jak krzesła są specjalnie pochylone, aby spowodować dokuczliwy ból lub powodować ogólny dyskomfort użytkownika. Skutkiem takich rozwiązań jest skrócenie czasu rozmów klientów, natomiast zwiększenie przepustowości lokalu jest głównym powodem takich rozwiązań lokali właścicieli. Innym powodem wprowadzania niewygodnych mebli miejskich do przestrzeni miejskich jest zniechęcenie osób bezdomnych do przesiadywania w takich miejscach jak dworce, przystanki komunikacji miejskiej bądź parki. Takie zabiegi wpływają na odczucia wszystkich użytkowników, zabierając wygodę z korzystania przestrzeni miejskiej. Również jakość i materiał wykonania mebli ma wpływ na wygodę użytkownika. Na przykładzie restauracji typu fast food przeanalizowano jakość, usytuowanie i wielkość krzeseł, które mają wpływ na poziom zaangażowania rozmówców. Krzesła w restauracji Burger King okazały się o wiele bardziej przyjazne rozmówcom, ponieważ były stabilne, odpowiednio oddalone między sobą, a przede wszystkim posiadały komfortowe oparcie składające się z 11 drewnianych listew. Użytkowników dzielił swobodny dystans, który nie powodował skrępowania czy poczucia naruszenia barier proksemicznych (tamże).

Oświetlenie

Oprócz aranżacjiumeblowania, bardzo ważnym aspektem projektowym jest oświetlenie i kolorystyka otoczenia. Odpowiedni dobór oświetlenia wpływa na dobre samopoczucie i jakość warunków pracy. Projektanci wnętrz muszą mieć na uwadze, że rodzaj oświetlenia ma znaczący wpływ na postrzeganie przestrzeni przez jej użytkowników. Oświetlenie wpływa na odpowiednią atmosferę miejsca. Ludzie wchodzą do pomieszczenia oświetlonego świecami lub przyciemnionymi lampami naftowymi, często mówią ciszej, siadają bliżej siebie i oczekują mniej formalnej atmosfery

(Meer, 1969, s. 363). Zauważono, że wystarczy zwiększyć intensywność światła, aby intymny nastrój zniknął. Właściciele kawiarni i klubów nocnych są świadomi tego zjawiska i kiedy następuje godzina zamknięcia lokalu włączają bardziej intensywne światło. Przyciemnione światło nie zawsze jest dobre. Badania pokazały, że w takim świetle ludzie mają trudności z nawiązywaniem bliższych relacji z nieznajomymi. Czują się niezręcznie, unikają kontaktu wzrokowego i chcą zachować większy dystans fizyczny i psychiczny (Carr, 1974, s. 592-600). Brak kontaktu ze światłem dziennym jest poważnym problemem, który wpływa na zdrowie i samopoczucie ludzi. Niewystarczająca ekspozycja na naturalne światło może prowadzić do licznych problemów zdrowotnych, w tym sezonowych zaburzeń afektywnych, znanych również jako depresja sezonowa (Sikorski, 2023). Niedobór światła dziennego może negatywnie wpływać na rytmy dobowe, zaburzając sen i powodując zmęczenie. Kraje skandynawskie, takie jak Norwegia, Szwecja czy Finlandia, szczególnie odczuwają skutki niedoboru światła słonecznego, zwłaszcza podczas długich zimowych miesięcy, kiedy słońce pojawia się na niebie tylko na kilka godzin dziennie, a w północnej części praktycznie wcale. W kontekście projektowania budynków i przestrzeni publicznych, odpowiednie oświetlenie pomieszczeń ma kluczowe znaczenie nie tylko dla zdrowia psychicznego, ale także dla bezpieczeństwa danej przestrzeni. Odpowiednie oświetlenie może poprawić bezpieczeństwo na ulicach. Słabe i źle rozmieszczone oświetlenie może wywoływać niepokój i poczucie zagrożenia wśród przechodniów. Złe oświetlenie również zwiększa ryzyko napadów. Przestępcy preferują ciemne i niewidoczne miejsca. Zbadano, że używanie światła białego o odpowiednim natężeniu i rozmieszczeniu jest lepsze niż żółte, ponieważ sprawia, że ludzie i otoczenie są o wiele bardziej widoczni. Projektanci powinni zwracać szczególną uwagę na prawidłowe oświetlenie przestrzeni i tworzyć środowiska sprzyjające dobremu samopoczuciu i bezpieczeństwu ludzi (tamże).

Kolory

Naszą przestrzeń tworzą kolory. Barwy nie tylko mają wartość estetyczną, ale także przekazują nam ważne informacje na temat naszej przestrzeni i stymulują nasze zmysły (Elliot, 2007). Kolory i kontrasty wpływają na nasze codzienne życie, emocje i sposób, w jaki postrzegamy daną przestrzeń (Bright, 2010). Mogą też zmieniać nasze zachowanie i wzbudzać w nas negatywne odczucia, dlatego ważne jest, aby stosować je z rozwagą (Elliot, 2007). Właściwie użyte kolory mogą inspirować i wzbogacać doświadczenia obcowania ze światem. Zadowolenie z estetyki przestrzeni miejskich ma realny wpływ na poprawę dobrostanu stałych użytkowników jak i sporadycznie odwiedzających (McLellan, 2014).

Kolory definiują w naszej przestrzeni drogi i ścieżki. Poprzez barwienie dróg i ścieżek jesteśmy w stanie rozróżnić ich funkcję. Taki zabieg zapobiega wzajemnym zakłóceniom pomiędzy pieszymi, rowerzystami a kierowcami samochodów. Atrakcyjne witryny sklepowe zachęcają klientów do zajrzenia do danego sklepu. Odpowiednie kolory i oświetlenie przykuwają nasz wzrok na konkretne produkty. Kolory są powiązane z tożsamością danego miejsca i wiążą się z tradycją, kulturą i historią. Istnieje ścisła zależność tożsamości miasta z konkretną kolorystyką. Widzimy to w kolorach otaczającej architektury, infrastruktury miejskiej czy wyglądu i ubioru ludzi (Khalili, 2019).

Kolory sprawiają, że miasto staje się piękne, nadają obszarowi tożsamość, definiują funkcję poszczególnych przestrzeni i wpływają na zachowanie ludzi. Te parametry są ze sobą powiązane i wraz z określoną i unikalną rodzimą paletą kolorów mogą zwiększać poczucie danego miejsca i wyznaczać powiązania w społeczeństwie, tworząc zrównoważone przestrzenie. Estetyka, tożsamość i funkcja obszaru powinny być zaprojektowane w taki sposób, aby pozytywnie wpływać na zachowanie ludzi i sprawiać, że będą oni szczęśliwi przebywając w danej przestrzeni.

8. WSPÓŁCZESNY SPOSÓB TWORZENIA PRZESTRZENI SPRZYJAJĄCYM KONTAKTOM- STUDIA PRZYPADKÓW

Project for Public Spaces

Project for Public Spaces jest jedną z najpopularniejszych organizacji non-profit, która w prosty sposób promuje zrównoważone i użyteczne projektowanie przestrzeni publicznych dla lokalnych społeczności. Została założona przez Freda Kenta w 1975 roku, który współpracował z socjologiem miejskim Williamem H Whyte'em. Organizacja krytykuje schematyczne podejście do projektowania przestrzeni publicznych i uważa, że współczesne projektowanie nie opiera się na faktycznych potrzebach użytkowników. Celem organizacji jest między innymi zachęcenie do partycypacyjnego procesu projektowania, w którym lokalne społeczności są zaangażowane w proces kształtowania pobliskich przestrzeni publicznych. Organizacja stawia na pierwszym miejscu podczas projektowania na poprawę i jakość życia mieszkańców. Ich działania koncentrują się na *placemakingu*, czyli na innowacyjnym podejściu do planowania przestrzeni miejskich razem z społecznością lokalną, dzięki czemu przestrzenie są dostosowane do ich potrzeb.

Narzędzie projektowe PPS

PPS używa specjalnych narzędzi podczas projektowania, które pomagają w ocenie jakości przestrzeni publicznej. Pokazany poniżej diagram dzieli przestrzeń na cztery główne kategorie takie jak:

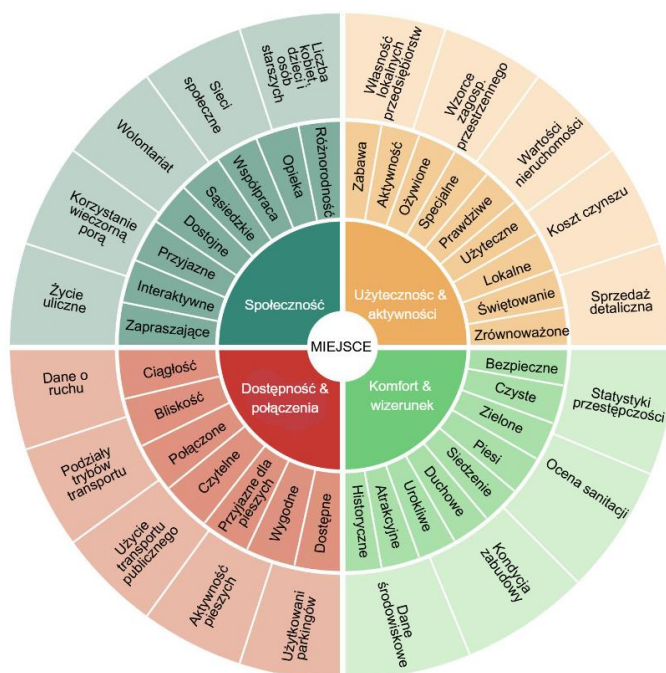
- **Dostępność i połączenia:** Analizuje, jak łatwo jest dotrzeć do danej przestrzeni i jak dobrze jest ona skomunikowana z innymi częściami miasta. Bada przestrzeń czy jest łatwo dostępna dla pieszych, rowerzystów, samochodów oraz osób korzystających z transportu publicznego oraz czy są wystarczająco szerokie chodniki i dobrze oznakowane przejścia. Obserwuje się czy przestrzeń jest łatwo dostrzegalna z różnych punktów otaczających ją terenów i zwraca się uwagę na fizyczne lub wizualne bariery, które mogą utrudniać dostęp do przestrzeni.
- **Komfort i wizerunek:** Analizuje się bezpieczeństwo przestrzeni, zarówno w dzień, jak i w porze nocnej. Obserwuje się czy przestrzeń jest dobrze oświetlona i patrolowana. Bada się porządek przestrzeni i dostępność koszy na śmieci. Ocenia się estetykę miejsca i chęci społeczności do spędzania w niej wolnego czasu. Sprawdza się czy przestrzeń oferuje wygodne meble miejskie odpowiednio umiejscowione w atrakcyjnych miejscach.
- **Zastosowania i aktywności:** Bada czy różnorodność aktywności dostępnych w przestrzeni jest odpowiednia, co pozwala na realizację ciekawych form spędzania czasu, od rekreacji,

przez aktywności komercyjne lub wydarzenia kulturalne. Analizuje się częstotliwość użytkowania przestrzeni i obserwuje się czy miejsce tętni życiem przez rok czy w konkretne pory czasowe. Sprawdza się elastyczność przestrzeni, która umożliwia jej łatwe dostosowanie do różnych potrzeb, takich jak organizacja wydarzeń specjalnych, targów czy koncertów, co zwiększa jej funkcjonalność i atrakcyjność

- **Socjalizacja:** Ocenia się, w jaki sposób przestrzeń sprzyja interakcjom społecznym i budowaniu więzi społecznych. Interakcje społeczne są częstym zjawiskiem w przestrzeni, która sprzyja spotkaniom i interakcjom między ludźmi. Obserwuje się czy przestrzeń staje się miejscem, w którym ludzie chętnie się spotykają i spędzają czas razem. Ocenia się zaangażowanie społeczności w kształtowanie przestrzeni. Bada się czy przynależność społeczności do przestrzeni jest silnie odczuwana i czy ludzie identyfikują się z miejscem i uważają je za integralną część swojej społeczności.

Model *Place Diagram*

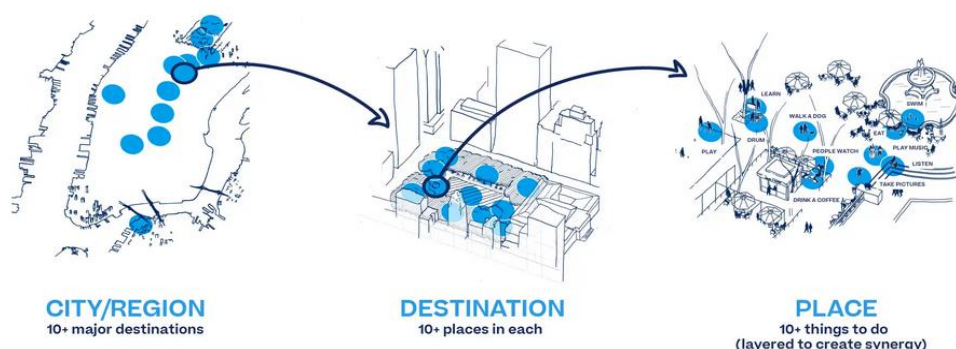
Model *Place Diagram*” (rys.9) jest używany przez PPS zarówno na etapie projektowania nowych przestrzeni publicznych, jak i w ocenie już istniejących miejsc. Pozwala on na identyfikację mocnych i słabych stron danej przestrzeni, co jest kluczowe dla podejmowania działań naprawczych lub usprawniających. Dzięki temu modelowi, przestrzenie publiczne mogą być projektowane w sposób bardziej świadomy i dostosowany do rzeczywistych potrzeb użytkowników.

Rysunek 8 *Place diagram* (PfPS, tłum. własne)

Power of 10+, potęga dziesięciu.

Zasada „Power of 10+” (rys. 10) to kolejny kluczowy koncept opracowany przez PPS. Zakłada on, że aby przestrzeń publiczna była udana, powinna oferować co najmniej dziesięć różnych aktywności lub powodów, dla których ludzie chcieliby ją odwiedzać. Koncepcja ta może być stosowana na różnych poziomach – od pojedynczych placów aż po całe miasta. Służy jako przewodnik w procesie tworzenia miejsc, które są atrakcyjne i sprzyjające relacjom międzyludzkim.

Rysunek 9 „Power of 10+” (PfPS)

Lighter, Quicker, Cheaper

Strategia *Lighter, Quicker, Cheaper* (Lżej, Szybciej, Taniej) to podejście promujące szybkie i tanie interwencje w przestrzeniach publicznych, które można łatwo wykorzystać w zmianie przestrzeni. PPS stosuje tę metodę, aby szybko poprawić jakość przestrzeni przy małym koszcie unikając dużego ryzyka. Podejście to pozwala na elastyczne dostosowywanie się do zmieniających się potrzeb społeczności, a także na przetestowanie różnych rozwiązań przed ich pełnym wdrożeniem. Istnieje wiele realizacji PPS, które osiągnęły sukces w procesie rewitalizacji przestrzeni publicznych. Jednym z nich był rynek w Dekalb na Brooklynie w Nowym Jorku. Rynek przekształcił się w centralny plac spotkań społecznych, miejsce handlu i rekreacji. Projekt rozpoczął się od zaangażowania społeczności lokalnej, co pozwoliło na zebranie opinii i zrozumienie potrzeb mieszkańców. Na tej podstawie opracowano plan, który uwzględniał różnorodne funkcje rynku, takie jak miejsca do siedzenia, stoiska handlowe, przestrzeń do organizacji wydarzeń kulturalnych oraz elementy zieleni. Przy projekcie wykorzystano tanie i szybkie rozwiązania. Takie rozwiązania to tymczasowe elementy, takie jak mobilne stoiska, instalacje artystyczne i dodatkowe ławki, które miały na celu szybkie ożywienie przestrzeni. Ich modyfikacja była prostą czynnością i tymczasowe elementy mogły być dostosowywane na bieżąco w zależności od potrzeb i sugestii mieszkańców.

Rynek w Dekalb został stopniowo ulepszany na podstawie opinii od społeczności, co pozwoliło na stałe dopasowywanie przestrzeni do zmieniających się potrzeb ludzi.

Rysunek 10 Dekalb Market, NY (PPS)

Inne realizacje projektów PPS

Campus Martius Park znajdujący się w stanie Detroit w mieście Michigan to doskonały przykład przestrzeni publicznej, która zmienia swoje funkcje w zależności od pory dnia i roku. Park oferuje różnorodne aktywności przez cały rok. Latem przestrzeń przekształca się w tętniący życiem plac z różnorodnymi koncertami, festiwalami i wydarzeniami na świeżym powietrzu. Zimą punktem centralnym parku staje się lodowisko, które nadaje klimatu świątecznego licznymi dekoracjami, które przyciągają tłumy mieszkańców i turystów. Dzięki takiej elastyczności park stale przyciąga użytkowników i pozostaje istotnym miejscem spotkań w centrum Detroit.

Rysunek 11 Bryant Park, NY (PPS)

Bryant Park, Nowy Jork

Bryant Park to miejsce, które adaptuje się do różnych funkcji w ciągu dnia i roku. W ciągu dnia park służy jako miejsce relaksu i spotkań dla pracowników okolicznych biur oraz turystów. Znajdują się tu liczne kawiarnie, strefy wypoczynku oraz miejsca do cichej pracy. Wieczorami i w weekendy park staje się areną dla wydarzeń kulturalnych, takich jak pokazy filmowe na świeżym powietrzu, koncerty czy wystawy. Zimą park przekształca się w zimowy market z lodowiskiem, oferując atrakcje dostosowane dla każdej grupy wiekowej.

Rysunek 12 Bryant Park, NY (PPS)

Placottoir: Miejsce Spotkań w Sercu Montrealu

Placottoir, czyli *A Place to Chat*, to innowacyjna przestrzeń publiczna stworzona przez firmę Project for Public Spaces (PPS) w Montrealu, Quebec. Inspiracją było francuskie słowo *placoter*, które oznacza "gadać". Tymczasowa instalacja ma na celu przekształcenie miejskich ulic w miejsca przyjazne dla ludzi, sprzyjające spontanicznym spotkaniom i rozmowom. Placottoir zachęca mieszkańców do zatrzymania się i spędzenia czasu na świeżym powietrzu. Instalacje są umieszczane w spokojniejszych częściach miasta, często w pobliżu skrzyżowań lub na rzadko uczęszczanych ulicach. Placottoirs są wyposażone w ławki, stoliki, rośliny i inne elementy, które tworzą atmosferę sprzyjającą relacjom i odpoczynku. Celem tej inicjatywy było ożywienie przestrzeni publicznej i wzmocnienie więzi społecznych w miejskim otoczeniu. Przestrzeń pozwala

mieszkańcom nawiązywać kontakty z sąsiadami, które pozwalają budować silniejsze relacje i lepsze zrozumienia wśród członków lokalnej społeczności. Tymczasowe i elastyczne instalacje mogą być łatwo przenoszone i adaptowane do różnych części miasta. Jest to wyjątkowe rozwiązanie w tworzeniu bardziej przyjaznych i żywych przestrzeni miejskich. Placottoir jest doskonałym przykładem, jak drobne zmiany w zagospodarowaniu przestrzeni mogą znacząco poprawić jakość życia w mieście, tworząc miejsca, gdzie ludzie chętnie się zatrzymują, spotykają i rozmawiają.

Rysunek 13 Placottoir, A Place to Chat, Montreal (PPS)

Wielofunkcyjność projektów w przestrzeni miejskich organizacji PPS

PPS promuje ideę, że udana przestrzeń publiczna to taka, która jest zdolna do pełnienia wielu funkcji, co zwiększa jej użyteczność i atrakcyjność. Organizacja zaleca, aby przestrzenie publiczne były zaprojektowane w sposób, który umożliwia ich adaptację do różnych aktywności – od porannych spotkań biznesowych, przez popołudniowe zajęcia rekreacyjne, aż po wieczorne wydarzenia kulturalne. Stworzone schematy i narzędzia, takie jak *Place Diagram* czy zasada *Power of 10+*, są podstawą współczesnego *placemakingu*. Wielofunkcyjność jest również sposobem na zwiększenie bezpieczeństwa przestrzeni publicznych, ponieważ przyciąga różnorodne grupy ludzi o różnych porach, co z kolei prowadzi do większej aktywności społecznej i mniejszej przestępczości. Dzięki możliwości przekształcania się w zależności od potrzeb społecznych i czasowych, takie przestrzenie stają się bardziej żywotne, atrakcyjne i użyteczne dla szerokiego spektrum użytkowników. PPS pokazuje, że przestrzeń publiczna, która jest zaprojektowana z myślą o różnorodnych funkcjach, może znacząco przyczynić się do wzbogacenia życia miejskiego (Crabill, 2009).

Inicjatywa "Lokalny znaczy bliski" w Gdańsku

Współczesne miasta stoją przed wyzwaniami związanymi z dynamicznym rozwojem urbanistycznym, który prowadzi do zaniedbania podstawowych aspektów życia społecznego. W odpowiedzi na te wyzwania, Biuro Rozwoju Gdańska stworzyło projekt studium dzielnic Gdańska pt. „Lokalny znaczy bliski. Katalog Gdańskich Przestrzeni Lokalnych”, który jest nową formą wyznaczania wytycznych kształtowania przestrzeni miejskich w Gdańsku.

Założenia i cele inicjatywy

Inicjatywa „Lokalny znaczy bliski” opiera się na przekonaniu, że dobrze zaprojektowane i dostępne lokalne przestrzenie publiczne są kluczowe dla budowania silnych więzi społecznych i poprawy jakości życia mieszkańców. Lokalne przestrzenie mają służyć społeczności w codziennych obowiązkach, być funkcjonalne, przyjazne, bezpieczne i wielofunkcyjne. Projekt podejmuje próbę zbadania miejsc o dużym potencjale. Ocenia konkretne przestrzenie lokalne, które mogłyby stać się ośrodkami aktywności społecznej, rekreacji oraz integracji lokalnych społeczności. Głównym elementem projektu jest skupienie się na potrzebach pieszych, którzy stanowią głównych użytkowników przestrzeni. Zieleń, ławki oraz inne elementy infrastruktury miejskiej mają na celu stworzenie przestrzeni „na ludzką miarę”, które zachęcają do spędzania czasu na świeżym powietrzu i spotkań z innymi.

Proces realizacji i główne etapy

Od początku realizacji studium przestrzeni lokalnych, prowadzono powszechne konsultacje społeczne, które miały na celu zrozumienie potrzeb mieszkańców. W 2016 roku zaproszono mieszkańców do wypełnienia ankiety online, która pozwoliła na zbadanie miejsc o największym potencjale do przekształcenia w przestrzenie lokalne. Odpowiedzi mieszkańców dostarczyły cenne informacje na temat aktualnych barier ruchu pieszego oraz preferowanych miejsc spędzania czasu. Realizacja projektu została podzielona na kilka etapów. Początkowo skoncentrowano się na terenach objętych Gminnym Programem Rewitalizacji, takich jak Biskupia Górka czy Stary Chełm, gdzie konieczne było natychmiastowe działanie w celu poprawy warunków życia lokalnych społeczności. W kolejnych etapach projekt rozszerzono na inne dzielnice, w tym obszary zdegradowane, które wymagały interwencji, takie jak Stogi czy Przeróbka. Ostateczne wytyczne dotyczące zagospodarowania przestrzeni były szeregiem analiz urbanistycznych oraz wizji terenowych, które uwzględniały m.in. istniejący ruch pieszey oraz możliwości bezpiecznego i bezkolizyjnego przemieszczania się pieszych. Wstępne koncepcje były konsultowane z lokalnymi radami dzielnic oraz organizacjami pozarządowymi, co w kolejnym etapie pozwoliło na wypracowanie rozwiązań najlepiej odpowiadających potrzebom mieszkańców.

Korzyści projektu

Wdrożenie projektu „Lokalny znaczy bliski” przyniosło wiele korzyści, zarówno w aspekcie społecznym, jak i urbanistycznym. Projekt przyczynił się do stworzenia przestrzeni, które wspierają codzienne życie mieszkańców i zaoferował nowe miejsca do rekreacji, spotkań i realizacji codziennych obowiązków. W ramach projektu stworzono Katalog Kart Gdańskich Przestrzeni Lokalnych, który obejmuje 111 lokalizacji w całym mieście. Katalog ten zawiera szczegółowe wytyczne dotyczące zagospodarowania poszczególnych przestrzeni, co stanowi cenne narzędzie zarówno dla jednostek miejskich, spółdzielni mieszkaniowych, jak i samych mieszkańców. Karty GPL są punktem wyjścia do planowania inwestycji oraz składania wniosków do programów takich jak Budżet Obywatelski czy Zielony Budżet, co pomaga unikać przypadkowego i chaotycznego zagospodarowania przestrzeni. Dzięki projektowi kart GPL powstało wiele ważnych realizacji, które zmieniły oblicze przestrzeni miejskich w Gdańsku. Przykładami takich realizacji są m.in. zagospodarowanie nabrzeża Szyprów na Przeróbce, placu Nadwodnego w Nowym Porcie czy parku przy ul. Piecewskiej. Projekty zostały wykonane w oparciu o wytyczne zawarte w Katalogu Kart GPL. Wykorzystanie zebranych informacji na temat przestrzeni zapewniło spójność i zgodność z ogólnymi założeniami strategii rozwoju miasta. (BRG)

Rysunek 14 Karta lokalna terenu nabrzeża Szyprów na Przeróbce (BRG)

Zespół Gehl Architects

Gehl Architects to międzynarodowa firma architektoniczna i urbanistyczna z siedzibą w Kopenhadze. Biuro zajmuje się w projektowaniem przestrzeni miejskich sprzyjającym życiu społecznemu, zdrowiu i dobrostanowi człowieka. Słynna firma architektoniczna została założona w 2000 roku przez Jana Gehla i zdobyła światowe uznanie za nowe podejście do urbanistyki. Gehl Architects opiera swoją filozofię na przekonaniu, że dobrze zaprojektowana przestrzeń publiczna jest kluczowa dla poprawy jakości życia mieszkańców oraz budowania silnych więzi społecznych.

Strategia Działania Gehl Architects

Strategia działania Gehl Architects opiera się na kilku kluczowych zasadach, które stanowią fundament ich podejścia do projektowania miast:

- **Projektowanie zorientowane na człowieku** – Gehl Architects zwracają główną uwagę na potrzeby ludzi. Architekci starają się tworzyć przestrzenie, które są dostępne, bezpieczne i sprzyjają interakcjom społecznym. Ich projektanci prowadzą szczegółowe badania nad tym, jak ludzie korzystają z przestrzeni miejskich. Dzięki takiej strategii projektują miejsca, które odpowiadają na codzienne potrzeby użytkowników.
- **Zrównoważony Rozwój** – Zrównoważony rozwój jest centralnym elementem projektowania zespołu Gehl Architects. Firma wybiera ekologiczną, ekonomiczną i społecznie odpowiedzialną formę projektowania przestrzeni miejskich. W ich projektach często uwzględniane są rozwiązania mające na celu redukcję emisji CO₂, promowanie transportu publicznego oraz tworzenie zielonych przestrzeni.
- **Wielofunkcyjność Przestrzeni** – Gehl Architects kładą duży nacisk na tworzenie wielofunkcyjnych przestrzeni, które łączą funkcje tj. mieszkalnictwo, handel, rekreacja i zieleń. Tego rodzaju przestrzenie są bardziej żywe i dynamiczne i sprzyjają w odpowiedni sposób w użytkowaniu przez różnorodne grupy społeczne.

Współpraca Społeczna – W procesie projektowania Gehl Architects angażują społeczności lokalne, aby zapewnić, że ich projekty odpowiadają na potrzeby mieszkańców. Firma wierzy, że wspólne projektowanie z udziałem użytkowników końcowych jest kluczowe dla stworzenia przestrzeni, które są akceptowane i aktywnie wykorzystywane przez społeczność.

Barrio 31 – Integracja Społeczna

Jednym z najbardziej reprezentatywnych przykładów pracy Gehl Architects, który opisuje ich ludzkie podejście do projektowania, jest projekt Barrio 31 w Buenos Aires w Argentynie. Projekt ten stanowi transformację dawnej nieformalnej osady Villa 31 w nowoczesną dzielnicę miejską, która sprzyja integracji społecznej i poprawie warunków życia społeczności Buenos Aires.

Kontekst i Cele Projektu Villi Barrio 31

Villa 31 była przez wiele lat symbolem wykluczenia społecznego i zaniedbania w Buenos Aires. Gehl Architects przekształcili dzielnicę w pełnoprawną część miasta, z naciskiem na poprawę infrastruktury, dostęp do usług publicznych oraz integrację społeczności z resztą strukturą miasta. Głównym celem projektu było stworzenie wielofunkcyjnej przestrzeni miejskiej, która oferuje różnorodne usługi i przestrzenie rekreacyjne, a także promuje zrównoważony rozwój.

Elementy Projektu

- **Przestrzenie Publiczne i Zielone** – Projekt Barrio 31 uwzględniał stworzenie licznych przestrzeni publicznych, takich jak parki, place i tereny zielone, które służą jako miejsca spotkań i rekreacji dla mieszkańców. Zielen miejska została starannie zaplanowana, aby nie tylko poprawić estetykę dzielnicy, ale także przyczynić się do lepszej jakości powietrza i stworzenia empatycznego środowiska miejskiego.
- **Poprawa Infrastruktury i Dostępności** – Gehl Architects wprowadzili nowe połączenia komunikacyjne, które zintegrowały Barrio 31 z resztą miasta. Budowa nowych ulic, ścieżek dla pieszych oraz poprawa transportu publicznego ułatwiły mieszkańcom dostęp do pracy, edukacji i usług zdrowotnych.
- **Usługi Społeczne i Ekonomia Lokalna** – Projekt przewidywał budowę nowych szkół, ośrodków zdrowia oraz centrów społecznych, co miało na celu poprawę dostępu do podstawowych usług. Wsparcie lokalnych przedsiębiorców poprzez stworzenie przestrzeni do handlu i prowadzenia działalności gospodarczej również było kluczowym elementem, który stymulował lokalną gospodarkę i tworzył nowe miejsca pracy.

Efekty Projektu

Projekt Barrio 31 przyniósł znaczącą poprawę jakości życia mieszkańców i stał się modelem urbanistycznej integracji społecznej. Dzielnicę, która wcześniej była izolowana i zaniedbana, stała się integralną częścią Buenos Aires, z poprawioną infrastrukturą, dostępem do usług i nowymi przestrzeniami publicznymi. Poprzez zastosowanie zasad zrównoważonego rozwoju i skupienie się na potrzebach ludzi, Barrio 31 stało się przykładem tego, jak urbanistyka może służyć jako narzędzie do poprawy warunków życia w zaniedbanych dzielnicach miejskich.

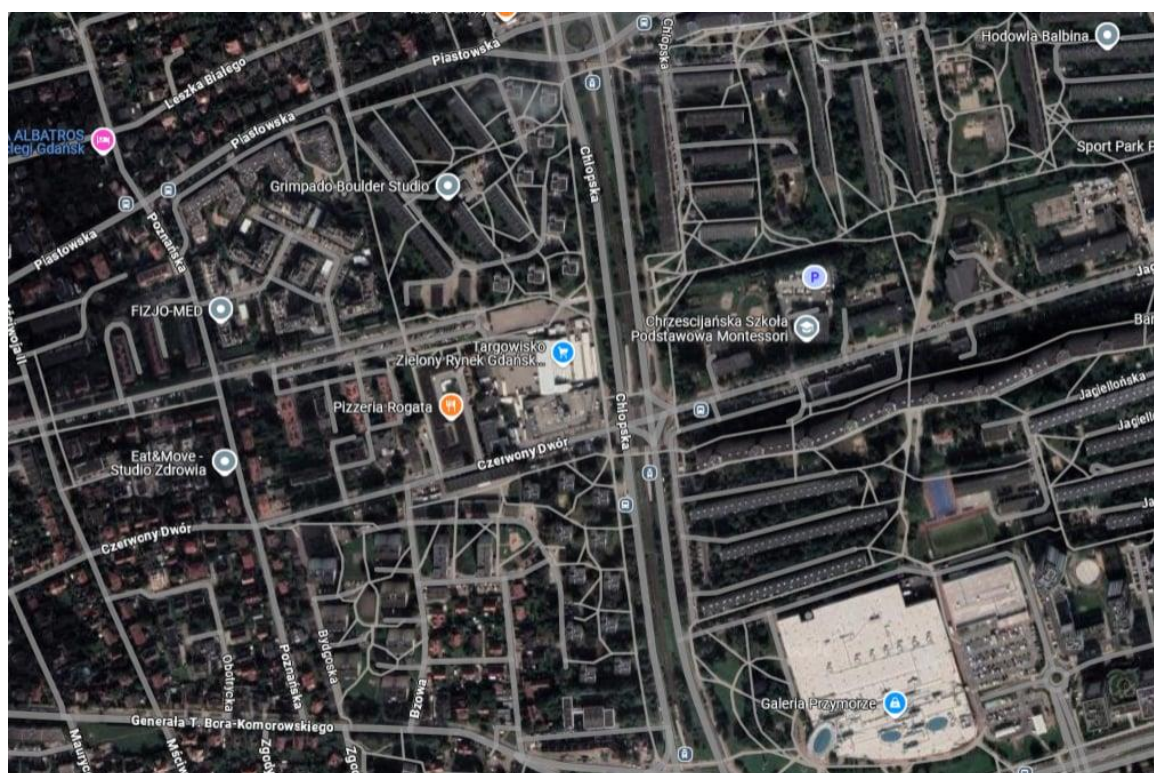

Rysunek 15 Efekt przed i po rewitalizacji Barrio 31

CZĘŚĆ II –PROJEKT

1. WYBÓR LOKALIZACJI

Wybrany teren projektowy znajduje się na pograniczu dzielnic Przymorze małe i Przymorze Wielkie w Gdańsku. Obszar projektowanego terenu znajduje się w okolicy targowiska Zielony Rynek, który jest istotnym miejscem życia społecznego mieszkańców. Przymorze charakteryzuje się dużym bogactwem zieleni i dostępem do terenów rekreacyjnych takich jak Park Regana. Na Przymorzu występuje duża różnorodność zabudowy mieszkaniowej. Widać jasną granicę w typie zabudowy Przymorza Małego, a Przymorza Wielkiego. Pomimo szeregu zalet tej dzielnicy, w której są funkcjonalne i różnorodne budynki mieszkaniowe, dostęp do terenów rekreacyjnych, dobry dostęp do komunikacji czas powoduje, że wiele obiektów wymaga modernizacji, adaptacji czy stworzenia nowej jakości przestrzeni publicznych. Takim przykładem jest Zielony Rynek i jego pobliskie otoczenie, które wymaga wydobycie wyrazistego miejsca, które będzie dostępne dla wszystkich i dostosowane dla różnych działań handlowych, społecznych, kulturowych przy zachowaniu tożsamości miejsca i zrównoważonego rozwoju. Zielony Rynek to miejsce z ogromnym potencjałem, które może się stać uniwersalnym i dostępnym miejscem dla każdego rodzaju użytkowania o każdej porze dnia czy pory roku.

Rysunek 16 Widok satelitarny okolic Zielonego Rynku znajdującym się w dzielnicy Przymorze

2. RYS HISTORYCZNY DZIELNICY GDAŃSK PRZYMORZE

Tereny dzisiejszego Przymorza po raz pierwszy zostały zagospodarowane w połowie XIII wieku, kiedy to zakon cystersów z Oliwy utworzył wieś o nazwie *Primore*. Osada ta jednak szybko przestała istnieć. W późniejszych wiekach, aż do XVII stulecia, obszar ten pokrywały rozległe wrzosowiska i bory sosnowe. Na tych terenach funkcjonowały również trzy dwory tj. Biały, Czerwony i Czarny, które uległy zniszczeniu pod koniec II wojny światowej, w 1945 roku. Jednym z ciekawszych faktów z historii Przymorza jest geneza ulicy Bolesława Krzywoustego, którą wytyczono w miejscu dawnego przecinającego las przesięku z XVIII wieku. Służył on niegdyś jako widokowy korytarz, umożliwiający podziwianie Zatoki Gdańskiej z Parku Oliwskiego. Aktualnie z uwagi na gęstą zabudowę, nie jest to już możliwe. Rozwój osadnictwa w tym rejonie nabrał tempa w czasach istnienia Wolnego Miasta Gdańska. Powstawały tu wówczas pojedyncze budynki mieszkalne, małe osiedla robotnicze, a także zakłady. W rejonie dworca kolejowego funkcjonował niewielki plac i infrastruktura związana z komunikacją. Po wojnie rozpoczęto budowę osiedli mieszkaniowych, gdzie początkowo w formie domków jednorodzinnych i bliźniaczych, przeznaczonych dla pracowników Polskich Linii Oceanicznych. Przełomowym momentem dla rozwoju dzielnicy było powołanie w 1959 roku Spółdzielni Mieszkaniowej „Przymorze”, która objęła obszar o powierzchni około 200 hektarów pomiędzy ulicami Piastowską a Kołobrzeską. W latach 1960–1981 wzniesiono w tym rejonie ponad 15 tysięcy mieszkań.

Obecnie Przymorze dzieli się na dwie gęsto zabudowane jednostki urbanistyczne: Przymorze Małe, charakteryzujące się niższą zabudową mieszkaniową i domami jednorodzinnymi, oraz Przymorze Wielkie zdominowane przez wysokie bloki mieszkalne, w tym słynne falowce. W tej części dzielnicy znajduje się także jeden z największych parków w Gdańsku, Park im. Ronalda Reagana, będący najważniejszym terenem zielonym o funkcji rekreacyjnej. (Gdansk.pl, „Historia dzielnicy”, dostęp 14.05.2025).

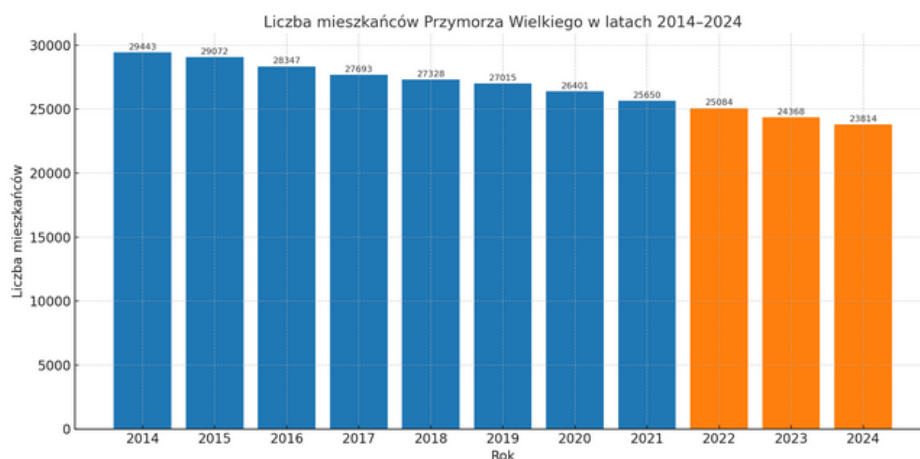
3. DEMOGRAFIA DZIELNICY PRZYMORZE

Analiza demograficzna dzielnic Przymorze Wielkie i Przymorze Małe

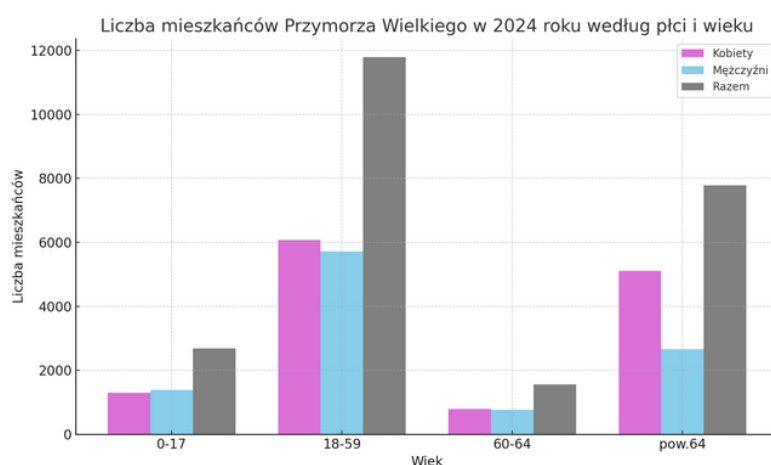
Dzielnice Przymorze Wielkie i Przymorze Małe, położone w północnej części Gdańska, różnią się pod względem liczby ludności, struktury demograficznej oraz zmian populacyjnych. Analiza danych statystycznych za rok 2020 przedstawia istotne cechy sytuacji demograficznej każdej z tych części miasta. Przymorze Wielkie to jedna z najbardziej zaludnionych dzielnic Gdańska. Na powierzchni 3,24 km² zamieszkuje 26 401 osób, co daje bardzo wysoką gęstość zaludnienia 8 148 mieszkańców na km². Zwraca uwagę wyraźny spadek liczby ludności w stosunku do roku poprzedniego o 614 osób, co stanowi spadek o 2,3%. Co istotne, dzielnica ta notuje najniższy przyrost naturalny w całym mieście (–331), co w połączeniu z niewielkim ujemnym saldem migracyjnym (–24) wskazuje na tendencję do powolnego wyludniania się. Struktura wiekowa Przymorza Wielkiego pokazuje znaczny udział osób starszych, aż 8 739 mieszkańców to osoby powyżej 64. roku życia, co świadczy o postępującym procesie starzenia się społeczności lokalnej. Przymorze Małe zamieszkuje 14 912 osób na powierzchni 2,27 km², co przekłada się na

gęstość zaludnienia wynoszącą 6 569 osób na km². Jest to wynik niższy niż w sąsiedniej dzielnicy, co może świadczyć o większych możliwościach przestrzennych dla dalszego rozwoju. Choć brak jest szczegółowych danych dotyczących struktury wiekowej, przyrostu naturalnego czy salda migracji dla tej dzielnicy, można przypuszczać, że ma ona potencjał przyciągania nowych mieszkańców, zwłaszcza w kontekście planowania inwestycji mieszkaniowych i rozbudowy infrastruktury usługowej.

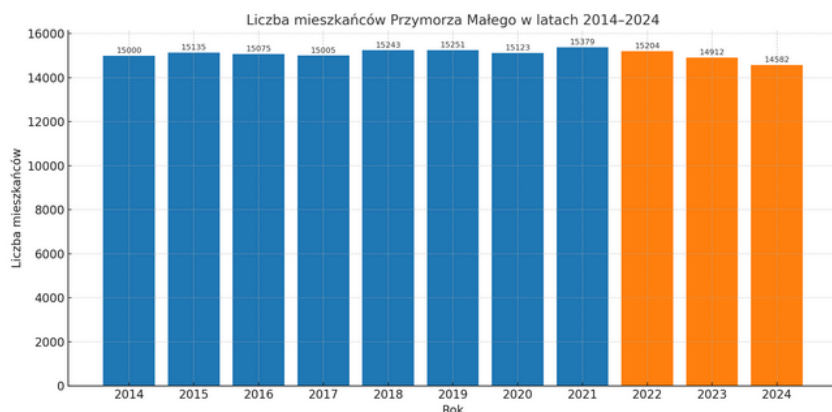
Przymorze Wielkie boryka się z problemem starzejącego się społeczeństwa i odpływu mieszkańców, co może wymagać wdrożenia działań rewitalizacyjnych oraz polityki prorodzinnej i migracyjnej. Przymorze Małe, ze swoją niższą gęstością zaludnienia co stanowi atrakcyjny obszar dla dalszego rozwoju urbanistycznego. Obie dzielnice, mimo swoich różnic, stanowią ważny element struktury społeczno-demograficznej Gdańska i wymagają zróżnicowanego podejścia w planowaniu ich dalszego rozwoju.

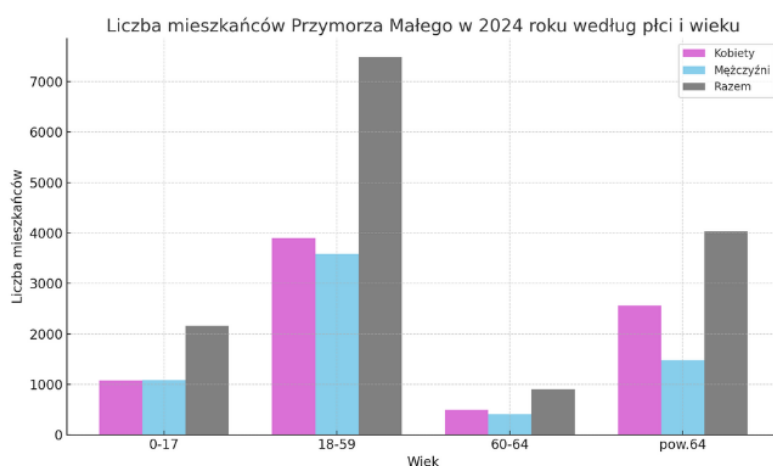
Rysunek 17 Liczba mieszkańców Przymorza Wielkiego w latach 2014-2024

Rysunek 18 Liczba mieszkańców Przymorza Wielkiego w 2024 roku według płci i wieku

Rysunek 19 Liczba mieszkańców Przymorza Małego w latach 2014-2024

Rysunek 20 Liczba mieszkańców Przymorza Małego w 2024 roku według płci i wieku

Wnioski z analizy struktury ludności Przymorza Małego i Przymorza Wielkiego w 2024 roku.

Przymorze Wielkie jest znacznie liczniej zaludnione (23 814 osób) niż Przymorze Małe (14 582 osoby). W obu dzielnicach dominują osoby w wieku produkcyjnym (18–59 lat), co świadczy o wysokiej aktywności zawodowej mieszkańców. W Przymorzu Małym zauważalny jest wyższy udział dzieci i młodzieży w ogólnej populacji, co może sugerować bardziej rodzinny charakter dzielnicy. Z kolei Przymorze Wielkie wyróżnia się większym odsetkiem seniorów, zwłaszcza kobiet powyżej 64 roku życia, co wskazuje na proces starzenia się społeczeństwa. Widoczna przewaga liczby kobiet w starszych grupach wiekowych potwierdza ogólny trend demograficzny związany z dłuższą średnią długością życia kobiet.

4. STAN OBECNY OKOLICY ZIELONEGO RYNKU I JEGO SZANSE NA ROZWÓJ

Historia Zielonego Rynku

Zielony Rynek powstał w 1981 roku. Na początku był to zwykły parking, na którym wydzielono dziesięć miejsc dla rolników sprzedających swoje produkty. Z czasem to niewielkie targowisko zaczęło się rozwijać. Dziś działa tu około 500 stanowisk handlowych, a rynek jest otwarty przez cały tydzień w określonych godzinach. W swojej ofercie posiada produkty z różnych branż. Początkowo handel odbywał się na otwartej przestrzeni, bez zabudowy. Z biegiem lat, wraz ze zmianami zarządców, zaczęto wprowadzać nowe pomysły na rozwój tego miejsca. Wprowadzono zabudowę, która zmieniała się w zależności od potrzeb sprzedawców i klientów. Obecny wygląd i forma targowiska zaczęły kształtować się od 2002 roku, kiedy zarządzanie przejęła spółka ZIELONY RYNEK Sp. z o.o. Firma ta została założona w 1995 roku – przez około 200 kupców, którzy sprzeciwili się planom sprzedaży terenu targowiska pod inne usługi, m.in. motoryzacyjne. Kupcy postanowili wziąć sprawy w swoje ręce i stworzyć spółkę, która miała chronić rynek i zapewnić jego dalsze funkcjonowanie. Przez kolejne lata spółka starała się przekonać władze Gdańska, że najlepiej zna potrzeby tego miejsca i potrafi o nie zadbać. Dzięki temu w 2002 roku otrzymała prawo do zarządzania targowiskiem. Od tego czasu rozwija Zielony Rynek, dostosowując go do zmieniających się potrzeb lokalnej społeczności. (ZIELONY RYNEK Sp. z o.o. (b.d.). *O rynku.*) Początkowo Zielony Rynek Obecnie Zielony Rynek prosperuje w szeroki zasób usług, od 2016 został powiększony o inwestycję zielony kamyk, w której na parterze występują usługi a kondygnacja wyżej znajdują się parking liczący około miejsc parkingowych. Inwestycja również w tam tym czasie wzbogaciła się o dodatkowy piętrowy parking. Zapotrzebowanie na parking było ważnym czynnikiem projektowym, natomiast zapomniano o czynnikach komfortowej pracy ludzi w warunkach z odpowiednim doświetleniem czy estetycznymi i funkcjonalnymi rozwiązaniami. Pomimo dodania dodatkowych miejsc parkingowych, użytkownicy nadal wolą parkować przy ulicy Bolesława Krzywoustego, gdzie liczna ilość samochodów, odbiera potencjał osi kompozycyjnej, która wynika z uwarunkowań planistycznych. Masywna, żelbetowa kubatura parkingu jest bardzo przytłaczająca i nie odzwierciedla funkcji tego miejsca. Z pewnością z przyczyn finansowych Zielony rynek mimo potencjału i podjętej próby polepszenia i rozbudowy miejsca jest miejscem niespójnymi chaotycznym. Zapomniano, że rynek to przede wszystkim miejsce spotkań, miejsce wielofunkcyjne, w którym można zaopatrzyć się w potrzebne rzeczy czy produkty, ale również spotkać sąsiada czy otworzyć się na nowe relacje. Pomimo dobrego funkcjonowania Rynku, miejsce działa w modelu czasowym dostępnym dla ograniczonej grupy wiekowej. Miejsce jest otwarte jedynie w określonych godzinach, w których jest niedostępne dla ludzi pracujących 8 godzin dziennie, czy pracujących na drugą zmianie, stanowczo również zapomniano o potrzebach młodzieży mieszkającej w tej okolicy. Tuż obok Zielonego Rynku powstało wiele samowoli budowlanych znajdujących się od ulic Bolesława Krzywoustego. Liczne samowole w zupełności zaburzyły estetykę miejsca, ale są też zjawiskiem, który podkreśla jakie są faktyczne potrzeby tego miejsca. Brakuje dostępnych toalet publicznych dostosowanych dla osób z ograniczeniami ruchowymi i z niepełnosprawnościami, magazynów czy wydzielonej przestrzeni publicznej, na

której można organizować wszelkie wydarzenia związane z handlem. Jest niewystarczająca ilość stoisk, problemy z infrastrukturą techniczną tj. woda, prąd. Samowole budowlane spowodowały ekspansję stoisk na znajdujące się tuż obok boiska do koszykówki, które w żaden sposób nie funkcjonuje już jako miejsce do rekreacji dla mieszkańców. Pobliski plac zabaw jest mało atrakcyjny i niewystarczający dla młodych mieszkańców. Przy którym znajdują się parterowe garaże, które znacząco zabierają teren, który mógłby być wykorzystany w sposób korzystny dla młodych mieszkańców jako miejsce rekreacji, zachowując również możliwość parkowania projektując parking podziemny dla mieszkańców. Obok zielonego rynku znajduje się przejście podziemne, które pozwala przejść do deptaka w kierunku Parku Regana. Tunel wymaga integracji z przestrzenią publiczną, aby w jakiś sposób zmazać piętno niebezpieczeństwa, przebywania osób bezdomnych czy osób z uzależnieniami. Tuż za tunelem znajduje się pobliska szkoła, która wymaga modernizacji infrastruktury sportowej dla uczniów czy mieszkańców oraz uporządkowania zieleni. Zielony Rynek od lat funkcjonuje jako miejsce o szerokim zakresie usług. W 2016 roku został rozbudowany o inwestycję „Zielony Kamyk”, w której na parterze znajdują się usługi, natomiast na wyższej kondygnacji powstał parking z 74 miejscami postojowymi z wjazdem od ulicy Czerwony Dwór. W tym samym czasie dodano również dodatkowy, piętrowy parking z 89 miejscami postojowymi z wjazdem od ulicy Bolesława Krzywoustego. Zapotrzebowanie na miejsca parkingowe było istotnym czynnikiem projektowym, jednak przy realizacji inwestycji pominięto potrzeby użytkowników w zakresie komfortu pracy – m.in. odpowiedniego doświetlenia czy estetycznych, funkcjonalnych rozwiązań architektonicznych.

Pomimo zwiększenia liczby miejsc parkingowych, wielu użytkowników wciąż wybiera parkowanie przy ulicy Bolesława Krzywoustego. Skutkuje to nadmiernym zagęszczeniem samochodów w przestrzeni, co osłabia potencjał kompozycyjnej osi, wynikającej z uwarunkowań planistycznych. Masywna, żelbetowa bryła parkingu przytłacza wizualnie i nie oddaje charakteru miejsca, które miało służyć jako miejsce lokalnej aktywności i wymiany dóbr. Choć podjęto próbę modernizacji i rozbudowy przestrzeni, Zielony Rynek – pomimo swojego potencjału – pozostaje wciąż miejscem niespójnym i chaotycznym. Czynnikiem takiego efektu były ograniczenia finansowe i małe zainteresowanie władz miasta. Zapomniano, że rynek to przede wszystkim przestrzeń spotkań – miejsce wielofunkcyjne, gdzie można nie tylko zrobić zakupy, ale również porozmawiać z sąsiadem czy nawiązać nowe relacje społeczne. Choć rynek funkcjonuje dobrze i korzysta z jego usług duże grono odbiorców, jego funkcjonowanie ogranicza się do konkretnych godzin, co wyklucza znaczną część mieszkańców – w szczególności osoby pracujące na pełen etat lub na drugą zmianę. Zignorowano również potrzeby młodzieży mieszkającej w okolicy. W bezpośrednim sąsiedztwie Zielonego Rynku, od strony ulicy Bolesława Krzywoustego, powstało wiele samowoli budowlanych, które znacząco zaburzają estetykę przestrzeni. Są one jednak również wyrazem realnych potrzeb – m.in. braku ogólnodostępnych toalet dostosowanych (również dla osób z niepełnosprawnościami), magazynów czy wyznaczonej przestrzeni publicznej do organizowania wydarzeń kulturalnych handlowych i społecznych. Obecnie występuje również niedobór stoisk oraz problem z infrastrukturą techniczną – ograniczony dostęp do wody i energii elektrycznej. Samowolne rozbudowy doprowadziły do ekspansji stoisk na sąsiednie boisko do koszykówki, które

przez to przestało pełnić swoją pierwotną, rekreacyjną funkcję. Z kolei pobliski plac zabaw jest nieatrakcyjny i niewystarczający dla młodszych mieszkańców. Obok niego znajdują się parterowe garaże, które zajmują cenną przestrzeń, która mogłaby zostać przekształcona na cele rekreacyjne, z możliwością zachowania funkcji parkingowej projektując podziemny parking dla okolicznych mieszkańców. W pobliżu Zielonego Rynku znajduje się przejście podziemne prowadzące w stronę Parku Regana. Tunel ten wymaga integracji z otoczeniem oraz działań poprawiających jego bezpieczeństwo i estetykę – obecnie kojarzony jest z miejscem niebezpiecznym, wykorzystywanym przez osoby bezdomne lub z problemami uzależnień. Tuż za przejściem podziemnym znajduje się szkoła, która wymaga modernizacji infrastruktury sportowej oraz uporządkowania zieleni.

Rysunek 21 Zielony Rynek stan obecny (2024)

5. ANALIZY PRZEDPROJEKTOWE

5.1 LOKALIZACJA RYNKÓW MIEJSKICH W GDAŃSKU

W Gdańsku działa wiele targowisk, które odgrywają ważną rolę w życiu codziennym mieszkańców i lokalnej gospodarce. Można tam kupić świeże produkty, artykuły codziennego użytku i różne rękodzieła. Każde z nich ma swój własny charakter i klimat. Najbardziej znane to:

- Hala Targowa w centrum (Kupcy Dominikańscy)
- Targowisko Miejskie we Wrzeszczu
- Rynek Zielony przy Hali Targowej
- Zielony Rynek na Przymorzu
- Targowisko na Oruni
- Hala Rynku Oliwskiego

Hala Targowa

Hala Targowa przy Placu Dominikańskim to jedno z najstarszych i najważniejszych miejsc handlowych w Gdańsku. Powstała w 1896 roku, żeby uporządkować handel na ulicach. Podczas II wojny światowej hala służyła jako magazyn żywności. W 1957 roku odbyła się tam duża akcja milicji przeciw nielegalnemu handlowi. Aktualnie Hala Targowa to nowoczesne miejsce z ponad 100 stoiskami rozmieszczonymi na trzech poziomach. Można tam kupić jedzenie, ubrania i inne produkty.

Targowisko we Wrzeszczu

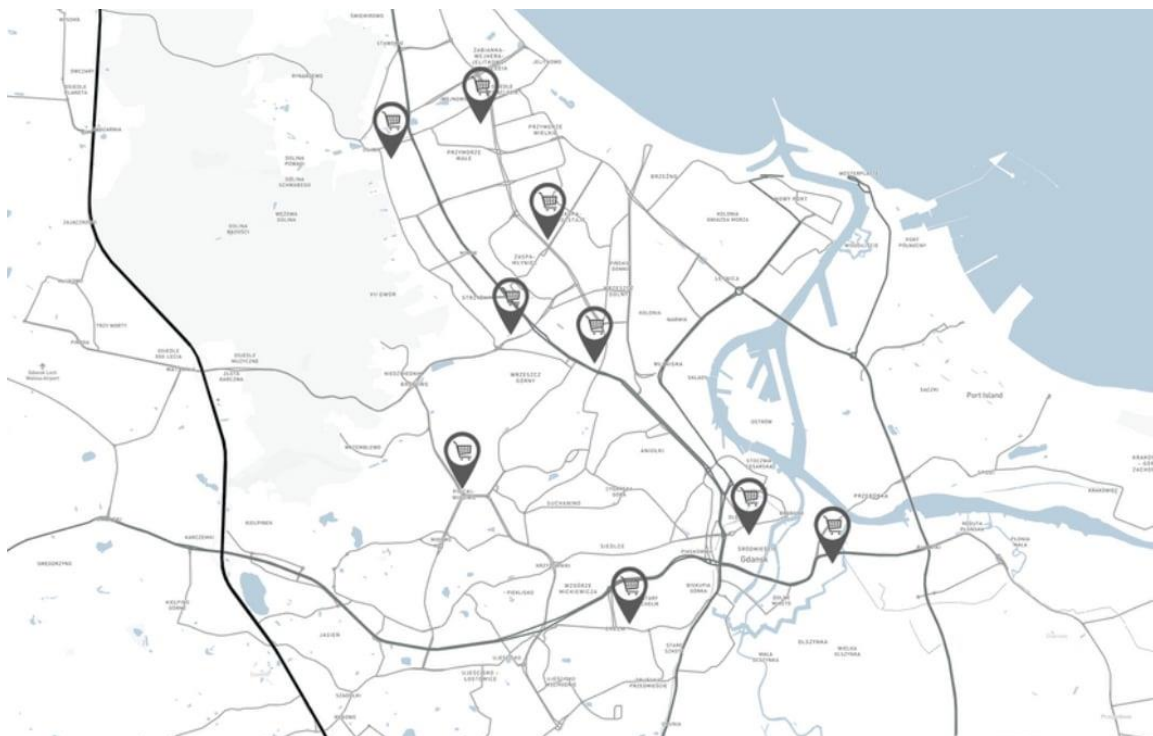
Targowisko Miejskie we Wrzeszczu to jedno z najpopularniejszych w Gdańsku. Można tam kupować zarówno w pawilonach, jak i na otwartym placu. Na świeżym powietrzu handel odbywa się w wybrane dni tygodnia – we wtorki, piątki i niedziele. Targowisko działa także w niedziele niehandlowe, co czyni je najbardziej dostępnym. Źródło: Dziennik Bałtycki – „Targowiska w Trójmieście. Co i za ile można kupić na rynkach w Gdańsku, Wrzeszczu, na Przymorzu i w Sopocie”. (Dziennik Bałtycki) [dostęp: 25 kwietnia 2025].

Zielony Rynek na Przymorzu

Zielony Rynek na Przymorzu to jedno z największych targowisk w mieście. Ma powierzchnię około 11 000 m² i oferuje aż 500 stoisk. Można tam znaleźć warzywa, owoce, mięso, ryby, a także różne artykuły przemysłowe. Co miesiąc odwiedza to miejsce ponad 100 000 osób. Zielony rynek i jego lokalizacja generuje ogromny potencjał, aby zostać głównym miejscem wymiany dóbr i stworzenia wysokiej jakości publicznej na tle wszystkich dzielnic w Gdańsku. (Zielony Rynek, Gdańsk). [dostęp: 25.04.2025].

Przyszłość targowisk w Gdańsku

Targowiska w Gdańsku pełnią ważną rolę nie tylko jako miejsca codziennych zakupów, ale również jako istotny element kultury i historii miasta. Pozwalają na bezpośredni kontakt z lokalnymi producentami oraz dają dostęp do świeżych i różnorodnych produktów. To przestrzenie, w których można poczuć unikalny klimat miasta i nawiązać relacje międzyludzkie, co w nowoczesnych centrach handlowych jest ograniczone. Współczesne targowiska w Gdańsku rozwijają się i dostosowują do nowych potrzeb mieszkańców. Dobrym przykładem jest planowana przebudowa Hali Targowej na nowoczesny food hall, który połączy funkcje handlowe z gastronomicznymi i społecznymi. (Lorens, P., & Martyniuk-Pęczek, 2009). Nie można też pominąć roli Jarmarku Dominikańskiego, który jest ważnym wydarzeniem handlowo-kulturalnym nie tylko w Gdańsku, ale i w całej Europie Środkowej. Od ponad 750 lat przyciąga turystów i kupców, tworząc niepowtarzalną atmosferę i podkreślając znaczenie tradycyjnego handlu w przestrzeni miejskiej (Gdańsk Business Week - *Targowiska w Gdańsku – od Hali Targowej po Zielony Rynek*) [dostęp: 25.04.2025]

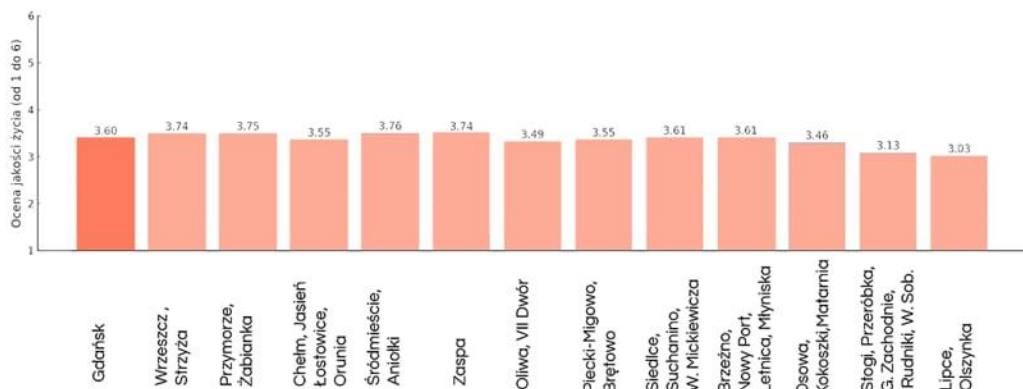

Rysunek 22 Rozmieszczenie rynków miejskich w Gdańsku

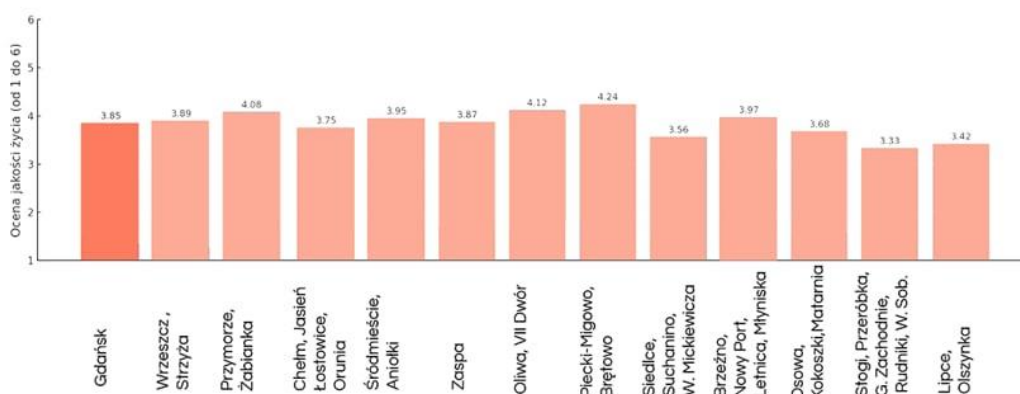
5.2 ANALIZA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW W GDAŃSKU

Na podstawie badania przeprowadzonego w 2023 roku przez Urząd Miejski w Gdańsku, dzielnice Przymorze Małe i Wielkie (ujęte łącznie z Żabianką) uzyskały bardzo dobre oceny dotyczące jakości życia mieszkańców. Średnia ocena dla Przymorza wyniosła 4,08 w skali szkolnej, gdzie zajęła trzecie miejsce spośród wszystkich analizowanych obszarów Gdańska. Wynik ten jest lepszy od średniej miejskiej, która wynosi 3,85. Jednym z najważniejszych atutów tej dzielnicy jest bardzo dobrze rozwinięta sieć handlowo-usługowa. Mieszkańcy są zaopatrzeni sklepy, punkty usługowe i paczkomaty, które są niezbędne w codziennym funkcjonowaniu. Wysoko oceniono zarówno komunikację tramwajową (4,20), autobusową (4,00), jak i kolej SKM/PKM (4,05). Ogólna ocena powiązań komunikacyjnych wyniosła 4,23, co świadczy o dużej dostępności komunikacyjnej i łatwym poruszaniu się do innych części miasta. Mieszkańcy doceniają również bliskość terenów zielonych i rekreacyjnych, gdzie środowisko naturalne uzyskało ocenę 4,41, a infrastruktura rekreacyjno-sportowa 4,31. Przymorze położone jest w bezpośrednim sąsiedztwie parku im. Ronalda Reagana oraz plaży co jest bardzo zadowalające dla mieszkańców i turystów. Występuje wysokie poczucie bezpieczeństwa, ocenione na 4,19, co wskazuje na stabilność i komfort codziennego życia w tej dzielnicy. Pomimo wielu pozytywnych aspektów, mieszkańcy wskazali też kilka obszarów, które wymagają poprawy. Satysfakcja zawodowa uzyskała ocenę 3,35, co może sugerować ograniczone możliwości pracy w najbliższej okolicy czy niezadowolenie z warunków zatrudnienia. Ocena sytuacji finansowej wyniosła 3,93, ponieważ koszty życia rosną w ze względu na atrakcyjną lokalizację dla turystów. Z kolei zadowolenie z opieki zdrowotnej oceniono na 3,36, co wskazuje na pewne trudności w dostępie do usług medycznych lub ich jakość.

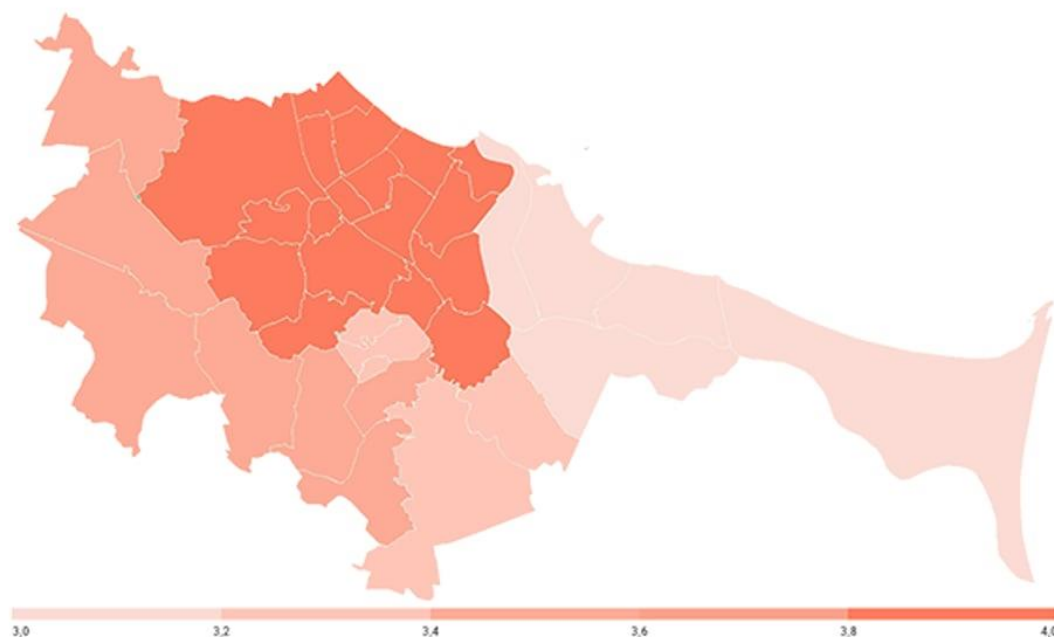
Przymorze Małe i Wielkie to jedno z najlepiej ocenianych dzielnic Gdańska pod względem jakości życia. Połączenie atrakcyjnej lokalizacji z rozbudowaną infrastrukturą usługową, dobrą komunikacją, dostęp do natury sprawia, że dzielnica ta cieszy się dużym uznaniem wśród mieszkańców. Choć pewne ważne aspekty zostały pominięte przy ocenie jak jakość przestrzeni publicznej, ogólna ocena tych dzielnic jest bardzo wysoka, co czyni Przymorze jednym z najlepszych miejsc do życia w Gdańsku.

Rysunek 23 Ocena jakości życia w Gdańsku przez mieszkańców w skali szkolnej (1-6) w 2012 opracowanie na podstawie Badania jakości życia w Gdańsku.

Rysunek 24 Ocena jakości życia w Gdańsku przez mieszkańców w skali szkolnej (1-6) w 2012, opracowanie na podstawie Badania jakości życia w Gdańsku.

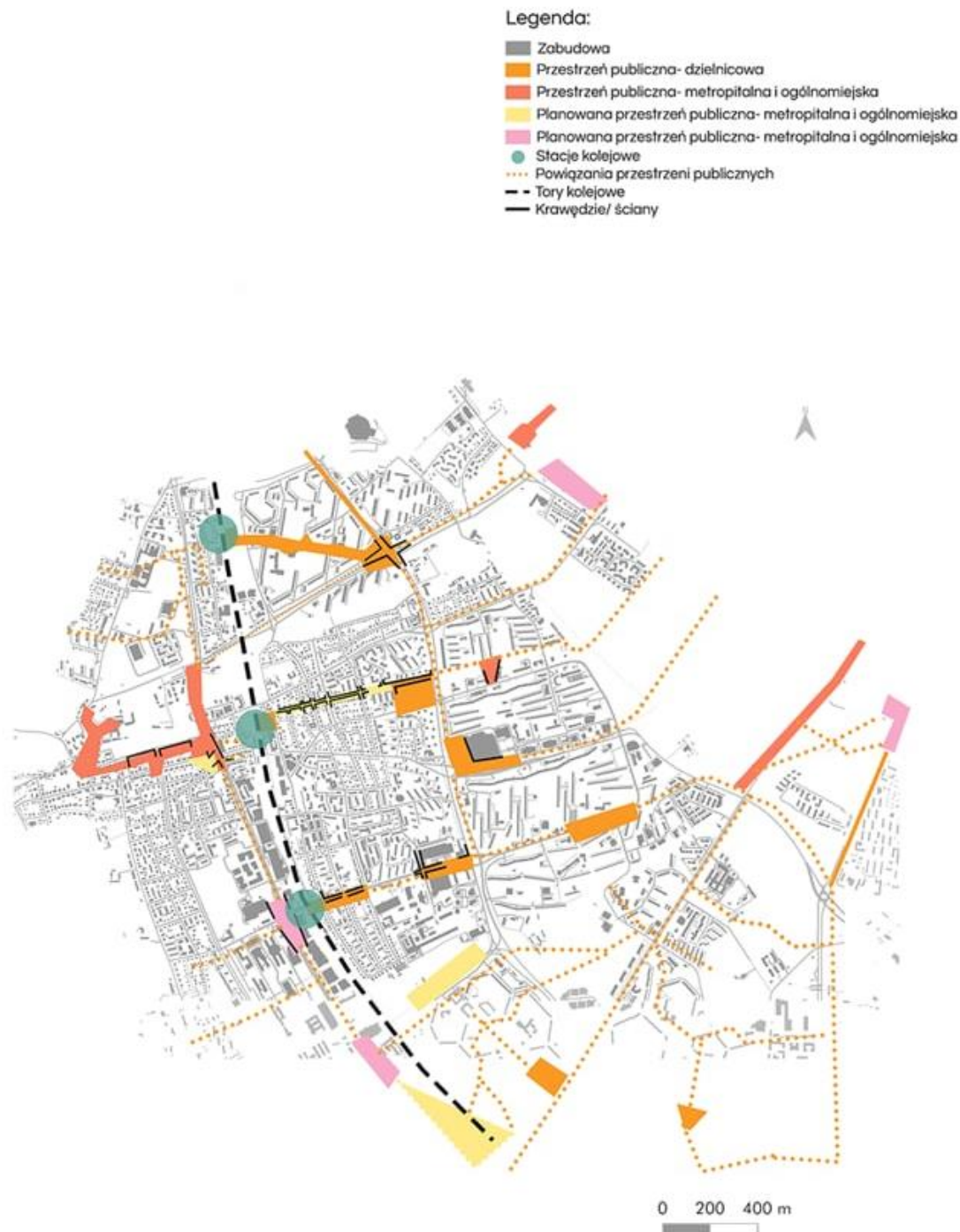

Rysunek 25 Mapa oceny jakości życia w Gdańsku w 2023 roku, 2012 opracowanie na podstawie Badania jakości życia w Gdańsku.

5.3 STRUKTURA PRZESTRZENI PUBLICZNYCH W GDAŃSKU

Studium Ogólnomiejskich Przestrzeni Publicznych Gdańska (StOPPy) to kompleksowe opracowanie, które powstało 2013 roku. Miało na celu wskazanie kierunków rozwoju i przekształceń przestrzeni publicznych w Gdańsku. Głównym celem analizy było wyznaczenie czynników, które podnoszą jakość życia mieszkańców. Ważnymi czynnikami było poprawa funkcjonalności, estetyki i dostępności przestrzeni wspólnych. W analizie przeprowadzono identyfikację stanu istniejącego oraz określenia stanu planowanego. Wprowadzono podział przestrzeni na trzy główne kategorie: przestrzeń metropolitalną, ogólnomiejską, przestrzeń dzielnicową oraz skwery powiązane z przestrzeniami publicznymi. Wyznaczono powiązania piesze i rowerowe, które łączyłyby układ miasta. Wytypowano przestrzeń publiczną wymagającą przekształceń, kierując się kryteriami rangi, roli centrotwórczej, potencjału społecznego i urbanistycznego. W analizie wyznaczono potencjalną oś znajdującą się wzdłuż ul. Bolesława Krzywoustego, która stanowi ważne powiązanie przestrzeni publicznych, łącząc rejon stacji PKP/SKM Oliwa z terenami mieszkaniowymi Przymorza i Parkiem Reagana. W aktualnej strukturze pełni funkcję lokalnej ulicy o charakterze komunikacyjnym, jednak z niską jakością przestrzeni publicznej. W analizie, oś ta została wskazana jako istotne powiązanie pieszo-rowerowe połączone ze strefą planowanych przestrzeni dzielnicowych. W obecnym stanie brakuje jednak spójnych ciągów pieszych, czytelnych powiązań z zielenią oraz miejsc odpoczynku. Stan planowany przewiduje kompleksowe przekształcenie ulicy w przyjazny, zielony trakt pieszo-rowerowy. Przewidziano utworzenie nowych przestrzeni publicznych o znaczeniu dzielnicowym, zagospodarowanie zielonych skwerów oraz wzbogacenie ulicy o elementy małej architektury.

Istotne będzie także zapewnienie bezpiecznego przejścia przez ul. Chłopską. Docelowo oś Krzywoustego ma pełnić funkcję integrującą różne strefy miasta – od historycznego centrum Oliwy po nadmorskie tereny rekreacyjne Przymorza.

Rysunek 26 Analiza ogólnomiejskich przestrzeni publicznych w Gdańsku, opracowanie na podstawie Studium Ogólnomiejskich Przestrzeni Publicznych Gdańska

5.4 ANALIZA TKANKI MIEJSKIEJ DZIELNICY PRZYMORZE MAŁE I PRZYMORZE WIELKIE

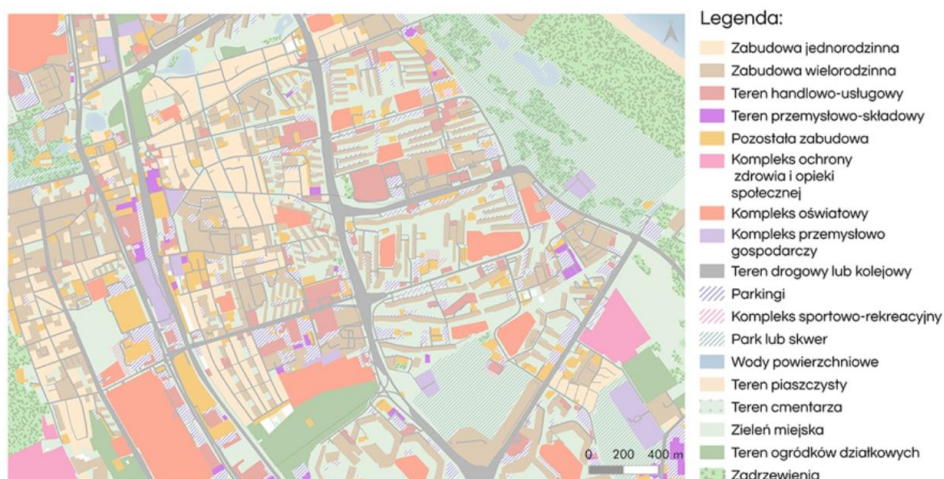
Na podstawie Schwarzplanu dzielnicy Gdańsk Przymorze można zauważyć, że obszar ma dość zróżnicowaną, ale spójną strukturę urbanistyczną. W zakresie pokazanego obszaru widoczny jest podział na dwie części – zachodnią (Przymorze Małe) i wschodnią (Przymorze Wielkie) – które różnią się układem przestrzennym i typem zabudowy. W zachodniej części widać zwartą zabudowę i regularny układ ulic. Budynki tworzą kwartały, a sieć dróg i dojazd jest wyraźna. Całość tworzy zorganizowaną dzielnicę, w której różne funkcje miejskie są ze sobą dobrze powiązane. Przymorze Wielkie, ma bardziej luźny układ. W wschodniej części budynki są rozmieszczone w rytmicznych rzędach, z dużymi odstępami. Pomiędzy zabudową znajduje się sporo otwartych przestrzeni, na których są tereny zielone, place, boiska i podwórka. Układ daje dużo przestrzeni rekreacyjnej i dobrze doświetlonej. Cała dzielnica ma dość dobrze rozwiniętą siatkę komunikacyjną. Główne drogi są czytelnie zaznaczone i łączą różne części dzielnicy, a mniejsze ulice uzupełniają układ w sposób funkcjonalny. Warto zwrócić uwagę na relacje między budynkami a przestrzeniami otwartymi. Obszar zachowuje równowagę pod względem zagęszczenia budynków a pustymi, nieużywanymi terenami, a dodatkowo otwarta przestrzeń między budynkami tworzy potencjał społeczny.

Rysunek 27 Morfologia dzielnicy przymorze Małe/ Wielkie

5.5 ANALIZA TYPÓW ZABUDOWY I UŻYTKOWANIA TERENU

Przymorze Małe i Przymorze Wielkie charakteryzują się przewagą zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, zlokalizowanej głównie w centralnej i północno-wschodniej części. W obszarze Przymorza Małego pojawiają się także enklawy zabudowy jednorodzinnej. Główne ulice posiadają rozwiniętą sieć usług i handlu i są uzupełnione o placówki oświatowe i zdrowotne. W południowo-wschodniej części znajdują się tereny przemysłowe i gospodarcze, które sąsiadują z zabudową mieszkaniową, co może prowadzić do konfliktów przestrzennych. Dużą wartością dzielnicy są tereny zielone i rekreacyjne, w tym parki, skwery oraz ogródki działkowe. Układ drogowy jest logiczny i dobrze powiązany z resztą miasta. Całość tworzy funkcjonalną, zróżnicowaną i zorganizowaną tkankę miejską, łączącą funkcje mieszkaniowe z usługami, rekreacją i przestrzeniami publicznymi.

Rysunek 28 5.5 Analiza typów zabudowy i użytkowania terenu

5.6 DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACJI Z ROZRÓŻNIENIEM ŚRODKÓW TRANSPORTU

Analiza dostępności komunikacyjnej

Analiza dotyczy dostępności transportu publicznego. Pokazane zostały trzy główne środki komunikacyjne: autobusy, kolej oraz tramwaje. Przyjęto standardowe promienie pieszej dostępności: 400 m dla autobusów, 1000 m dla kolei oraz 800 m dla tramwajów. Zachodnia część obszaru charakteryzuje się bardzo dobrą dostępnością pod względem wszystkich środków transportu. Występuje gęsta sieć przystanków autobusowych i tramwajowych oraz bliskość stacji kolejowych. mieszkańcom dogodny dostęp do każdego transportu publicznego. Centralna część również posiada dobrą dostępność, choć wypada gorzej niż część zachodnia. Występują tu miejscowe luki w pokryciu siecią przystanków tramwajowych i kolejowych, jednak ogólna dostępność pozostaje zadowalająca. Wschodnia część, zwłaszcza północno-wschodni fragment, wykazuje istotne braki komunikacyjne. Obszar ten nie znajduje się w zasięgu komfortowego dojścia do stacji kolejowych ani przystanków tramwajowych, a sieć przystanków autobusowych jest tam rzadka i niewystarczająca. Z analizy wynika, że najlepiej skomunikowaną częścią obszaru jest jego zachodnia część, natomiast największe potrzeby inwestycyjne w zakresie transportu publicznego występują we wschodniej części.

Rysunek 29 Analiza dostępu do tramwajów w odległości 800m

Rysunek 30 Analiza dostępu do autobusów w odległości 400 m

Rysunek 31 Analiza dostępu do autobusów w odległości 1000 m

Rysunek 32 Podsumowanie dostępu do wszystkich środków komunikacji

5.7 OCENA BEZPIECZEŃSTWA PRZESTRZENI DLA UŻYTKOWNIKÓW

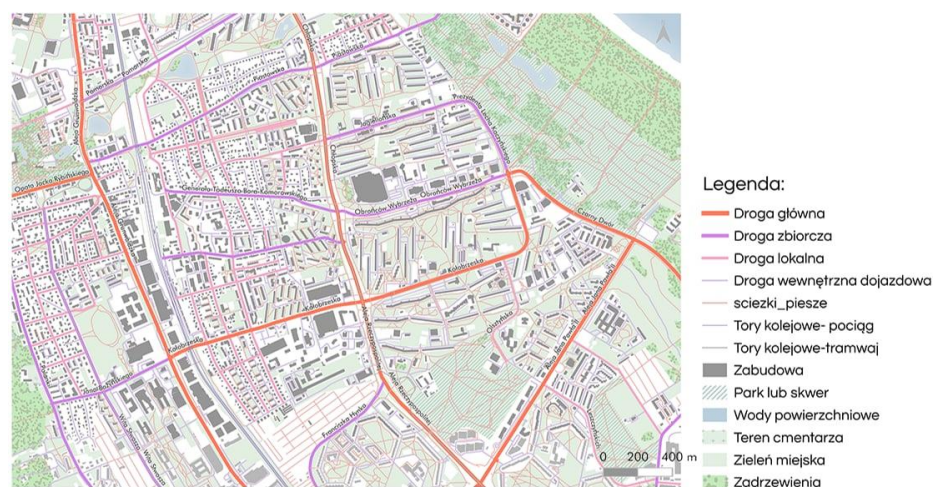
Celem analizy było określenie bezpieczeństwa pod względem oświetlenia i przejść drogowych, które są miejscami podwyższonego ryzyka dla użytkowników. Większość przejść dla pieszych znajduje się w stosunkowo bliskiej odległości od punktów oświetleniowych, co świadczy o ogólnie dobrym pokryciu oświetleniowym głównych ciągów komunikacyjnych. Szczególnie korzystna sytuacja występuje w centralnej części analizowanego obszaru, gdzie zagęszczenie zarówno przejść, jak i latarni jest największe. Obszary te charakteryzują się większym ruchem pieszym, np. w pobliżu szkół, instytucji publicznych czy przystanków komunikacji. Zidentyfikowano jednak przejścia, które nie posiadają latarni w bezpośrednim sąsiedztwie. Dotyczy to przede wszystkim północnych i wschodnich obrzeży analizowanego terenu oraz pojedynczych lokalizacji w części południowej. Brak bezpośredniego oświetlenia wpływa negatywnie na widoczność pieszych po zmroku i zwiększa ryzyko wypadków drogowych, szczególnie w przypadku przejść nieoznakowanych dodatkowym oświetleniem lub sygnalizacją. Występuje kilka obszarów, w których przejścia dla pieszych są znacznie oddalone od siebie, a ulice pozbawione są zarówno przejść, jak i punktów świetlnych co może sprzyjać tzw. nielegalnym przejściom przez jezdnię. Wnioskiem z przeprowadzonej analizy jest potrzeba uzupełnienia oświetlenia w rejonach przejść dla pieszych, które nie są obecnie objęte odpowiednim pokryciem świetlnym.

Rysunek 33 Analiza bezpieczeństwa w kontekście przejść pieszych i oświetlenia infrastruktury drogowej

5.8 ROZMIESZCZENIE I ROLA DRÓG W UKŁADZIE PRZESTRZENNYM

Układ drogowy analizowanego obszaru jest dobrze rozwinięty i zróżnicowany, co zapewnia sprawną komunikację na poziomie lokalnym, metropolitalnym i krajowym. W skali krajowej i metropolitalnej kluczową rolę odgrywają główne arterie, takie jak Aleja Grunwaldzka i Aleja Rzeczypospolitej. Łączą one dzielnicę z resztą Gdańska, Sopotem, Gdynią oraz ważnymi punktami, jak port, lotnisko czy drogi ekspresowe. W skali miejskiej ważne są drogi zbiorcze, m.in. Kołobrzeska, Chłopska, Piastowska i Obrońców Wybrzeża. Obsługują ruch między osiedlami, zapewniając dostęp do usług, szkół, sklepów i terenów rekreacyjnych. Lokalnie sieć mniejszych dróg i dojazdów zapewnia codzienną wygodę mieszkańcom, ułatwiając dotarcie do domów, szkół czy punktów usługowych. Całość uzupełniają liczne ścieżki piesze i rowerowe, które poprawiają dostępność terenów zielonych i podnoszą jakość życia w dzielnicy. Układ drogowy Przymorza jest kompleksowy i funkcjonalny, a jego rozbudowana struktura umożliwia sprawną obsługę komunikacyjną zarówno w skali lokalnej, jak i regionalnej. Wszystkie elementy systemu transportowego wzajemnie się uzupełniają, tworząc spójną strukturę przestrzenną.

Rysunek 34 Układ drogowy dzielnicy Przymorze

5.9 ANALIZA WYSOKOŚCI ZABUDOWY

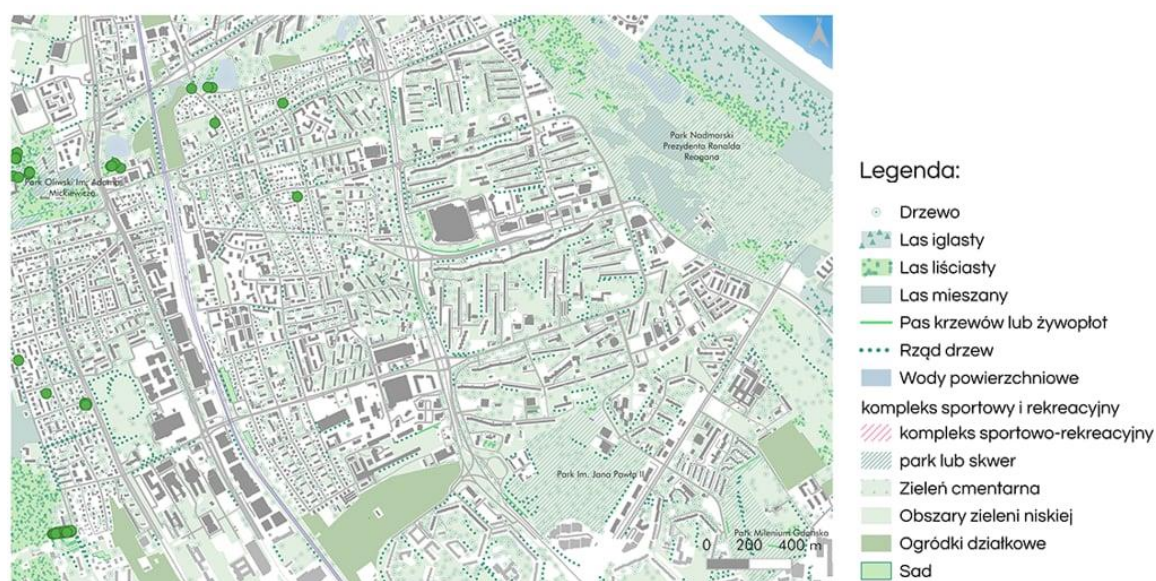
Analiza przedstawia zróżnicowanie wysokości budynków. Dominującym typem zabudowy są obiekty o wysokości od 1 do 3 kondygnacji. Takie budynki rozlokowane są równomiernie na większej części analizowanego terenu, co wskazuje na przewagę niskiej, często jednorodzinnej zabudowy. W północno-zachodniej i południowo-zachodniej części obszaru występuje większe nagromadzenie budynków o wysokości 4-5 kondygnacji. Są to bloki mieszkalne lub większe kompleksy wielorodzinne, które świadczą o gęstszej zabudowie w tych fragmentach osiedla. Przemyśle charakteryzuje się również wysoką zabudową, gdzie budynki osiągają wysokość od 6 do nawet 20 kondygnacji — takie obiekty są widoczne w południowej i zachodniej części analizowanego terenu. Są to najczęściej wysokie bloki mieszkalne lub budynki usługowe. W centralnej i wschodniej części obszaru można zaobserwować rozrzedzenie zabudowy, obecność terenów zielonych i ogródków działkowych, które w naturalny sposób ograniczają wysokość zabudowy wpływając na kształtowanie przestrzeni w sposób bardziej otwarty i mniej intensywny. Wysokości budynków są zróżnicowane i podzielone na intensywną oraz niską zabudowę. Takie zróżnicowanie wpływa na charakter przestrzeni – zapewniając równowagę pomiędzy zwartą zabudową mieszkaniową a otwartymi przestrzeniami zieleni i rekreacji. Jest to układ typowy dla osiedli o funkcji głównie mieszkaniowej, gdzie intensywniejsze formy zabudowy są skupione wzdłuż głównych arterii lub w punktach usługowych. Wysokość zabudowy może wpływać na samopoczucie i kontakty międzyludzkie. Niska zabudowa (do 3 kondygnacji) sprzyja kameralnej atmosferze, ułatwia budowanie relacji sąsiedzkich i zapewnia lepsze warunki mieszkaniowe pod względem przewietrzania czy nasłonecznienia. Wyższe budynki (powyżej 4 kondygnacji) zwiększają gęstość zaludnienia i mogą wzbudzać poczucie anonimowości. Przy takich wysokościach ważna jest dobra organizacja przestrzeni wspólnej, która będzie ożywiać przestrzeń. Kluczem przy planowaniu miasta jest znalezienie równowagi między różnymi wysokościami zabudowy, aby przestrzeń była dostosowana do potrzeb mieszkańców.

Rysunek 35 Analiza wysokości zabudowy

5.10 CHARAKTERYSTYKA ZIELENI I DOSTĘPNOŚCI DLA MIESZKAŃCÓW

Z analizy wynika, że dostępność do parków i większych przestrzeni zielonych jest na dobrym poziomie. Większość terenu znajduje się w zasięgu około 1000 metrów od dużych parków, takich jak Park Oliwski, Park Regana oraz Park im. Jana Pawła II. Zielony zasięg dostępności przecina obszar dość równomiernie, co oznacza, że mieszkańcy mają łatwy dostęp do tych miejsc rekreacji. W samym obszarze opracowania widoczna jest także obecność mniejszych obszarów zieleni — w postaci pojedynczych drzew, szpalerów roślinnych i małych terenów zieleni osiedlowej. Ogródki działkowe położone przy południowej granicy opracowania mają ogromny potencjał rekreacyjny, jednak są to przestrzenie o ograniczonym dostępie publicznym. Największe powierzchnie zieleni znajdują się na obrzeżach, co oznacza, że mieszkańcy centralnych części osiedla muszą pokonać pewną odległość, aby dotrzeć do większych parków. Dla codziennych aktywności, jak spacer czy krótkie formy wypoczynku, ważne są natomiast małe tereny zielone wewnątrz osiedli, których rozmieszczenie jest nierównomierne. Mieszkańcy analizowanego obszaru mają zapewniony dostęp do zieleni, zwłaszcza do dużych parków miejskich w promieniu krótkiego dojazdu lub spaceru. W planowaniu przestrzeni publicznych warto jednak wzmacniać sieć małych terenów zielonych bliżej miejsc zamieszkania, aby poprawić codzienną jakość życia i zachęcać do korzystania z przestrzeni publicznych bez konieczności pokonywania dużych odległości.

Rysunek 36 Charakterystyka zieleni dzielnicy Przymorze

Rysunek 37 Analiza dostępności zieleni dla mieszkańców w zasięgu 1000 m

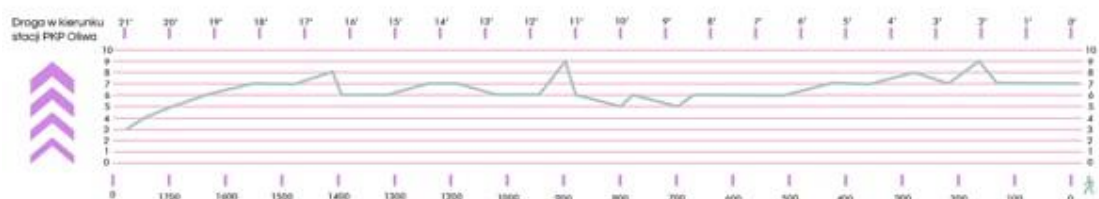
5.11 ANALIZA W ODNIESIENIU DO METODY ŚCIEŻKI WRAŻEŃ K. WEJCHERTA ORAZ ELEMENTÓW KOMPOZYCJI PRZESTRZENI MIEJSKIEJ WG K. LYNCHA

Analiza została przeprowadzona wg ścieżki wrażeń opracowaną przez Kazimierza Wejcherta, gdzie uwzględniono zmienność doznań przestrzennych podczas spaceru użytkownika w mieście. W przedstawionych wykresach zobrazowano ścieżki wrażeń w kierunku stacji PKP Oliwa oraz w kierunku Parku Reagana. Oś pozioma wykresów odpowiada dystansowi pokonanej trasy w metrach (0–1700 m), natomiast oznaczenia na górze wykresów wskazują czas przejścia wyrażony w minutach (około 0–21 min). Trasa w kierunku stacji PKP Oliwa charakteryzuje się spokojnym narastaniem intensywności wrażeń, które dostarczały szpalery drzew i przestrzenie rekreacyjne. Do około 700. metra (około 8–9 minuty spaceru) widoczny jest stopniowy wzrost doznań, ponieważ na trasie spotykamy plac z kościołem otoczony zielenią. Następnie dochodzi do ustabilizowania wrażeń na umiarkowanym poziomie aż do końca trasy. Spotykamy nieuporządkowaną zielenią znajdującą się obok szkoły. Przy zielonym rynku napotykamy ścieżkę pieszo-rowerową wytyczoną przez szpalery drzew i niezagospodarowany plac znajdujący się obok Zielonego Rynku. Są liczne miejsca parkingowe i długa droga prowadząca do stacji Oliwa PKP. Kulminacje wrażeń pojawiają się w dalszej części drogi, gdzie spotykamy tajemnicze szpalery drzew po lewej i prawej stronie od ulicy Bolesława Krzywoustego. Niestety wzdłuż trasy również spotykamy liczne miejsca parkingowe bez wystraszającej zieleni, która chowałaby pojazdy. Trasa w kierunku Parku Reagana jest bardziej dynamiczna pod względem zmian intensywności wrażeń. Już od samego początku spaceru wrażenia zmieniają się gwałtownie. Do około 800. metra (około 9 minuty spaceru) zmienność jest szczególnie intensywna, gdzie prowadzi nasz szeroka ulica zagospodarowana w niewystraszającą zieleni. Wrażenia zaniża również zabudowa znajdująca się obok rynku, a w tym liczne miejsca parkingowe, garaże nadziemne znajdujące się wzdłuż ulicy. W dalszej części drogi (800–1700 m) następuje wyraźne ustabilizowanie wrażeń. Z daleka możemy zobaczyć wieżę pobliskiego kościoła wraz z zielenią, która się pojawia, aż do ulicy im. Lecha

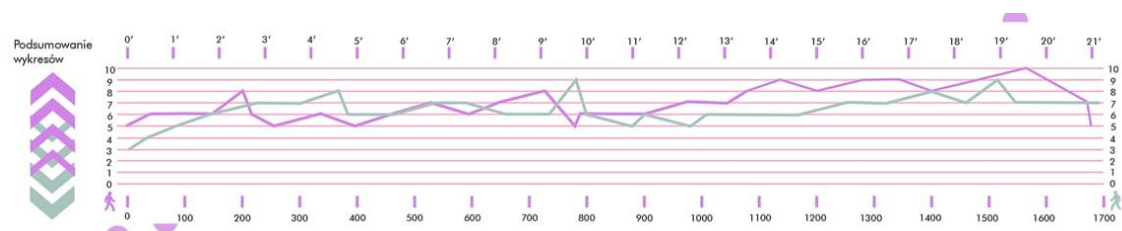
Kaczyńskiego. Analiza ścieżek wrażeń wykazała istotne różnice między trasą do stacji PKP Oliwa a trasą do Parku Reagana. Droga w stronę PKP Oliwa charakteryzuje się stopniowym narastaniem doznań przestrzennych, budowanych przez obecność szpalerów drzew, przestrzeni rekreacyjnych i placu z kościołem. Jakość wrażeń obniżają liczne miejsca parkingowe z nieodpowiednią ilością zieleni. Pozytywnymi elementami były szpalery drzew znajdujące się po obu stronach ulicy Bolesława Krzywoustego. Trasa do Parku Reagana cechuje się dużą zmiennością wrażeń, która jest obniżana przez brak zieleni i dominację zabudowy z miejscami postojowymi. W dalszym odcinku wrażenia się polepszają dzięki obecności zieleni i potencjalnej oś widokowa na wieżę kościoła, która może zostać w przyszłości wyeksponowana.

Rysunek 38 Ścieżka wrażeń w kierunku Parku Reagana wg K. Wejcherta i metody K. Lyncha

Rysunek 39 Ścieżka wrażeń w kierunku stacji Oliwa PKP wg K. Wejcherta i metody Lyncha

Rysunek 40 Podsumowanie wykresów ścieżki wrażeń kierunków Oliwa PKP-Park Regana, Park Regana-Oliwa PKP

5.12 ANALIZA USŁUG ORAZ ICH ROZMIESZCZENIE

Na analizowanym obszarze największe zagęszczenie punktów usługowych występuje w centralnej i zachodniej części. Skupienie tworzą miejsca o dużym potencjale do pełnienia funkcji aktywnych przestrzeni publicznych. Bliskość parków, szkół oraz uniwersytetu dodatkowo wzmacnia aktywność przestrzeni i zapewnia stały przepływ użytkowników przez cały dzień. We wschodniej części, widoczny jest niedobór usług ze względu na bliskość chronionego obszaru Parku Regana. Mimo wszystko w sezonie można zauważyć mobilne punkty z kawą lub z goframi, co nie przytłacza w żaden sposób funkcji rekreacyjnej parku. Przymorze oferuje usługi o podstawowej funkcjonalności, podczas gdy brakuje bardziej zróżnicowanych form aktywności, takich jak przestrzenie coworkingowe czy miejsca kultury. Zabudowa jednorodzinna znajdująca się obok Zielonego Rynku jest mało zaopatrzona w różnorodność funkcji usługowych. Zielony Rynek jest główną przestrzenią, gdzie mieszkańcy mogą załatwić podstawowe sprawy i zaopatrzyć się w lokalne produkty, jednak jego godziny otwarcia są ograniczone. Układ przestrzenny Przymorza posiada duży potencjał do rozwoju funkcji publicznych, jednak jego pełne wykorzystanie wymaga lepszego rozmieszczenia usług i wzbogacenia oferty funkcjonalnej.

Rysunek 41 Analiza rodzaju usług i ich dostępności

5.13 ANALIZA SWOT

Obszar charakteryzuje się atrakcyjną lokalizacją wzdłuż głównych arterii komunikacyjnych z dostępem do różnych form transportu. Teren jest skomunikowany z Sopotem i Gdynią poprzez niedaleką stację PKP Oliwa. W okolicy znajdują popularne parki miejskie, takie jak Park Regana, Park, Park Przymorze, Potok Oliwski. Dodatkowymi atutami są: bliskość punktów usługowych Galeria Przymorze, Zielony Rynek, obiektów sportowych i rekreacyjnych oraz rozbudowana infrastruktura rowerowa łącząca Gdańsk z Sopotem i z Gdynią. Do głównych problemów tego obszaru to hałas generowany przez arterie komunikacyjne oraz niewystarczająca liczba miejsc parkingowych w stosunku do liczby mieszkańców i przyjezdnych. Duże tereny przeznaczone na parkingi przyczyniają się do psucia estetyki i przyjaznego charakteru przestrzeni. Wysoka liczba

osób bezdomnych i brak akcentów osłabiają spójność urbanistyczną. Przejście podziemne przy ulicy Chłopskiej wybudza poczucie niebezpieczeństwa, wynika to z braku bliskości przestrzeni publicznych, które by łączyły płynnie dwie strony ulicy. Słabym elementem jest również skala urbanistyczna budynków znajdujących się po zachodniej stronie Przymorza. Budynki tzw. Falowce poprzez swoje gabaryty przytłaczają przestrzeń tworząc ogromne ściany urbanistyczne. Ogromną szansą dla Przymorza jest stworzenie, dominanty wraz z placem miejskim, który będzie główną przestrzenią publiczną, która wzmocni relacje sąsiedzkie i wykorzysta potencjał usługowy lokalnego rynku. Zielony Rynek może stać się miejscem wielofunkcyjnym i atrakcyjnym miejscem spotkań o charakterze lokalnym i ponadlokalnym. Rozwój infrastruktury rowerowej, uporządkowanie zieleni, umiejętne zagospodarowanie miejsc parkingowych oraz działania sprzyjające zrównoważonemu rozwojowi dodatkowo zwiększają potencjał tego obszaru.

Główne zagrożenia obejmują częste przekraczanie prędkości przez kierowców, hałas, arterii komunikacyjnych oraz wysoką liczbę osób bezdomnych przy ulicy Chłopskiej. Problemem jest także przejście podziemne o nieodpowiednim oświetleniu i braku połączenia z główną przestrzenią publiczną. Zagrożeniem są też nielegalne zabudowy na terenie Zielonego Rynku, które zabrały dawną przestrzeń rekreacyjną, w tym boisko do koszykówki.

Rysunek 42 Analiza SWOT dzielnicy Przymorze

Rysunek 43 Podsumowanie SWOT

6. WYTYCZNE PROJEKTOWE

• Tworzenie przestrzeni sprzyjających interakcjom międzyludzkim

Przestrzenie publiczne powinny być projektowane z myślą o wspieraniu bezpośrednich interakcji między mieszkańcami. Kluczowe jest, aby takie miejsca oferowały różnorodne funkcje, które zachęcają do spędzania czasu w realnym świecie. Zastosowanie elementów takich jak strefy wypoczynkowe, miejsca wymiany dóbr, obiekty kulturalne sprzyjają budowaniu relacji międzyludzkich i integracji społecznej.

• Bezpieczeństwo i dostępność

Jakość przestrzeni publicznych ma kluczowe znaczenie dla ich funkcji społecznej. Przestrzenie powinny być bezpieczne, dostępne i dobrze utrzymane. Projektowanie takich miejsc wymaga uwzględnienia zasad bezpieczeństwa, dostosowania do potrzeb osób z ograniczoną mobilnością oraz regularnej konserwacji. Przestrzenie, które są dobrze oświetlone, monitorowane oraz wyposażone w odpowiednie udogodnienia, są bardziej atrakcyjne i zachęcające dla użytkowników.

• Zróżnicowanie funkcji i elastyczność

W celu zwiększenia atrakcyjności przestrzeni publicznych, ważne jest wprowadzenie różnorodnych funkcji, które mogą być używane w różny sposób. Elastyczne projektowanie, które pozwala na adaptację przestrzeni do różnych potrzeb i aktywności. Między innymi

wielofunkcyjne place, które mogą być używane na potrzeby wydarzeń społecznych, rynków lokalnych czy spotkań towarzyskich.

- **Integracja elementów naturalnych**

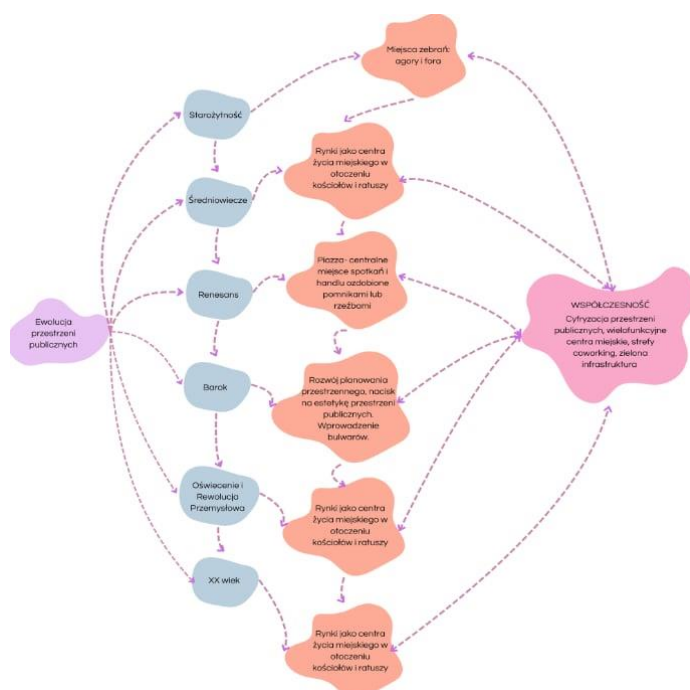
Zielone elementy, takie jak parki, ogrody i tereny zielone, mają istotny wpływ na poprawę jakości życia w miastach. Integracja natury w przestrzeniach publicznych nie tylko wpływa pozytywnie na zdrowie psychiczne i fizyczne mieszkańców, ale także sprzyja integracji społecznej. Roślinność, woda, naturalne oświetlenie i dostęp do terenów zielonych powinny być integralną częścią projektów przestrzeni publicznych.

- **Promowanie zaangażowania społecznego**

W projektowaniu przestrzeni publicznych warto uwzględniać lokalne społeczności i ich potrzeby. Udział mieszkańców w procesie projektowania może prowadzić do stworzenia miejsc, które są bardziej zgodne z ich oczekiwaniami i preferencjami. Warto również zainwestować w edukację i działania promujące aktywne korzystanie z przestrzeni publicznych, co może przyczynić się do ich lepszego wykorzystania i większej integracji społecznej.

- **Zrównoważony Rozwój i adaptacja do zmieniających się warunków**

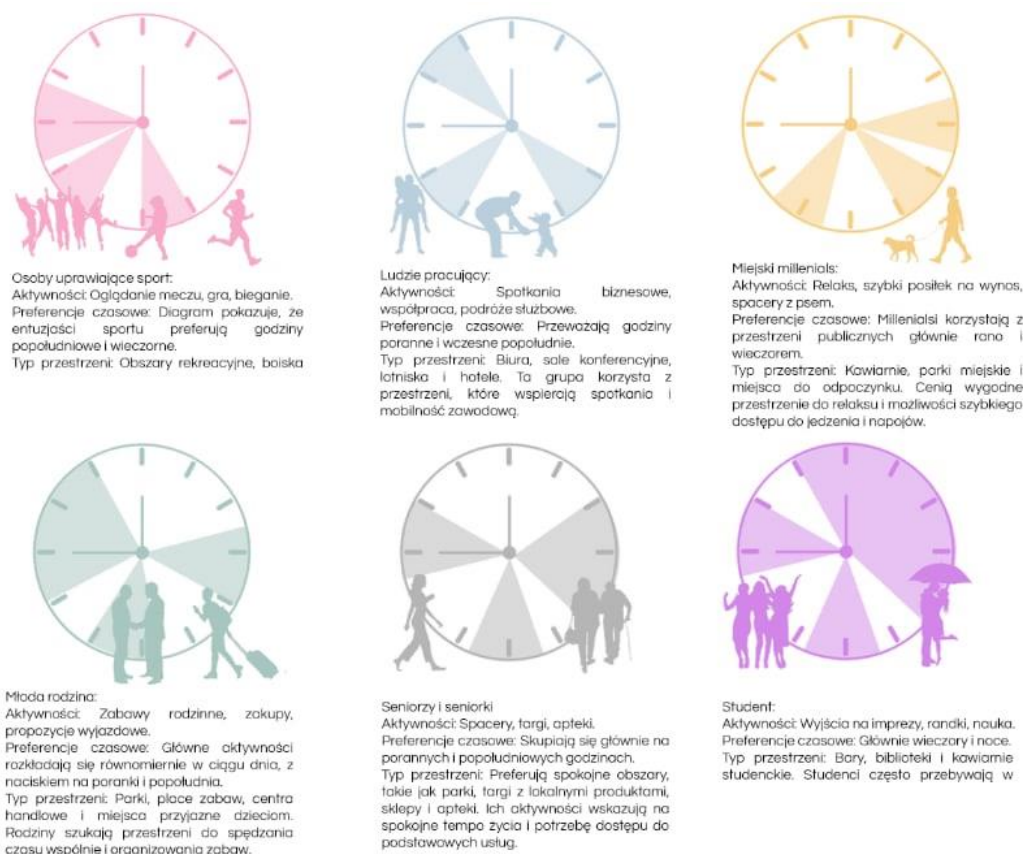
Przestrzenie publiczne powinny być projektowane z myślą o zrównoważonym rozwoju, uwzględniającym zmieniające się warunki klimatyczne i potrzeby społeczne. Wprowadzenie rozwiązań energooszczędnych, odporność na zmiany klimatyczne oraz dbałość o lokalne zasoby naturalne są kluczowe dla tworzenia trwałych i odpornych przestrzeni publicznych.

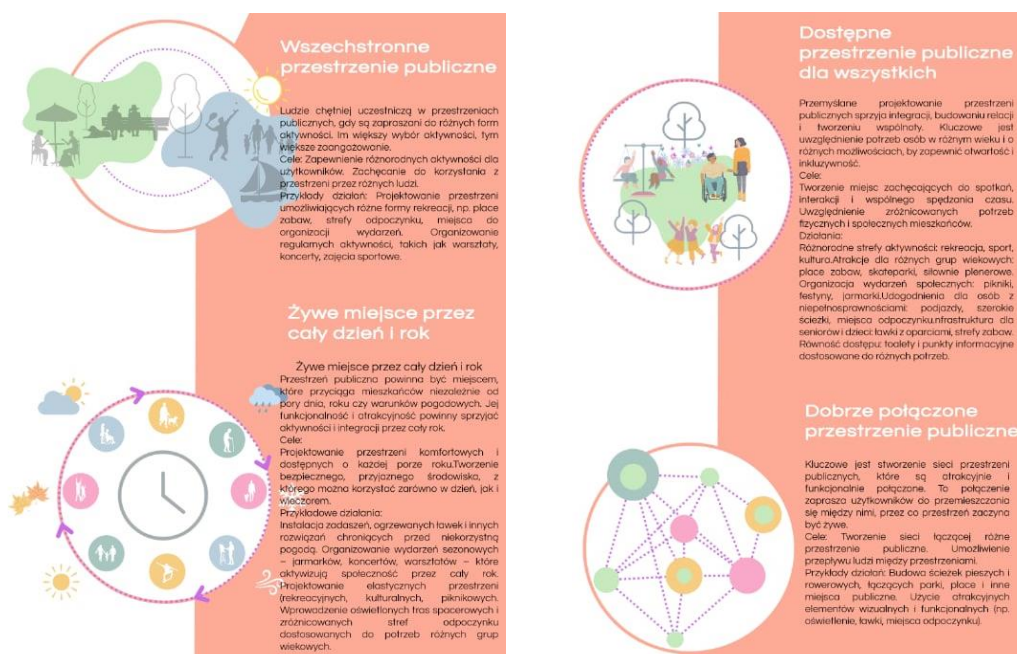
Rysunek 44 Schemat ewolucji przestrzeni publicznych

Rysunek 45 Wytyczne projektowe

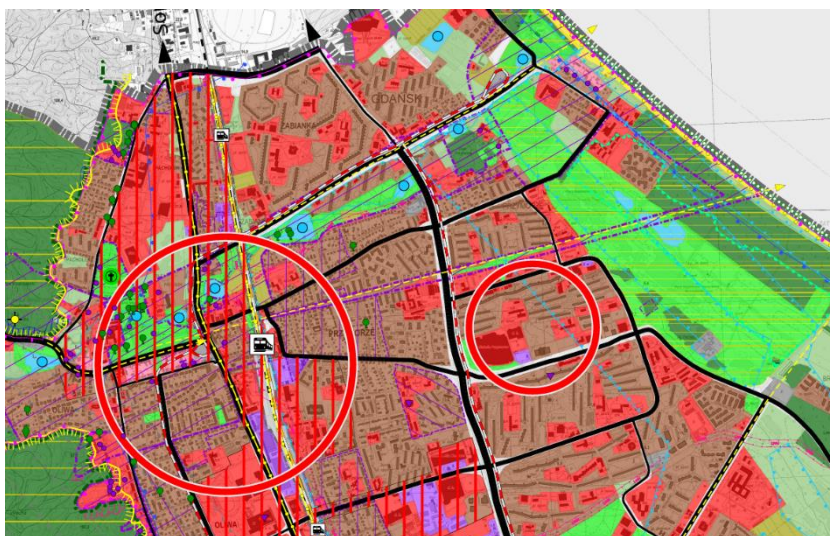
Rysunek 46 Schemat dostępności miejsc publicznych dla różnych użytkowników

Rysunek 47 Schemat cech przyjaznych przestrzeni publicznych

pojawiła się także nowa zabudowa o większej skali, zwłaszcza w północnej części ul. Obrońców Wybrzeża, która staje się osią komercyjno-usługową dzielnicy. W planach jest dalsze dogęszczanie zabudowy przy jednoczesnym zachowaniu jej dotychczasowego charakteru oraz rozwój infrastruktury transportu publicznego, m.in. poprzez realizację Zielonego Bulwaru z linią tramwajową. Zarówno Przymorze Małe, jak i Przymorze Wielkie, są w pełni uzbrojone w infrastrukturę techniczną, z dostępem do wszystkich podstawowych sieci. Tereny zieleni – takie jak Potok Oliwski, parki oraz ogrody działkowe, zostały włączone do Ogólnomiejskiego Systemu Terenów Aktywnych Biologicznie (OSTAB), stanowiąc ważne punkty sieci przyrodniczej.

Obie jednostki ukazują charakterystyczny dla Gdańska proces transformacji urbanistycznej, od powojennego modernizmu do współczesnej, intensywnej zabudowy mieszkaniowej i usługowej przy jednoczesnym zachowaniu wysokich walorów krajobrazowych i dostępności terenów zieleni.

Rysunek 49 Uwarunkowania planistyczne dzielnicy Przymorze

Wizja projektowa

Wizja przedstawia kompleksowe zagospodarowanie przestrzeni miejskiej z myślą o poprawie jakości życia mieszkańców i poprawie jakości przestrzeni wspólnej. Głównym założeniem projektu jest stworzenie zielonego kręgosłupa łączącego inne przestrzenie rekreacyjne związane ściśle z zielenią. Wizja zakłada, że Nowy Zielony Rynek stanie się miejscem wielofunkcyjnym otwartym dla mieszkańców Przymorza jak i za równo dla innych dzielnic i miast. Uwzględniono nowe aleje drzew wytaczające oś kompozycyjną prowadzącą do Parku Regana. Plan zakłada również rozwój infrastruktury transportowej: nowe ścieżki rowerowe, podziemne parkingi i stacje rowerów miejskich. Istotne punkty napływu ludności zostały zintegrowane z nową przestrzenią publiczną w postaci elementów integrujących. Przewidziano także elementy artystyczne, takie jak tunel sztuki ulicznej jako przestrzeń integrująca pobliskie przestrzenie publiczne. Część obszarów przeznaczono do modernizacji, wyznaczono nowy plac miejski oraz strefy sportowo-rekreacyjne.

dla sprzedawców. Zostały pominięte ważne aspekty, które wzmocniłyby wielofunkcyjność miejsca, przy jednoczesnym uszanowaniu przestrzeni publicznej mieszkańców.

Rysunek 51 Zielony Rynek w 2000 roku

Rysunek 53 Zielony Rynek w 2014 roku

Rysunek 54 Zielony Rynek w 2016 roku

Rysunek 55 Zielony Rynek w 2022 roku

Koncepcja:

Koncepcja zakłada adaptację części istniejących budynków, stworzenie nowej infrastruktury placu, ścieżek pieszych oraz rowerowych. Funkcja handlowo-usługowa miejsca zostaje wzbogacona o uniwersalne miejsca, które mogą zostać wykorzystane do różnych wydarzeń lokalnych, ponadlokalnych, gdzie mogą być to warsztaty, konferencje, koncerty lub targi. Budynek "Zielony Kamyk" przybiera funkcję usługową znajdującą się na parterze, a parking znajdujący się na 1 kondygnacji zostaje rozbudowany o kolejne 3 kondygnacje co pozwala na ulokowanie większej ilości miejsc parkingowych przy jednoczesnym spełnieniu zapotrzebowania na miejsca postojowe całego założenia. Fasada budynku została zamieniona w ogród wertykalny, który tworzy estetyczną zasłonę dla parkingu oraz oddziela od spalin. Budynek parkingowo-handlowy znajdujący się od strony ul. B. Krzywoustego zostaje zamieniony w budynek o funkcji handlowo-coworkingowy. Jest uzupełniony o jedną kondygnację oraz antresolę, z której możemy podziwiać wewnętrzną oranżerię. Wykorzystano istniejącą konstrukcję parking I dzięki zagęszczeniu słupów zaprojektowano otwory doświetlające przestrzeń handlową. Po stronie wschodniej zrezygnowano z zadaszeń oraz starych blaszanych modułów. Zaprojektowano sztywną ramę, w której umieszczono, uniwersalne, łatwo demontowalne moduły o konstrukcji drewnianej. Moduły znajdujące się na 1 i 2 kondygnacji mogą się obracać o 90 stopni w zależności od potrzeby czy pory roku. Na parterze umieszczono stałe moduły handlowe. Zagospodarowanie rynku wyznacza nowe przestrzenie poprzez zieleń, meble miejskie i małe elementy wodne, w których można odpocząć, porozmawiać, rozwijać się kulturowo lub załatwić ważne sprawy.

Rysunek 56 Plan zagospodarowania terenu Zielonego Rynku

9. MASTERPLAN - UKŁAD URBANISTYCZNY W SKALI MAKRO

Zakres opracowania masterplanu obejmuje oś ul. Bolesława Krzywoustego do pobliskiej szkoły podstawowej znajdującej obok ul. Chłopskiej. Zagospodarowanie przekształcono w oś kompozycyjną uzupełnioną o szpalery zieleni, zmiany infrastruktury drogowej, miejsc parkingowych i ścieżek pieszych oraz rowerowych. Wzdłuż osi stworzono miejsce rekreacji, zbiorniki retencyjne i zaproponowano różnorodność mebli miejskich tj. ławki, hamaki czy altany. Zrezygnowano z dotychczasowej, dużej ilości naziemnych miejsc parkingowych i zaproponowano mniejszą ilość tworząc ulicę woonerf. Deficyt miejsc parkingowych uzupełniono o nadbudowany parking inwestycji Zielony Kamyk. Istniejące parterowe garaże wyburzono proponując garaż podziemny znajdujący się pod nowo zaprojektowanymi boiskami do tenisa oraz koszykówki. Pobliski plac zabaw zamieniono w nowy, uniwersalny i inkluzyjny dostosowany dla dzieci z niepełnosprawnościami i dysfunkcjami. Obok nowego miejsca rekreacji uzupełniono zabudowę o nowy budynek wielorodzinny zachowując odległości wynikające z warunków technicznych. Podkreślono szpalerami drzew ścieżki prowadzące w zielone miejsca Przymorza tj. Potok Oliwski, a przede wszystkim Park Regana. Nowy kształt drogi na ul. Bolesława ma charakter dojazdowy. Potencjalnymi użytkownikami tej drogi mają być mieszkańcy i zaopatrzenie usług. Ważnym elementem jest również bezpieczeństwo pożarowe, gdzie stworzono inkluzyjny plac manewrowy w postaci utwardzonej eko kratki. Miejscem reprezentacyjnym oraz główną przestrzenią publiczną na projektowanym obszarze jest plac spotkań umieszczony przed zielonym rynkiem. Ma postać uniwersalną, która spaja przestrzeń znajdująca się po drugiej stronie ulicy tworząc bezpieczne przejście pomiędzy ulicami za pomocą tunelu wyposażonego w profesjonalne oświetlenie i dzieła sztuki lokalnych artystów. Tuż obok Zielonego Rynku po stronie zachodniej poddano budynki modernizacji, aby spójnie pasowały do nowego charakteru miejsca Zielonego Rynku. Po

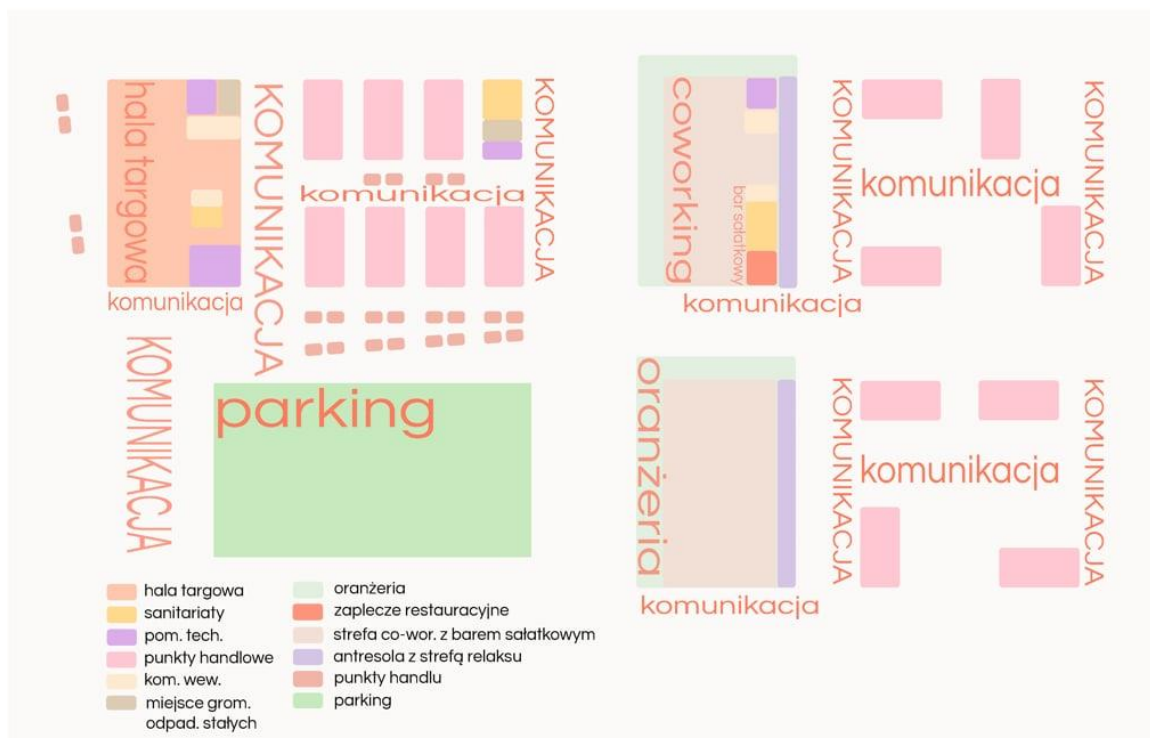
wschodniej stronie założenia zaproponowano modernizację szkoły o nową infrastrukturę sportową dostępną dla uczniów jak i zarówno dla mieszkańców. Uzupełniono stronę wschodnią o pojedyncze drzewa i uporządkowano chaotyczną zieleni.

Rysunek 57 Koncepcja układu urbanistycznego

10. UKŁAD FUNKCJONALNO PRZESTRZENNY ZESPOŁU BUDYNKÓW

Założenie składa się z założenia budynków o podobnych funkcjach. Przekształcony budynek parkingowy znajdujący się od ul. Bolesława Krzywoustego posiada uniwersalną ofertę funkcjonalną. Parter zawiera przestrzeń handlowo-konferencyjną wraz z sanitariatami oraz pomieszczeniami technicznymi. Halę uzupełniono o świetliki, które dostarczają większą ilość światła. Pierwsze piętro budynku to przestrzeń co-workngowa połączona z barem sałatkowym. Przestrzeń okala oranżeria, która ma odgradzać przestrzeń handlową i pomagać się zrelaksować użytkownikom. Również zaprojektowanie pokój dla matki karmiącej tuż przy sanitariatach. Na drugim piętrze znajdują się antresola ze strefą relaksu, z której możemy podziwiać oranżerię. Nowo zaprojektowane moduły znajdujące się po prawej stronie od hali targowej służą głównie handlu. Mogą również zostać zaadaptowane do funkcji gastronomicznej, ponieważ są wyposażone w przestrzeń socjalną, która może zostać poszerzona o zaplecze gastronomiczne. Jeden z modułów został wyposażony w sanitariaty publiczne oraz miejsca magazynowe. Na pierwszym i drugim piętrze są umieszczone moduły posiadające pion kanalizacyjny. Moduły mogą zostać dopasowane do dowolnej działalności np. sala ćwiczeń, biblioteka, sala warsztatowa itp. Również mogą zostać obrócone o 90 stopni zmieniając układ komunikacyjny, ale dzięki łatwo demontowanej kładce możemy stworzyć miejsce na letnie kino, lokalny koncert czy festyn. Układ funkcjonalny Inwestycji Zielony Kamyk został uzupełniony o 3 kondygnacje o funkcji parkingowej. Parter tworzą istniejące usługi.

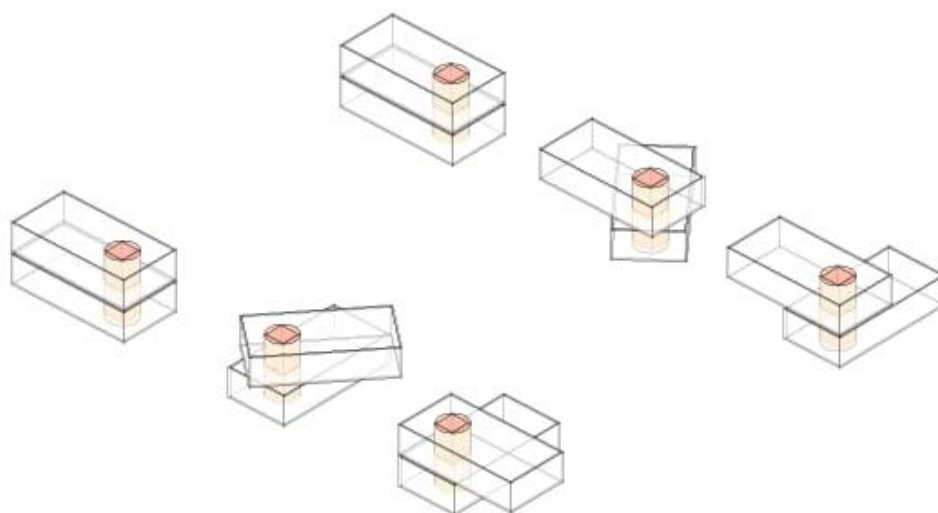

Rysunek 58 Schemat wizji układu funkcjonalnego zespołu budynków Zielonego Rynku

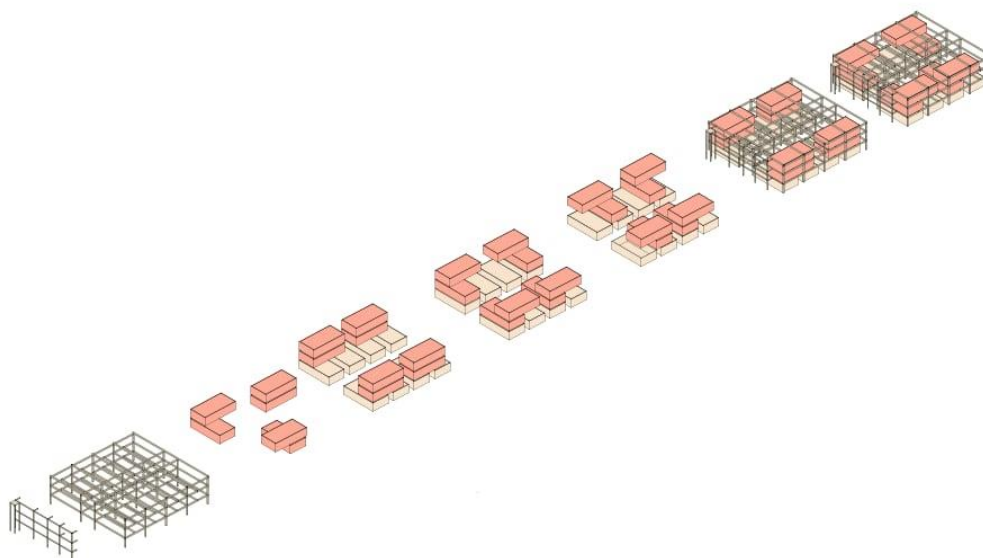
11. ROZWIĄZANIA KONSTRUKCYJNE, DOBÓR MATERIAŁÓW I ESTETYKA OBIEKTU

Budynek 1: Wykorzystano istniejącą konstrukcję żelbetową, pierwotnie funkcjonującą jako parking. Konstrukcja oparta jest na regularnej siatce słupów żelbetowych o module 6×6 m. W ramach adaptacji część słupów została wyburzona. Wyburzone elementy zastąpiono lokalnie ścianami nośnymi. W stropie wykonano dwa duże otwory technologiczne, poprawiające doświetlenie przestrzeni oraz komunikację pionową. Dawna rampa wjazdowa została całkowicie usunięta. Parter oraz pierwsze piętro obudowano ścianami kurtynowymi wypełnionymi szkłem hartowanym i laminowanym. Pomiędzy ścianami kurtynowymi umieszczono słupy, dodatkowo pomiędzy kondygnacjami umieszczono belki z drewna klejonego warstwowo (BSH/GLT). Obiekt przykryto dużym dachem kurtynowym, opartym na belkach z drewna klejonego, umożliwiającym przykrycie znacznych rozpiętości. Drugie założenie architektoniczne opiera się na konstrukcji modułowej, w której moduły o stałych wymiarach ($9 \times 18 \times 4,4$ [m]) wykonano z drewna i rozmieszczono w przestrzennej ramie nośnej z drewna klejonego. Rama zapewnia wsparcie konstrukcyjne oraz elastyczność w rozmieszczaniu i dostosowywaniu modułów do potrzeb funkcjonalnych. Wewnątrz ramy możliwe jest poruszanie się za pomocą demontowalnej kładki, zaprojektowanej jako lekka konstrukcja z nawierzchnią wykonaną z drewnianych desek tarasowych. Kładka montowana jest modułowo do konstrukcji ramy, umożliwiając jej łatwy demontaż, przebudowę i dostosowanie układu komunikacyjnego. Balustrady kładki wykonane są w formie lekkiej stalowej ramy z poziomymi linkami stalowymi.

Klatki schodowe wykonano jako lekkie konstrukcje stalowe – prefabrykowane schody stalowe, montowane niezależnie w układzie modułowym. Rama budynku posiada również dach przesuwny — segmenty dachowe wysuwane z kaset ukrytych w konstrukcji umożliwiając dostosowanie budynku do zmiennych warunków pogodowych. W obu budynkach zastosowano materiały naturalne i wysokiej jakości: drewno klejone warstwowo (BSH/GLT), szkło hartowane i laminowane oraz stal konstrukcyjną. Budynek Zielonego Kamyka uzupełniono o ogród wertykalny, ścianę z bluszczem, która współgra z naturalnymi materiałami tj. drewno. Wszystkie elementy kontrastują z istniejącą zabudową a jednocześnie adaptują się do nowo zaprojektowanego zagospodarowania.

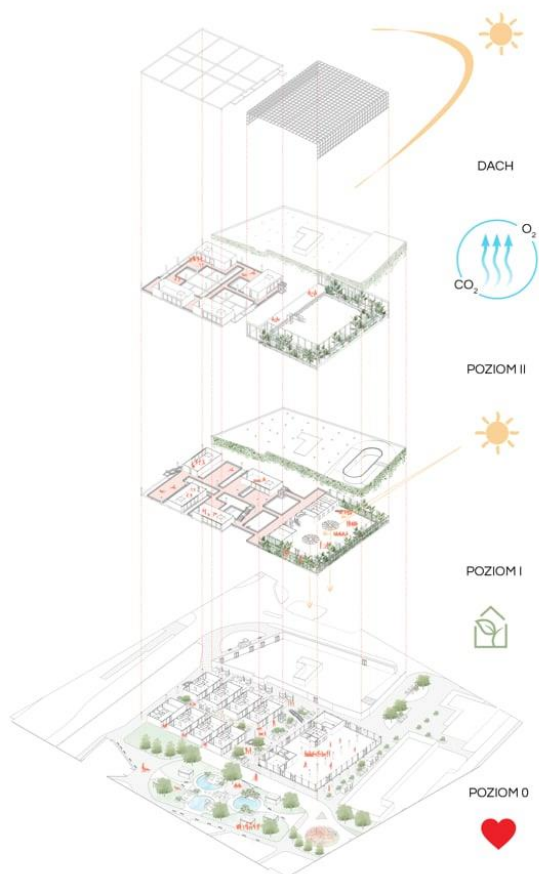
Rysunek 59 Schemat możliwości obrotu modułów o 90 stopni w osi pionu kanalizacyjnego

Rysunek 60 Schemat konstrukcyjny drewnianego rusztu połączonego z modułami

12. ASPEKTY EKOLOGICZNE I ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Projektowane obiekty i zagospodarowanie terenu zostały zaplanowane z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju oraz rozwiązań proekologicznych, minimalizujących wpływ inwestycji na środowisko naturalne. Oranżeria, będąca integralną częścią budynku 1, pełni funkcję naturalnego bufora klimatycznego. Dzięki dużym przeszkleniom i odpowiedniej masie roślinnej, oranżeria stabilizuje mikroklimat wnętrza: w okresie zimowym gromadzi ciepło słoneczne, ograniczając zapotrzebowanie na energię grzewczą, natomiast latem, poprzez efekt parowania roślin i cieniowanie, obniża temperaturę w budynku, redukując potrzebę klimatyzacji. System roślin w oranżerii pełni również funkcję oczyszczania powietrza, filtrując kurz i zanieczyszczenia oraz poprawiając wilgotność wewnętrzną. Pod donicami z zielenią zlokalizowanymi w obrębie zabudowy zaprojektowano zbiorniki na wodę deszczową. Zbiorniki te umożliwiają magazynowanie opadów z dachów oraz nawierzchni utwardzonych, co pozwala na wykorzystanie zgromadzonej wody do podlewania roślinności i ograniczenie zużycia wody wodociągowej. System obejmuje lokalne układy rozprowadzające wodę do poszczególnych stref zieleni za pomocą instalacji kroplujących, sterowanych automatycznie w zależności od wilgotności podłoża. Przewidziano zbiorniki retencyjne o funkcji czasowego magazynowania nadmiaru wód opadowych. Zbiorniki te zostały zintegrowane z układem dróg, placów i zieleni, co pozwoli na optymalne zarządzanie wodami opadowymi w sytuacjach intensywnych deszczy. Część zbiorników zaprojektowano jako zbiorniki otwarte, pełniące dodatkowo funkcję elementów krajobrazowych, poprawiając walory przyrodnicze terenu. Materiały użyte w realizacji budynków (drewno klejone warstwowo, szkło, stal) dobrano ze względu na ich niską emisję śladu węglowego, trwałość i możliwość recyklingu. Konstrukcja modułowa drugiego budynku umożliwia adaptację, rozbudowę lub częściową rozbiorę bez generowania znacznych ilości odpadów budowlanych. Opisane rozwiązania cechują się wysokim stopniem samowystarczalności środowiskowej, zmniejszonym zapotrzebowaniem na zasoby naturalne oraz minimalnym wpływem na gospodarkę wodną i mikroklimat terenu.

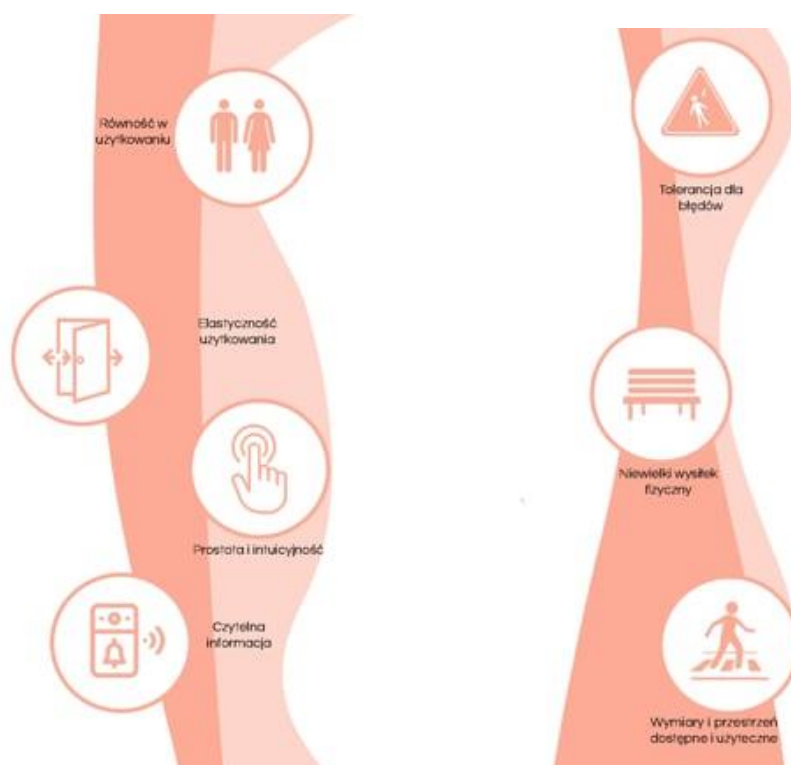
Rysunek 61 Widok aksonometryczny założenia

13. OCHRONA PRZECIWPOŻAROWA BUDYNKU

Wszystkie budynki zostały zakwalifikowane jako obiekty użyteczności publicznej, należące do kategorii ZL I. Budynek hali targowej oraz budynek składający się z modułów mają wysokość do 20 metrów i posiadają 3 kondygnacje nadziemne. Zaliczono je do klasy odporności ogniowej B. Każdy budynek został wyposażony w czujki dymu, wykrywające pożar oraz w gaśnice. Wszystkie przegrody budowlane zostały zaprojektowane zgodnie z obowiązującymi przepisami ochrony przeciwpożarowej. Materiały wykończeniowe dobrano tak, aby ograniczały możliwość rozprzestrzeniania się ognia i dymu. Materiał konstrukcyjny został wykonany z elementów z drewna bsh, które spełnia wymagania przeciwpożarowe. Budynki zawierają system sygnalizacji pożaru, który ma za zadanie wykryć ogień i natychmiast uruchomić alarm. Zastosowano monitoring pożarowy podłączony do Państwowej Straży Pożarnej, który w momencie wykrycia pożaru automatycznie przekazuje sygnał alarmowy do odpowiedniej jednostki PSP. Użyto systemu wentylacji pożarowej, który pomaga usuwać dym. Instalacje wodne tj. systemy tryskaczowe i zraszaczowe, aby automatycznie uruchamiać się podczas pożaru.

14. DOSTĘPNOŚĆ OBIEKTU DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

Budynki zaprojektowano i zaadaptowano zgodnie z zasadami uniwersalności. Miejsca dla osób niepełnosprawnych znajdują się przy ul. Bolesława Krzywoustego, również dostosowane miejsca dla osób z niepełnosprawnościami możemy znaleźć na parkingu budynku Zielony Kamyk. We wszystkich budynkach w drzwiach zastosowano automatyczne siłowniki, które pomagają w otwarciu głównych drzwi wejściowych. Wszystkie przejścia są szerokie i ich powierzchnia nie posiada przeszkód w postaci krawężników czy progów. Zamieszczono czytelne znaki informacyjne o odpowiedniej kolorystyce. Budynek hali targowej posiada dwie toalety dla osób z niepełnosprawnościami, dodatkowe toalety znajdują się w budynkach modułowych. W całym założeniu występują liczne miejsca spoczynku. W każdym budynku znajdują się dźwigi osobowe o odpowiednich wymiarach.

Rysunek 62 Zasady projektowania uniwersalnego

15. SYSTEMY INSTALACYJNE I INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

W inwestycji zaplanowano instalacje elektryczne, teletechniczne, wodociągowe, kanalizacyjne, ogrzewanie, wentylacje hybrydowe, wywiewno-nawiewne, wentylację z odzyskiem ciepła, instalacje przeciwpożarowe, system oddymiania, systemy SSP i DSO. W zakresie wyposażenia oranżerii przewidziano system nawadniający z regulacją parametrów środowiskowych. Dodatkowo zaprojektowano instalacje gromadzenia i wykorzystywania wody opadowej potrzebnej do podlewania roślin i celów gospodarczych.

16. PODSUMOWANIE

W projekcie zastosowano zasady projektowania empatycznego polegające na zdolności rozpoznawania i rozumienia perspektyw oraz emocji innych osób. Taki sposób projektowania to niezbędne narzędzie pozwalające na projektowanie zgodnie z rzeczywistymi potrzebami użytkowników, stosowaniu uniwersalnych zasad projektowania, które czynią przestrzeń dostępną i przyjazną dla wszystkich. Na podstawie tych założeń zaprojektowano nowe zagospodarowanie Zielonego Rynku i jego okolicy stosujące zielony kręgosłup budujący przyjazną przestrzeń publiczną. Założenie projektowe sprzyja kontaktom międzyludzkim oraz integracji lokalnej społeczności. Teren został zaplanowany jako bezpieczny, dostępny i przyjazny dla osób w różnym wieku oraz o różnych potrzebach. Uwzględniono zróżnicowane funkcje, które można elastycznie wykorzystywać w zależności od sytuacji, takie jak strefy odpoczynku, handlu, rekreacji oraz spotkań. W projekcie szczególną rolę odgrywa zieleń, która pozytywnie wpływa na samopoczucie użytkowników, poprawia mikroklimat i zachęca do aktywności fizycznej. Zielony Rynek ma szansę pełnić nie tylko funkcję handlową, ale także społeczną, angażując mieszkańców i wspierając lokalne inicjatywy. Całość została opracowana zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, dbając zarówno o środowisko naturalne, jak i o potrzeby społeczne oraz funkcjonalność przestrzeni.

BIBLIOGRAFIA

1. Barton, J., & Pretty, J. (2010). What is the best dose of nature and green exercise for improving mental health? A multi-study analysis. **Environmental Science & Technology*, 44*(10), 947-3955. <https://doi.org/10.1021/es903183>
2. Bernheimer, L. (2018). *Potęga przestrzeni wokół nas*. Warszawa: Wydawnictwo Amber. ISBN 978-83-241-6797-5
3. Bright, K., & Cook, G. (2010). *The Colour, Light and Contrast Manual: Designing and Managing Inclusive Built Environments*. Oxford, United Kingdom: BlackWell.
4. Browning, W., Ryan, C., & Clancy, J. (2014). 14 patterns of biophilic design: Improving health and well-being in the built environment (revised June 2015). Terrapin Bright Green, LLC.
5. Carr, S. J., & Dabbs, J. M. (1974). The effects of lighting, distance and intimacy of topic on verbal and visual behavior. *Sociometry*, 37, 592-600.
6. CBOS. (2019). *Alternatywne modele życia rodzinnego w ocenie społecznej* (R. Boguszewski, Ed.). ISSN 2353-5822, NR 42/2019.
7. Crabill, D. (2009). Project for Public Spaces. Could a Change in Message Facilitate Better Public Space Planning? *Agora*.
8. Dymicka, M. (2009a). *Przestrzeń publiczna a przestrzeń społeczna*. W A. Gołędzinowska (Ed.), *Współczesne kształtowanie przestrzeni publicznej*. Gdańsk: Pomorskie Studia Regionalne, Wyd. UMWP.
9. Dymicka, M. (2009). *Przestrzeń dla obywateli. O uniwersalności helleńskiego modelu przestrzeni publicznej*. W G. Gorzelak, M. S. Szczepański, & W. Ślęzak-Tazbir (Eds.), *Człowiek-Miasto-Region. Związki i interakcje* (pp. 5-12). Warszawa: Wyd. Naukowe Scholar.
10. Elliot, A., Moller, A. C., Friedman, R., Maier, M. A., & Meinhardt, J. (2007). Color and Psychological Functioning: The Effect of Red on Performance Attainment. **Journal of Experimental Psychology*, 136*(1), 154-168.
11. Ellaway, A., Macintyre, S., & Bonnefoy, X. (2005). Graffiti, greenery and obesity in adults: Secondary analysis of European cross-sectional survey. *British Medical Journal*.
12. Erenkfeit, K., Dudzińska, L., Muszyńska-Graca, M., & Wypych-Ślusarska, A. (2015). Social Aspects of Urban Space Management in the Context of Environmental Health – From the Garden City Idea to Current Social Movements. **Med Og Nauk Zdr.*, 21*(4), 414–421. DOI: 10.5604/20834543.1186916.
13. Flor, D. (2010). Architektura a budowanie więzi społecznych - kształtowanie przestrzeni w oparciu o podstawy psychologii środowiskowej. **Budownictwo i Architektura*, 6*(1), 5-12.

14. Gadomska, W. (2014). Humanizacja postindustrialnej przestrzeni miejskiej - przykład nowojorskiego parku High Line jako udanej rewitalizacji dawnej linii kolejowej. *Humanistyka i Przyrodoznawstwo*, 20, 535-545. Olsztyn.
15. Gifford, R. (2007). The consequences of living in high-rise buildings. **Architectural Science Review*, 50*(1), 1-16.
16. Gzell, S. (2013). Miasto jako wytwór „kultur gustu”. *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki*, 3, 119.
17. Habitat for Humanity Poland. (2023). Problemy mieszkaniowe osób mieszkających w Polsce oraz ocena istniejących rozwiązań – raport z badania opinii publicznej. Warszawa: Fundacja Habitat for Humanity Poland.
18. Hall, E. T. (1966). *The Hidden Dimension*. New York: Doubleday.
19. Hall, E. T. (2003). *Ukryty wymiar*. Warszawa: Wyd. Muza.
20. Heath, O., Jackson, V., & Goode, E. (2018). *Creating positive spaces: WELL Building Standard™*. Oliver Heath Design.
21. Hinrichsen, D. (1998). *Coastal Waters of the World: Trends, Threats, and Strategies*. Washington D.C.: Island Press.
22. Howard, E. (2015). *Miasta-ogrody jutra* (M. Trykozko, Tłum.). Fundacja Centrum Architektury. ISBN: 978-83-961764-1-7. (Oryginalna praca opublikowana w 1902 roku)
23. Jałowiecki, B., & Szczepański, M. S. (2002). *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*. Warszawa.
24. Joye, Y. (2007). Architectural Lessons from Environmental Psychology: The case for Biophilic Architecture. **Review of General Psychology*, 11*(4), 305-328.
25. Kaplan, R., & Kaplan, S. (1989). *The Experience of Nature: A Psychological Perspective*. Cambridge University Press.
26. Kellert, S. R., Heerwagen, J., & Mador, M. (2013). *Biophilic design: The theory, science and practice of bringing buildings to life*. Wiley. ISBN: 978-0-470-16334-4.
27. Kellert, S. and Calabrese, E. 2015. *The Practice of Biophilic Design*
28. Khalili, R. (2019). The Role of Color in Sense of Place: Case Study: Hassan Abad and Tajrish Squares - Tehran. In R. Salerno (Ed.), *Urban Planning and Policy Design* (pp. 1-20). Master Thesis, Politecnico di Milano.
29. Kosinski, W. (2010). Architektura dzisiaj - na niewidzialnej granicy między niezmierną przeszłością a nieznaną przyszłością. *Czasopismo Techniczne - Architektura*, 7-A/2010, 142-148.

30. Kostof, S. (2009). *The City Shaped: Urban Patterns and Meanings Through History*. Londyn: Thames & Hudson.
31. Kostrzevska, M. (2013). *Miasto europejskie na przestrzeni dziejów: Wybrane przykłady*. Gdańsk: Akapit-DTP, Politechnika Gdańska.
32. Koziński, J. (1998). *Koncepcje psychologiczne człowieka*. Warszawa.
33. Kurkowski, P. (2018). Wpływ łączności internetowej na komunikację społeczną. *Uniwersytet Rzeszowski, 2*(12). ISSN 2353-6950.
34. Lorens, P., & Martyniuk-Pęczek, J. (Eds.). (2010). *Problemy kształtowania przestrzeni miejskich*. Gdańsk: Urbanista.
35. (Lorens, P., & Martyniuk-Pęczek, J. (red.). (2009). *Wybrane zagadnienia rewitalizacji miast*. Gdańsk: Wydawnictwo Urbanista, s. 54.)
36. Mantey, D. (2019). *Wzorzec miejskiej przestrzeni publicznej w konfrontacji z podmiejską rzeczywistością: Przykład podwarszawskich suburbiów*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
37. Mental Health Foundation. (2021). *Nature: How connecting with nature benefits our mental health*. Mental Health Foundation.
38. McLellan, G., & Guaralda, M. (2014). Environmental Colour and Well-Being. In *Past Present and Future of Public Space – International Conference on Art, Architecture and Urban Design*. Bologna, Italy.
39. Meer, J. (1985). The light touch. *Psychology Today*, 19, 60-67.
40. Modrzewski, B., & Szkołut, A. (2014). *Biofilia – Teoria i praktyka projektowa*. BIOCITY - Naukowy Klub Architektury, Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej.
41. Mumford, L. (1996). *The culture of cities*. Harcourt Brace Jovanovich. Publishers. San Diego. ISBN 0-15-623301-0.
42. Porębska, M. (2010). O potrzebie piękna w przestrzeni publicznej miasta. *Czasopismo Techniczne. Architektura*.
43. Rogowska, M. (2016). *Przestrzeń publiczna w mieście – zagadnienia wybrane*. Studia KPZK, 170. Wrocław: Polska Akademia Nauk Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju.
44. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*.
45. Sikorski, W. (2023). *Przestrzeń w kształtowaniu relacji międzyludzkich*. Warszawa: Difin.

46. Sommer, R., & Ross, H. (1958). Social interaction in a geriatric ward. *International Journal of Social Psychiatry*, 4, 128-133.
47. Stangel, M. (2013). Kształtowanie współczesnych obszarów miejskich w kontekście zrównoważonego rozwoju. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej.
48. Szpakowska, E. (2012). Atlas miast idealnych. XVI - XVIII wiek. *Przestrzeń i Forma*, 17, 171. Szczecin: Szczecińska Fundacja Edukacji i Rozwoju Addytywnego SFERA.
49. Ulrich, R. S. (1984). View Through a Window May Influence Recovery from Surgery. **Science*, 224*(4647), 420-421.
50. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 27 marca 2003 r. (Dz. U. 2003 Nr 80 poz. 717).
51. Van Der Ryn, S., & Allen, F. (2013). Design for an Empathic World: Reconnecting People, Nature, and Self. DOI: 10.5822/978-1-61091-505-2.
52. Walther, J. (1996). Computer-mediated communication: Impersonal, interpersonal, and hyperpersonal interaction. **Communication Research*, 23*(1), 3-43.
53. Wantuch-Matla, D. (2016). *Przestrzeń 2.0: Miasto u progu XXI wieku*. Łódź: Księży Młyn Dom Wydawniczy.
54. Wejchert, K. (1993). *Przestrzeń wokół nas*. Katowice: Fibak Noma Press.
55. Wiesława, G. (2014). Humanizacja postindustrialnej przestrzeni miejskiej - przykład nowojorskiego parku High Line jako udanej rewitalizacji dawnej linii kolejowej. *Humanistyka i Przyrodoznawstwo*, 20, 535-545. Olsztyn.
56. Wolf, E. (2015). Biophilic Design and Bio-Collaboration: Applications and Implications in the Field of Industrial Design. *Journal of Industrial Design*.
57. Zasuń, A., & Kuś, M. (2022). Psychospołeczne mechanizmy funkcjonowania przestrzeni publicznej. Wybrane problemy. Częstochowa: Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Strony internetowe

- Schemat udanej przestrzeni publicznej wg. PPS [dostęp: 28.02.2024] <https://www.pps.org/article/grplacefeat>
- Picie wody [dostęp: 02.08.2024] <https://pacjent.gov.pl/aktualnosc/pij-wiecej-wody>
- Schemat Power of 10 [dostęp 15.08.2024] <https://www.pps.org/article/the-power-of-10>
- Informacje o PPS [dostęp: 02.08.2024] <https://www.pps.org/about>
- Market w Dekalb [dostęp 11.08.2024] <https://www.pps.org/places/dekalb-market>
- Plaża w kampusie Martius [dostęp: 05.11.2024] <https://www.pps.org/projects/the-beach-at-campus-martius>
- Park Byant [dostęp: 11.11.2024] <https://www.pps.org/projects/bryant-park>

- Miejsce do czatowania [dostęp: 02.12.2024] <https://www.pps.org/places/placottoir-a-place-to-chat>
- Gdańskie Przystanki Lokalne [dostęp: 08.12.2024] <https://www.brg.gda.pl/aktualnosci/gdanskie-przestrzenie-lokalne/1997-lokalny-znaczy-bliski-katalog-gdanskich-przestrzeni-lokalnych>
- Def. Złotego Podziału [dostęp: 12.12.2024] <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/zloty-podzial;4001815.html>
- Integracja społeczna w Barrio [dostęp 08.01.2025] <https://www.neighbourhoodguidelines.org/social-and-urban-integration-in-barrio-mugica>
- Projekt w Buenos Aires Barrio 31 [dostęp 12.01.2025] <https://www.gehlpeople.com/project/villa-31-to-barrio-31/>
- Informacje o Zielonym Rynku [dostęp 11.02.2025] <https://www.zielonyrynekgdansk.pl/o-rynku/>
- Targowiska Trójmiejskie [dostęp: 25.02.2025] <https://dziennikbaltycki.pl/targowiska-w-trojmiestwie-co-i-za-ile-mozna-kupic-na-rynkach-w-gdansk-wrzeszczu-na-przymorzu-i-w-sopocie-zdjecia/ar/c1-15576813>
- Targowiska w Gdańsku [dostęp: 02.03.2025] <https://gdanskbusinessweek.pl/targowiska-w-gdansk/>
- Planowanie i Kierunki rozwoju dzielnicy Przymorze Wielkie [dostęp:12.03.2025] <https://www.gdansk.pl/przymorze-wielkie/planowanie-i-kierunki-rozwoju,a,161704>
- Planowanie i Kierunki rozwoju dzielnicy Przymorze Małe <https://www.gdansk.pl/przymorze-male/planowanie-i-kierunki-rozwoju,a,161402>
- Mapy satelitarne zagospodarowania Zielonego Rynku [dostęp: 11.03.2025] <https://geogdansk.pl/app/pl/?lang=pl&page=Strona-g%C5%82%C3%B3wna>
- Urząd Miejski w Gdańsku, *Przymorze Wielkie – planowanie i kierunki rozwoju*, [dostęp: 20.04 2025] <https://www.gdansk.pl/gdansk-w-liczbach/jakosc-zycia,a,108057>
- Studium Ogólnomiejskich Przestrzeni Publicznych Oliwy [dostęp 29.02.2025] <https://www.brg.gda.pl/wizje-opracowania-i-polityki-miejskie/przestrzenie-publiczne/62-sopp-studium-ogolnomiejskich-przestrzeni-publicznych>
- Historia dzielnicy, *Gdansk.pl*, [dostęp 02.04.2025] <https://www.gdansk.pl/przymorze-wielkie/historia-dzielnicy,a,136633>

SPIS ILUSTRACJI

Rysunek 1 Wykres przedstawiający opinię publiczną na temat problemów zawarcia związków między kobietami i mężczyznami. (CBOS, Boguszewski,2019)	10
Rysunek 2 Biofilia i jej podstawowe założenia (Modrzewski,2014).....	30
Rysunek 3 Natura w przestrzeni, opracowane na podstawie artykułu (Kostof, 2009, tłum. własne)	32
Rysunek 4 Naturalne analogie, charakter przestrzeni, opracowane na podstawie artykułu (Kostof, 2009, tłum. własne).....	33
Rysunek 5 Częstość kontaktów w zależności od usytuowanie domu jednorodzinnego, (Sikorski,2023).....	36
Rysunek 6 Schemat interakcji ludzi względem kontuaru w barach. (Sikorski, 2023)	37

Rysunek 7 Kierunki przepływu informacji, a aranżacja foteli. (Sikorski, 2023).....	38
Rysunek 8 Place diagram (PfPS, tłum. własne)	41
Rysunek 9 Power of 10+” (PfPS).....	42
Rysunek 10 Dekalb Market, NY (PPS)	43
Rysunek 11 Bryant Park, NY (PPS).....	43
Rysunek 12 Bryant Park, NY (PPS).....	44
Rysunek 13 Placottoir, A Place to Chat, Montreal (PPS).....	45
Rysunek 14 Karta lokalna terenu nabrzeża Szyprów na Przeróbce (BRG)	47
Rysunek 15 Efekt przed i po rewitalizacji Barrio 31	49
Rysunek 16 Widok satelitarny okolic Zielonego Rynku znajdującym się w dzielnicy Przymorze..	51
Rysunek 17 Liczba mieszkańców Przymorza Wielkiego w latach 2014-2024	53
Rysunek 18 Liczba mieszkańców Przymorza Wielkiego w 2024 roku według płci i wieku	53
Rysunek 19 Liczba mieszkańców Przymorza Małego w latach 2014-2024	54
Rysunek 20 Liczba mieszkańców Przymorza Małego w 2024 roku według płci i wieku	54
Rysunek 21 Zielony Rynek stan obecny (2024)	57
Rysunek 22 Rozmieszczenie rynków miejskich w Gdańsku	59
Rysunek 23 Ocena jakości życia w Gdańsku przez mieszkańców w skali szkolnej (1-6) w 2012 opracowanie na podstawie Badania jakości życia w Gdańsku.....	60
Rysunek 24 Ocena jakości życia w Gdańsku przez mieszkańców w skali szkolnej (1-6) w 2012, opracowanie na podstawie Badania jakości życia w Gdańsku.....	60
Rysunek 25 Mapa oceny jakości życia w Gdańsku w 2023 roku, 2012 opracowanie na podstawie Badania jakości życia w Gdańsku.....	61
Rysunek 26 Analiza ogólnomiejskich przestrzeni publicznych w Gdańsku, opracowanie na podstawie Studium Ogólnomiejskich Przestrzeni Publicznych Gdańska	62
Rysunek 27 Morfologia dzielnicy przymorze Małe/ Wielkie	63
Rysunek 28 5.5 Analiza typów zabudowy i użytkowania terenu	64
Rysunek 29 Analiza dostępu do tramwajów w odległości 800m.....	65
Rysunek 30 Analiza dostępu do autobusów w odległości 400 m	65
Rysunek 31 Analiza dostępu do autobusów w odległości 1000 m	65
Rysunek 32 Podsumowanie dostępu do wszystkich środków komunikacji.....	66
Rysunek 33 Analiza bezpieczeństwa w kontekście przejść pieszych i oświetlenia infrastruktury drogowej.....	67
Rysunek 34 Układ drogowy dzielnicy Przymorze	67
Rysunek 35 Analiza wysokości zabudowy	68
Rysunek 36 Charakterystyka zieleni dzielnicy Przymorze.....	69
Rysunek 37 Analiza dostępności zieleni dla mieszkańców w zasięgu 1000 m	70
Rysunek 38 Ścieżka wrażeń w kierunku Parku Regana wg K. Wejcherta i metody K. Lyncha	71
Rysunek 39 Ścieżka wrażeń w kierunku stacji Oliwa PKP wg K. Wejcherta i metody Lyncha	72
Rysunek 40 Podsumowanie wykresów ścieżki wrażeń kierunków Oliwa PKP-Park Regana, Park Regana-Oliwa PKP	72
Rysunek 41 Analiza rodzaju usług i ich dostępności	73
Rysunek 42 Analiza SWOT dzielnicy Przymorze.....	74
Rysunek 43 Podsumowanie SWOT.....	75
Rysunek 44 Schemat ewolucji przestrzeni publicznych	76
Rysunek 45 Wytyczne projektowe	76
Rysunek 46 Schemat dostępności miejsc publicznych dla różnych użytkowników.....	77
Rysunek 47 Schemat cech przyjaznych przestrzeni publicznych.....	77
Rysunek 48 Diagram kołowy przedstawiający cechy dobrze zaprojektowanej przestrzeni publicznej zaproponowany przez organizację Public For Space	78
Rysunek 49 Uwarunkowania planistyczne dzielnicy Przymorze	79
Rysunek 50 Nowa wizja projektowa osi kompozycyjnej na ul. Bolesława Krzywoustego w Gdańsku	80
Rysunek 51 Zielony Rynek w 2000 roku.....	81
Rysunek 52 Zielony Rynek w 2011	81
Rysunek 53 Zielony Rynek w 2014 roku.....	81
Rysunek 54 Zielony Rynek w 2016 roku.....	81

Rysunek 55 Zielony Rynek w 2022 roku	82
Rysunek 56 Plan zagospodarowania terenu Zielonego Rynku.....	83
Rysunek 57 Koncepcja układu urbanistycznego	84
Rysunek 58 Schemat wizji układu funkcjonalnego zespołu budynków Zielonego Rynku.....	85
Rysunek 59 Schemat możliwości obrotu modułów o 90 stopni w osi pionu kanalizacyjnego.....	86
Rysunek 60 Schemat konstrukcyjny drewnianego rusztu połączonego z modułami	86
Rysunek 61 Widok aksonometryczny założenia	88
Rysunek 62 Zasady projektowania uniwersalnego	89

Załączniki:

- Plansza nr 1
- Plansza nr 2
- Plansza nr 3
- Plansza nr 4
- Plansza nr 5
- Plansza nr 6
- Plansza nr 7
- Plansza nr 8